1111

G

31

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

GESCHENK VAN

Uitgeverij
Jacob van Campen
Amsterdam

10918 1000 7 45 k 1088

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0280 3499

DE WIJZE JACOB

6

HORAS!

een Batak-boek

G. L. TICHELMAN

UITGAVE JACOB VAN CAMPEN TE AMSTERDAM

IIII
G 31

OVERZICHTSKAART VAN DE BATAKLANDEN

HORAS !

Een Karo-Batakse schone in adatkleding.

477449.

HORAS!

EEN BATAKBOEK

door

G. L. TICHELMAN
Oud-bestuursambtenaar,
Archivaris van het Bataksch Instituut

met bijdragen van Ir F. J. J. DOOTJES

6
DE WIJZE JACOB
UITGEVERIJ JACOB VAN CAMPEN TE AMSTERDAM

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Horas!

ER zullen weinig Nederlanders op Noord-Sumatra geweest zijn, die deze typische en veelgebezigde Batakse uitdrukking niet wel eens hebben vernomen.
Horas wordt gebezigd in de betekenis zowel van welkom als van vaarwel. Het drukt voor den Batak vrijwel alles uit, wat de wereld aan groeten, heilwensen en uitroepen oplevert. Men kan het plaatsen als: welkom, prosit, bonjour, ik heb gezegd, Glück auf, goede reis, good luck, hoera en zo meer.
De afleiding van het woord en de oorspronkelijke betekenis zijn echter weinig bekend. Ook de Bataks — en zelfs de zeer ontwikkelden onder hen weten niet hoe het woord is ontstaan en verkeren in de mening, met een specifiek Batakse uitroep te maken te hebben.
Horas is afgeleid van het Maleise *keras*, d.i. dus hard of vast. (In het Bataks substitueert de h de k van het Maleis, *koeda* wordt *hoeda*, *kita* wordt *hita;* de o vervangt de stomme e, *beras* wordt *boras*, *membeli* wordt *memboli*.) *Horas* zou dus het beste vertaald kunnen worden door ons „sterkte". Dat deze oorspronkelijke betekenis ook door den animistischen Batak aan het woord wordt toegekend, blijkt o.a. uit de uitdrukkingen: *horas bé ma,* verkort tot *horas bé,* d.w.z. ieder onzer zij krachtig en *horas tondi matogoe* d.w.z. hecht zij de *tondi* en sterk. Zeer duidelijk is de diepere betekenis van het woord te onderkennen in de uitdrukking: *pahoras tondi*, de *tondi* sterken of hard maken.

Omtrent het woord *tondi* kunnen wij op deze plaats voorlopig zeggen, dat de Batak met dit woord benoemt, hetgeen hij in zichzelf beleeft als zijn andere ik, hetwelk naast en tegenover het ik, dat als centrum van het bewustzijn waarneemt, denkt en beslist, in hem wenst, verlangt en tot daden dringt. Ook in andere wezens, mensen, dieren, planten en in dingen voelt hij de tondi aan als een werkelijkheid, die de stuwende drang en de kracht vertegenwoordigt. Men gevoelt als westerling de neiging hieruit een soort vitalistische, psychisch-monistische of pantheistische levensbeschouwing te distilleren, moet er echter steeds op bedacht zijn, dat de woorden dezer mensen

niet als de onze begrippen aanduiden, maar dat zij meer benamingen zijn voor belevenissen en ervaringen. Men mag het woord tondi niet aan een westerse levensbeschouwing koppelen en daarmede een soortgelijke fout begaan als de missionaris, die naar een Bataks woord voor ons begrip ziel zoekend, meent tondi te mogen vertalen door ziel of zielestof. Men kan de betekenis van het woord tondi anderzijds benaderen door de begrippen levensbeginsel, levenskracht, het element waardoor het leven inderdaad leven is en de mens klaar wakker het leven beleeft. Wanneer de tondi niet gaaf en stevig is, wanneer dit element week of slap is, kwijnt ook de mens, hij sluimert, droomt, is ziek, zijn welzijn laat te wensen over, naar de mate van weekheid en slapte van zijn tondi. Daarom worden ook immer magische agentia aangewend om de tondi aangenaam te stemmen en haar verblijf in een persoon te veraangenamen. Hiertoe behoren bij andere magische verrichtingen het geven van fraaiklinkende namen, het bezigen van harde voorwerpen, het werpen met het voornaamste voedingsmiddel, de rijstkorrels, het gebruiken van eieren, die het levensbeginsel vertegenwoordigen.
De waarde, die de Batak hecht aan het begrip hardheid en stevigheid van de tondi, komt duidelijk uit ter gelegenheid van het brengen van een kraambezoek bij de geboorte van een zoontje. Men strooit dan enige rijstkorrels op het hoofd van den kleine en uit daarbij de zegewens: *Per ma tondi ni angitta on*, hetgeen beduidt: hard zal de tondi zijn van onzen kleinen broeder.

Na deze uitwijding over het woord tondi eindigen wij deze inleiding met de lezers een „horas tondi matogoe" toe te wensen en hen naar de aloude Batakadat, zeven maal „Horas" toe te roepen.

N.B.
Zij, die een beknopt overzicht wensen van aardrijkskundige- en geschiedkundige gegevens, kunnen dit vinden op de bladzijden 5—30, terwijl de beschrijving van het Batakland en zijn bewoners begint op bladzijde 31.

Beknopt overzicht van de Bataklanden

Ir. F. J. J. DOOTJES

Aardrijkskundige gegevens [1])

De Bataks om het Tobameer.

De Bataklanden liggen in de Noordelijke helft van het door de evenaar vrijwel in het midden doorsneden eiland Sumatra. Voor verreweg het grootste deel vallen zij binnen de residentie Tapanoeli. Het overige ligt binnen de residentie Oostkust van Sumatra. Het gebied der Bataks beslaat ongeveer een oppervlakte anderhalf maal Nederland en wordt begrensd: in het Noorden door de residentie Atjeh en Onderhorigheden (Alasland en de Maleise landen van de inlandse rijkjes ter Sumatra's Oostkust: Langkat, Deli en Serdang); ten Westen door de residentie Atjeh en ten Oosten (Singkel) door de Indische Oceaan en door het grotendeels door Maleiers bewoonde kustland van Natal; ten Zuiden door de residentie Sumatra's Westkust, afdeling Loeboek Sikaping; ten Oosten door de brede alluviale vlakte van Sumatra's Oostkust (Laboean Batoe, Asahan, Batoe Bahra) met een grotendeels Maleise, hier en daar vrij sterk met Batakse elementen vermengde, bevolking.
Met uitzondering van het hellingland tussen de laagvlakte van Sumatra's Oostkust en het Barisan-gebergte zijn de Bataklanden een aaneenschakeling van hooglanden, door over het geheel vrij hoog en moeilijk begaanbaar gebergte omgeven, dat in het Westen zeer dicht de kust nadert. Het hellingland in het Oosten, omvat de landstreken van Boven-Deli c.a. gewoonlijk „de Doesoen" genoemd, van Boven-Asahan c.a., alsmede Padang Lawas.
Ook het Zuiden vertoont een enigszins afwisselend beeld van hoog en laag. Ten Zuiden van de Loeboek Raja — een oude vulkaankegel — houdt de eigenaardige hoogvlakte vorming op. Het Zuidelijk deel der Bataklanden (Angkola en Mandailing) is een bergland, bestaande uit vele evenwijdig lopende berg- en heuvelketenen, die tezamen het Barisan-gebergte vormen. Tussen de Oostelijke en de Westelijke hoofdketen

1) Ontleend aan M. Joustra. Batakspiegel. Tweede vermeerderde druk (met kaart).

ligt een zeer lange, smalle vallei, vroeger een lang gerekt meer, als nu nog vele Alpenmeren, thans een vruchtbare, voor een aanzienlijk deel nog moerassige vlakte.
Noordwaarts van de Loeboek Raja zetten zich de bovengenoemde ketens van het Zuidelijk Batakland voort, doch nemen gestadig in breedte toe, telkens scheiden zich nieuwe reeksen af, die de hoogvlakten en hoogvalleiën, waaraan dit gebied zo rijk is, insluiten. Zij vormen het centrale Batakland.
Nog verder Noordwaarts omsluiten de twee hoofdketens de grote inzinking, die het Toba-meer vormt (37 Geografische vierkante Mijlen), waarin het (schier)eiland Samosir ($\pm$ 14 G.M.²) is gelegen, en de ten Noorden daarvan gelegen Karo-hoogvlakte. De ketens naderen elkaar geleidelijk en verenigen zich op de Noordelijke grens van de Bataklanden — de streek tussen het Karo- en Alasland — tot één breed, massief en hoog gebergte.
Het Oostelijk hellingland omvat streken, die uit aardrijkskundig oogpunt grote verschillen vertonen; men vindt er de vruchtbare Karo-doesoen in het Noorden, de onvruchtbare Padang Bolak in het Zuiden; het geaccidenteerde terrein van eerstgenoemd gebied en van Hoealoe, echter ook het bijkans vlakke gedeelte van Simaloengoen (Tanah Djawa, Si-Antar).

Bevolking.

De ruim 1.500.000 inheemse bewoners van de Bataklanden vormen, bij alle onderling verschil, ontegenzeggelijk één volk in genealogisch-anthropologische zin, dat met de naam Bataks wordt aangeduid.
Zij maken een anthropologisch nog niet met juistheid te rangschikken onderdeel uit van het zogenaamde Maleise ras, dat inmiddels evenals bij andere volken niet onvermengd is gebleven. Vast staat b.v. een vrij sterke vermenging van de Karo-Bataks met verschillende Drawidische volksstammen van Voor-Indië.
Vooral in het Pakpakland komt vermenging met Alasse, Gajose en Atjehse elementen in aanmerking. De randstammen zijn min of meer sterk vermengd met Maleiers (in het Oosten) en met Minangkabause elementen (Mandailing, Natal).
Tenslotte vindt men er de Oeloe's en Loeboe's, zwerfstammen van welker afkomst men weinig of niets met zekerheid weet.
De Batakse bevolking is, naar de taal, die ze spreekt, in enige volksgroepen te onderscheiden: De Karo-Bataks in het Noorden, de Pakpak-Bataks of Daïri Bataks in N.W. Tapanoeli, de Timoer- of Simaloengoen-Bataks beoosten het Tobameer, de Toba-Bataks in het centrale Batakland en in Noord-Padang Lawas; de Angkola-Bataks in Angkola, Si Pirok, Middel Padang Lawas en de streek ten Z. van Si-bolga; de Mandailing-Bataks in Mandailing en Z.-Padang Lawas.

Taal

Het taalverschil is van dialectische aard. Hoewel practisch het onderscheid aanzienlijk is — elkaar wederzijds verstaan is volstrekt uitgesloten, — valt bij taalkundige vergelijking de grote overeenkomst, ja eenheid, ook tussen de twee verst uiteenlopende dialecten in het oog. Men kan twee hoofdgroepen onderscheiden: 1. de Daïrische, waartoe het eigenlijke Daïrisch, het Pakpaks en het Karoos, 2. De Tobase, waartoe alle overige dialecten behoren. Het Timoers of Simaloengoens schijnt het naast aan het Mandailings te staan en toont in sommige opzichten toenadering tot het Karoos.

Zeden, gewoonten en geesteleven

Bij veelvuldige verschillen der bevolking, juister wellicht: verschillende schakeringen in onderdelen, treft de vaak grote overeenkomst in hoofdzaken van leefwijze, gewoonten, opvattingen enz., op grond waarvan men de Bataks ook als een ethnologische eenheid kan beschouwen; de algemene karaktertrekken betreffen vooral het gebied van stam- en familieverhoudingen met alles, wat hiermede in nauw of meer verwijderd verband staat en dat van de kring van animistische voorstellen en gebruiken.
Bepalend voor den Batak is het stamverband aangeduid door het woord *„marga"* van het sanskritische woord *„varga"*. Elke Batak, uit welke streek ook, kan desgevraagd terstond opgeven tot welke marga hij behoort. De vaderlijke afstamming bepaalt dit. Het huwelijk in de stam is verboden. Geslachtelijke omgang tussen een man en een vrouw uit dezelfde stam wordt als bloedschande beschouwd. De leden van een stam van éénzelfde generatie beschouwen elkaar als broers en zusters.
Het Batakse huwelijk is een koophuwelijk, er wordt een bruidschat betaald. De vrouw wordt door de voor haar betaalde koopsom eigendom van haar man in de eerste plaats, maar min of meer ook van de stam van haar man.
Het beschikkingsrecht over de grond behoort in bepaalde streken tot een zekere dorpsbond of een bepaald dorp, het wordt uitgeoefend door de persoon van het eerste hoofd of van de voornaamste hoofden.
Het animisme en spiritisme hebben ondanks de invloed van de Islam en het Christendom slechts wijziging ondergaan, doch bestaan nog steeds in betekenende mate. Zij groeperen zich hoofdzakelijk om twee begrippen, door twee woorden uitgedrukt, nl. *tondi* en *bégoe*. Het eerste begrip hangt samen met het leven en het welzijn van de mens (inzonderheid begrip ziel, hoewel onvolledig), het tweede houdt verband met de dood.

Het komt er voor den Batak op aan de tondi te behoeden voor weggaan, voor vervloeiing; haar dus haar verblijf aangenaam te maken en, als zij toch ontvloden of geroofd is, haar terug te brengen, te lokken of los te kopen door iets anders ervoor in de plaats te geven.

Het aanwenden van „magische" middelen (als „harde" voorwerpen, planten met een taai leven, of een mooie naam, rijst als voornaamste voedingsmiddel, eieren, enz. enz.) enerzijds, sommige offers en gebruiken anderzijds, zijn daarmede volkomen te verklaren.

De *bégoe* zou men kunnen beschouwen als de ziel, nl. de schim van een gestorvene; als bijv. naamw. wordt dit woord gebezigd voor al wat huiveringwekkend, vreesaanjagend, griezelig is. De bégoe's worden zeer gevreesd. De schimmen benijden de levenden, zoeken hen te belagen en moeten daarom tevreden gesteld worden, verjaagd of misleid. De bégoe's zijn voorts de handhavers van de adat, vandaar hun verering als grondslag van het conservatisme. Uit dit alles laten zich de lijkgebruiken, handelingen in verband met ziekte, misoogst, enz. verklaren. Uiteraard bestaat er in de Bataklanden een verering van natuurgeesten (hantoe) en van verpersoonlijkte natuurkrachten en verschijnselen (brongeesten, aardgeesten, de hemel e.d.) en van goden in eigenlijke zin.

Ook het kannibalisme is een algemene karaktertrek van het Batakse volk geweest, waardoor het zich, zelfs eeuwen geleden, onderscheidde van andere volken op Sumatra. Vandaar de vermelding van deze bijzonderheid bij alle reizigers, die in vroegere eeuwen Sumatra bezochten en van die reizen verslag deden, zowel als bij de jongste schrijvers over de Bataklanden. Het gebruik heeft onder de stammen van Simaloengoen en het Pakpakland nog tot het begin van deze eeuw bestaan. In het Tobaland is het langzaam onder invloed van het Bestuur en de Zending verdwenen, in het Zuidelijk Bataklland heeft het tot in de eerste jaren der 19de eeuw bestaan. Het is blijkbaar het allereerst bij de Karo-Bataks in onbruik geraakt, van wie reeds omstreeks 1800 met nadruk wordt vermeld, dat ze geen kannibalen waren.

Korte geschiedenis van het Batak-volk

Alvorens de film over het eerste contact van de Europeanen met dit merkwaardige afgesloten gebied in het centrum van Noord Sumatra te ontrollen een enkel woord over de geschiedenis van het Batak-volk, zoals deze tot ons is gekomen uit de overleveringen der verschillende stammen en de zij het minder betrouwbare genealogieën.

Wat het Karoland betreft, spreekt de volksoverlevering van een bevolkt worden van de Hoogvlakte van Toba (in het bijzonder van Samosir) en van Timoer uit, dus uit het Zuiden en het Oosten. Eerst later is de Doesoen van de Hoogvlakte uit bevolkt geworden. Aan de bevolking van het Karoland hebben waarschijnlijk ook Drawidische volksstammen uit Voor-Indië hun aandeel geleverd.
Meermalen is er aanraking met Atjeh, Gajo en Alas geweest. Vast staat verder emigratie van Karo-Bataks van Lingga naar het Gajoland. Blijkens de *marga-namen* van het Alasland toch moet er een nauwe verwantschap met de Karo-Bataks hebben bestaan.
Van de oudste geschiedenis van het Timoerland is niets met zekerheid bekend. Langgeleden schijnt er een Bataks rijk „Nagoer" te hebben bestaan, dat eindelijk is uiteengevallen.
De naam van een der rijkjes, Tano Djawa, wettigt de veronderstelling van een vroegere tijdelijke Javaans-Minangkabause overheersing.
In het Pakpakland blijkt uit de samenhang der stammen, dat er ook hier emigraties vanuit het Tobaland hebben plaats gehad. Zo sterk was deze invloed, dat de Tobase marga's overal de heersende zijn geworden.
Voor de vroegste geschiedenis van het centrale Batakland ontbreken de bronnen geheel. De voorstelling is, dat Toba (of meer bepaald Oeloean) het stamland der Toba-Bataks is. Ook wordt de streek rondom de Poesoek Boekit als zodanig genoemd. Eerst werd de Hoogvlakte bevolkt, doch toen deze geen plaats genoeg meer bood, weken de stammen uit over Si-bolga naar Nias. Tal van uitstromingen volgden naar Si Lindoeng en Pahae, dan over Pangariboean naar Si Pirok. Dit zou gebeurd zijn voor tien „soendoet" (generaties; mensenleeftijden).
In dit centrale Batakland heeft „Si Singa Mangaradja, de voorheen te Bakkara wonende godvorst" een belangrijke rol gespeeld. Zijn vestiging en de oorsprong van zijn titel liggen in het duister — op enigerlei wijze stond hij in betrekking tot Baroes — en middellijk tot Atjeh, maar vóór zijn vestiging in Bakkara moet er iets van een bepaalde verhouding tot Minangkabau hebben bestaan.
Uit gevonden beeldjes en overblijfselen van bouwwerken in het Zuidelijk Batakland valt met zekerheid af te leiden, dat daar Hindoese beschaving (en overheersing?) invloed heeft gehad. Wellicht is de bergnaam Malea een herinnering aan Himalaya. Klein-Mandailing schijnt van Baroemoen uit bevolkt te zijn. Ook Groot-Mandailing is naar overlevering door Tobase landverhuizers bevolkt. De grote dorpen Goenoeng Toea, Hoeta Si Antar e.a. bestonden reeds, naar men zegt, toen haar adel, „vijftien geslachten" geleden verdrongen werd door het thans

heersende geslacht, dat door de vorsten van Minangkabau zijn afkomst afleidt van niemand minder dan van Alexander de Grote.
Over Si Pirok ontbreken alle gegevens.
Van de Padangse Bovenlanden uit had in 1830 de inval van de Padri's in Mandailing plaats. Eerst werd Panjaboengan in de as gelegd, dan volgde na een weerwraak de verwoesting te vuur en te zwaard van de hele vlakte van Groot-Mandailing. Nadat door ons verschillende versterkingen w.o. het Fort Elout waren opgericht, kon in 1837 en 1838 de macht der Padri's voorgoed worden gebroken en onze invloed in het Zuidelijk Batakland gevestigd.
Wat Padang Lawas aangaat is de vestiging van de stammen, die deze streek thans bewonen, terug te brengen tot de verdrijving in de 13de eeuw van daar gevestigde bewoners (hetzij Batakse stammen, dan wel een ander ras) door de stam Dadi Moente.
In de gehele streek hebben herhaaldelijk invallen der Padri's plaats gevonden onder leiding van Tengkoe Tamboesa (eigenlijke naam: Hadji Moehamed Saleh) en diens vazal Soetan Dibata. Nadat onze troepen onder majoor Van Beethoven aan de Padri's de heerschappij voorgoed hadden ontnomen, volgde na de ontruiming een terugkeer tot regeringloosheid met gevolg: roof- en plundertochten. Deze leidden tot ontvolking zowel door slaven-uitvoer op grote schaal als door verhuizingen naar ons gebied (in 1851 alleen 2500 uitgewekenen naar Angkola).
Berucht waren de roverijen van de hoofden van Koeta Pinang, Portibi, Pasominan, Pongki en Pagar Napa, Herhaaldelijk werd ingrijpen van de zijde van het Gouvernement nodig geoordeeld.
Tenslotte kreeg onze goede wil zijn bezegeling in de vestiging van een controleur aldaar in 1879. Medio dat jaar aanvaardde deze functionaris het bestuur en werden de hoofden beëdigd.

Contact met Europeanen

De door de Bataks bewoonde streken zijn eerst geleidelijk en na verloop van tachtig jaren onder ons gezag gekomen.
De nadering geschiedde van verschillende zijden. Na elke expeditie volgde inlijving bij het rechtstreeks bestuurd gebied. Het meest heeft de uitbreiding van het Zuiden en Westen uit plaats gehad, eerst later van het Noorden en Oosten, totdat (1904-1908) de expansie van beide zijden (Tapanoeli en Oostkust van Sumatra) door de inlijving van het Pakpakland, het Karoland en nog enkele gedeelten van het Timoerland en van het centrale Batakland (Samosir, Oeloean en Habinsaran) haar natuurlijk einde bereikte.

In het contact van de Europeanen met de Bataks vallen echter naast de militaire expedities ook twee andere wegen te bespeuren.
Meer nog dan aan het zwaard hebben wij onze verbreiding van kennis over de Bataklanden te danken aan de vestiging en geleidelijke uitbreiding van de zending en aan de ontdekkingstochten, die door enkelingen, hetzij in opdracht van hun regering dan wel ter bevrediging van eigen dorst naar kennis, werden ondernomen.
Deze moedige en geduldige speurzinnigen hebben in belangrijke mate bijgedragen tot onze kennis over den Batak en er zal dus onder vermelding van de bronnen, waar de gegevens kunnen worden gevonden, bij de eerste min of meer schuchtere pogingen van onderzoek worden stilgestaan.
Vooraf ga een samenvatting over het uitvoerige materiaal, dat thans ter beschikking is [1]).
De kennismaking der Westerlingen met de Batak-volken is van vrij recente datum (de zeer sobere gegevens bij oudere Westerse schrijvers — welke gegevens bovendien, zo niet geheel, door tussenkomst van andere volken zijn verkregen — wijzen niet op aanraking van enige betekenis). Een iets meer dan oppervlakkige kennismaking van de zijde der Westerse cultuurwereld gaat niet verder terug dan het laatst der 18de en het eerste vierde deel van de 19de eeuw. Slechts voor een deel berust ook de toen verkregen kennis op eigen aanschouwing [2]), voor het grootste deel op inlichtingen, die over het geheel genomen vrij juist waren (Anderson, W. Marsden). Of de Oostindische Compagnie, die wel enkele factorijen had aan de Westkust van Sumatra, ook handelsbetrekkingen met de Bataks heeft gehad, blijkt niet, maar men moet wel aannemen, dat er enige aanraking met hen heeft plaats gehad op de havenplaatsen Baroes Tapoes, Tapanoeli en Natal, en wellicht zijn de door W. L. Ritter bijeengebrachte en door Francis (Tijdschr. N.I. 1937) vermelde berichten omtrent de Bataks, ontleend aan Bonnet, Horn, Christie, daarvan het uitvloeisel. Intussen zijn de medegedeelde bijzonderheden slechts weinige, wel in hoofdzaak juist, maar beperkt tot die dingen, die bijzonder troffen: als kannibalisme en andere wrede practijken, onderlinge veten en oorlogen, verering van enkele begrafenisgebruiken, eigenaardige huwelijksvorm en enige adatbepalingen.

---

1) Ontleend aan M. Joustra, De Bataks, wie zij waren en wat wij van hen mogen verwachten, Uitg. Bataksch Instituut No. 7.
2) Reis van Giles Holloway en Charles Miller in 1772 naar Angkola en Padang Lawas; bezoek van Anderson aan de verschillende Maleische rijkjes ter Oostkust van Sumatra in 1823; reis van Burton en Ward van Si Bolga tot Si Lindoeng in 1824.

Voor de Zuidelijke streken werd vrij spoedig de kennis belangrijk uitgebreid (Junghuhn, Willer, e.a. omstreeks 1840 en volgende jaren) voor de centrale streken kwam eerst degelijker bekendheid met land en volk tot stand allereerst door de letterkundige arbeid van Dr H. Neubronner van der Tuuk (1853 en volgende jaren), dra gevolgd door de mededelingen der Rijnse zendelingen (met name Nommensen, Ködding, Heine), later nog belangrijk vermeerderd door de arbeid van de zendelingen Meerwaldt en Warneck.
Voor de Noordelijke streken brak deze tijd nog later aan (Cats de Raet, De Haan 1866, 1870) en nog een 20-tal jaren later vermeerderde Westenberg belangrijk onze kennis van deze streken, op de voet gevolgd door de zendelingen onder de Karo-Bataks.
Het laatst werd het Noordwesten (Pakpakgebied) voor de Westerse kennismaking ontsloten. Von Rosenberg (1853) had slechts vluchtig de grensstreek boven Singkil bezocht en de gegevens van Van der Tuuk bepaalden zich tot eigenlijk Daïri (Boven-Baroes). Door Meissner leerden wij iets kennen van de aan het Karoland grenzende Pakpakstreken. Eerst door de excursie van Van Daalen (1904) werd het Pakpakland ontsloten en het is voornamelijk door Van Vuuren (1906), toen Civiel-gezaghebber te Sidikalang, dat de kennis van land en volk aanmerkelijk toenam.
Van deze tochten, verkenningen, expedities volgen thans enkele gedocumenteerde détails.

Gegevens betreffende de eerste aanraking van Europeanen en Bataks vanuit het Zuiden en het Noorden

SAMENGESTELD UIT DE AANGEGEVEN BRONNEN DOOR Ir. F. J. J. DOOTJES

Uit C. M. Pleyte Wzn. Een bijdrage tot de geschiedenis der ontdekking van het Tobameer.
I. De periode van 1772—1872. II. De periode van 1873—1893. Tijdschr. Aardr. Gen. Sr. 2, XII (1895) 71, 727—Vgl. T. A. G. Sr. 2, XII (1895) 163—166 en Nota van Toel. op vorenstaand opstel door P. A. L. E. van Dijk.

De periode van 1772-1872.

Vangt aan met de beschrijving van een tocht van twee Engelsen, Giles Holloway, resident van Tapian-na-uli, destijds een Engelse bezitting, en de botanist der Engelse Oost-Indische Compagnie, Charles Miller, welke reis als de eerste Europese verkenning kan worden beschouwd. Deze tocht duurde van 21 Juni tot 22 Juli 1772.

1772.

Van Pulo Pontjang godang werd koers gezet naar de monding van de Pinang sore. Het doel was deze rivier tot aan de plaats, waar deze de Lumut opneemt, op te varen, vervolgens deze laatste te volgen en dan te trachten de bovenlanden te bereiken, om een onderzoek in te stellen naar de bosproducten, inzonderheid de aanwezigheid van kaneel. Gekozen werd uit veiligheidsoogpunt de Zuidelijke route naar Padambola (Padang Bolak = Padang Lawas).
In sampans werd de Kuwalo Lumut stroomopwaarts na 6 uur varens bereikt. Aldaar werd rust gehouden en een in de nabijheid gelegen Batakse nederzetting bezocht, hetgeen hun gelegenheid schonk zelf waar te nemen, dat haar bewoners kannibalen waren, gelijk hun dit door de Inlanders reeds herhaaldelijk was bericht. In de sopo (het dorpshuis) toch hing de schedel te bleken van een man, die enige maanden geleden was opgegeten.
Het dorpshoofd ontving zijn gasten evenwel uiterst welwillend en de 23ste konden zij de reis ongehinderd voortzetten.

Zij gingen weder scheep en bereikten de Lumut op, na het dorp van dezelfde naam voorbijgevaren te zijn, Santarong. Hier werd geland en werd de tocht over land naar Tappolen (Toppolong) voortgezet en vandaar over Sikia ? naar Sapisang (Napa-si-pisang) naar de Batang Toru geschreden, vervolgens deze rivier overgestoken en in Z.O. richting naar Lumbu gemarcheerd. Edoch dit dorp zou niet bereikt worden, want de gids leidde het gezelschap op een dwaalspoor, tengevolge waarvan het na enige dagen door wildernis en rijstveld gezworven te hebben, instede van te Lumbu te Kuta Lambung aankwam. Opnieuw werd nu de juiste richting vastgesteld, daarna verder getrokken, eerst naar Terrimbaru (Kuta Rimbaru) en vervolgens over Samasam naar Batang Onang gelegen aan de Batang Onang, een rechter zijtak van de Barumum. Enige uren ten Z. (?) van Batang Onang, te Pangka Dulut vond Miller de gezocht bomen, die tot zijn grote teleurstelling geen cassia's bleken te zijn. De 14de Juli werd de terugtocht naar Samasam ditmaal over Kota Morang aanvaard, een ander pad dan bij het komen naar Napa-si-pisang gevolgd en van dit plaatsje de Batang Toru aan de kust afgezakt, waar hun een vaartuig wachtte, dat hen de 22ste behouden te Pulu Pontjang Godang deed landen.
De eerste tocht in de Bataklanden was volbracht, de eerste, meer positieve gegevens omtrent de zeden en gewoonten der landzaten waren verkregen.
Marsden heeft in zijn „History of Sumatra" de resultaten van deze tocht vermeld. Aan het slot van het excerpt uit Millers dagboek vindt men de hoogst merkwaardige kanttekening, dat beide heren met voorbedachte rade zover Zuid-Oostwaarts waren gevoerd: „to prevent their seeing a particular kampong of some consideration at the back of Tappanuli". Met deze kampong kan slechts Bakkara, de heilige zetel van Si-Singa Mangaradja bedoeld zijn, waaruit dus blijkt, dat de Bataks met het voorschrijven van die weg, geen ander doel beoogden, dan beide Engelsen van het zoeven genoemde heilige oord verre te houden.

Niet vóór April 1824, werden opnieuw aanstalten gemaakt om een verkenning in de landschappen ter Westkust te ondernemen, ditmaal om na te gaan, in hoever geschikte plaatsen voor het vestigen van zendingsstations konden worden gevonden.

1820.

Schrijver wendt, alvorens hierover nadere gegevens te verstrekken de blik eerst naar de Oostkust. De Engelsen besloten in 1820 een expeditie onder luitenant Ibbleton van Pulu Pinang naar S.O.K. te zenden: „to open and establish

a more friendly and beneficial communication with the chiefs". Met de kruiser „Nautilus" werden slechts de havens van Deli en Asahan vluchtig aangedaan, daar een ongesteldheid Ibbleton noodzaakte, de steven te wenden.

1823.

Dan volgt 9 Januari 1823 de tocht van Anderson.
Deze heeft in Soenggal aanraking met de Karo-Bataks gehad. Met leden van de Timoer-Batakstammen maakte hij kennis in Kampong Besar aan de Batu bakara; deze kwamen uit Siantar en Tanah Djawa. De tijd tot het doen van waarnemingen over de levenswijze dezer inlanders ontbrak hem echter.
Over de Toba-Bataks verzamelde Anderson meer uitvoerig gegevens bij zijn tocht via de Asahan-rivier en de Soengei Silau.
De 2de Maart bevond hij zich te Si-rantau en na de dorpjes Mungkuang, Dorian en Gisaran gepasseerd te zijn, de 4de te Pasir putih. Van hier ging het langs de Samatan layer, Tandjung Alam en de Batu di Kikir (Batu Kinikir) naar Bander pasir mandogei, op de grens van het tegenwoordige Asahan en Tanah Djawa gelegen.
Verschillende Batakse nederzettingen waaronder die van Radja Buntu panei, een aartskannibaal, werden door hem bezocht, zodat hij alhier beter in de gelegenheid was om waarnemingen te doen dan in Batu bakra.
Dit heeft hij met grote zorg gedaan en belangrijk vooral is de mededeling, dat de hier gevestigde Bataks tot twee families behoren, waarvan de ene afkomstig is van de Oostelijke oever van het Tobameer en ook Toba's genoemd worden, terwijl de laatste Pardembanan heten, d.i. lieden uit het land, waar de betel „demba" heet, alwaar dus, wijl „demba" het zuiver Tobase woord voor betel is, Tobaas gesproken wordt. Vrij talrijk zijn bovendien de gegevens omtrent de gewoonten dezer families zowel als omtrent die der Karo's, welke hij bij zijn bezoek aan Deli verzamelde. En, wanneer men in aanmerking neemt, dat hoewel het de eerste waren, die aangaande deze stammen werden verstrekt en zij thans nog niet geheel waardeloos geworden zijn, dan komt Anderson ontegenzeggelijk de lof toe, zich op uitstekende wijze van zijn opdracht gekweten te hebben. Anderson heeft bij zijn bezoeken aan de Bataks geen noemenswaardige moeilijkheden ondervonden en de bevolking toonde zich nergens afkerig tot het aanknopen van nauwere betrekkingen. Aldus C. M. Pleyte.

1824

We keren thans tot de Westkust terug.
Sir Stamford Raffles, de Luitenant-Gouverneur van Bengkulen zond de 30ste April 1824 de beide baptisten zendelingen Bur-

ton en Ward naar de Toba-landen, om een aanvang te maken met de bekering der inboorlingen tot het Christendom. Genoemde heren hadden de opdracht zo ver mogelijk door te dringen en nederzettingen op te sporen, die voor het vestigen van zendingsposten in aanmerking konden komen. Daartoe begaven zij zich van hun standplaats Si-bolga naar Tapian-na-uli, sloegen zij aldaar de weg naar Parik di-bata in, om vervolgens tot Huta tinggi door te trekken. Daarna bezochten zij de vlakte van Silindung en keerden over Naga timbul huiswaarts.

Naast de bevordering van het zendingswerk beoogden deze pioniers niets minder dan zich tot aan het meer te begeven, doch in Si-lindung stuitten zij op zulk een talrijke, minder vredelievend gezinde bevolking, dat verder doordringen hun ongeraden scheen.

Heeft deze reis dus al evenmin als die van Holloway en Miller tot het gewenste doel geleid, voortreffelijk zijn de resultaten, die zij voor de wetenschap heeft opgeleverd. Een uitstekende schets toch van de zeden en gewoonten der Bataks hebben deze zendelingen te boek gesteld, een opstel, waarin verschillende plechtigheden worden beschreven, die sedert lang in onbruik en om die reden bij de bevolking in vergetelheid zijn geraakt. Wij noemen hier slechts het voorspellen door middel van de rambu si-por has, de beide bliksemkoorden, die o.a. deze verhandeling van blijvende waarde doet zijn. Niet het minst van gewicht ontbloot is evenwel het feit, dat zij de eersten zijn geweest, die het vermoeden hebben uitgesproken, dat het Tobameer zich niet door de Simpang Daïri in zee zou ontlasten, doch door een Oostwaarts vlietende stroom. Op de kaart hebben zij getracht deze te vinden en kwamen toen tot het besluit, dat deze de Rokan moest zijn. Tegenwoordig zijn wij beter ingelicht en weten, dat het de Asahan is, doch niemand zal hun deze vergissing euvel duiden, wanneer hij zich de moeite getroosten wil, de hoogst gebrekkige kaarten, waarmede zij zich moesten behelpen, te raadplegen.

Dit was de laatste reis door Engelsen in deze streken ondernomen. [1]) Nadat in 1824 bij het Londense Tractaat Sumatra, dus ook de Bataklanden, aan ons Gouvernement waren overgedragen, werden deze streken geleidelijk door Nederlandse pioniers e.a. (w.o. Duitsers) geëxploreerd.

---

1) Zie voor bijzonderheden: Verslag van een reis in het land der Bataks, in 't binnenland van Sumatra, ondernomen in 1824 door Burton en Ward; door Stamford Raffles (Vertaald uit de: Transaction of the Royal Asiatic Society D. I.) Bijdr. t. d. Taal-, Land- en Volkenkunde van N. I. 273.

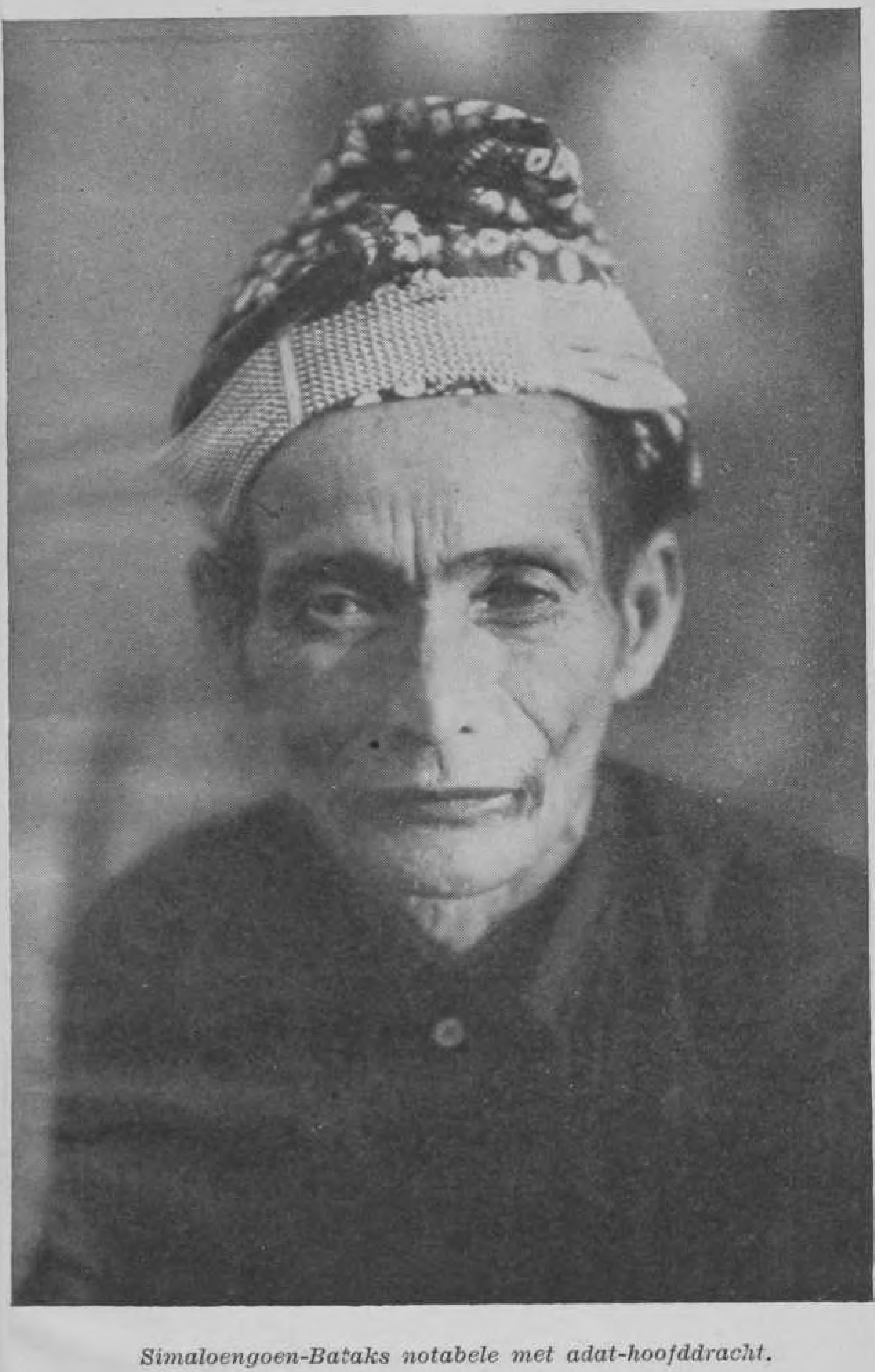

Simaloengoen-Bataks notabele met adat-hoofddracht.

Deur van een rijstschuur met voorvaderfiguur die de handen groetend bijeenbrengt (sembah). De sembah moet bij de Bataks een oeroud begrip zijn.

1834.

Hoezeer aan het binnendringen in de Bataklanden levensgevaar was verbonden, blijkt uit de eerste zendingspogingen van de Westkust uit in 1834, toen de Amerikaanse zendelingen Munson en Lyman werden vermoord.
Door de Padrische onlusten, die in 1825 uitbraken en ook de Bataklanden in vuur en vlam zetten, kon van een nauwgezet wetenschappelijk onderzoek voorlopig geen sprake zijn.

1840.

Het was derhalve niet vóór 1840, dat de Regering aan Junghuhn de opdracht verstrekte, een wetenschappelijke reis te gaan maken, hoofdzakelijk om de Zuidelijke districten der Westkust op te nemen en omtrent hun bodemgesteldheid, fauna, flora en bevolking zoveel mogelijk gegevens bijeen te brengen, daarna, zo het kon, ook 't grote meer te verkennen [1]).
Opgemerkt zij, dat evenmin als het aan Burton en Ward gelukte om van Si-lindung uit het meer te bereiken, dit aan Junghuhn gelukte. Ook hij ontmoette zoveel verzet, dat hij zijn tocht moest opgeven. Opmerkelijk is, dat Junghuhn het bestaan van het meer heeft ontkend en de mening verkondigde, dat met het Toba-meer een ander bedoeld werd, dat Eik Daho of Eik Mankara genaamd zou zijn.

1844.

Junghuhn werd opgevolgd door Oscar von Kessel, die zich in 1844 van Tobing over Si-pirok naar Si-goppulon begaf. Een moord, kort te voren geschied, noodzaakte hem het dal der Batang toru destijds nagenoeg onbewoond, daar het door de Padris geheel was uitgemoord, door te trekken en vervolgens de rivier stroomopwaarts te volgen tot zijn bestemming.
Hij bezocht het dorpje Tandjung duri, alsmede de vallei van Si-lindung om kort daarna langs een andere weg naar Tobing terug te keren. Nadat hij aldaar enige dagen rust had gehouden, sloeg hij het pad, dat naar de Batang toru leidde nogmaals in om na vijf dagen de monding van de rivier te bereiken. Daarop richtte hij zich naar de Singkuang, voer deze op en zo ook het linker zijtakje, dat hem naar het meertje Danau di atas moest voeren. Daar dit stroompje slechts gedeeltelijk bevaarbaar was, werd het laatste gedeelte van de tocht te voet afgelegd en na een zeer moeilijke mars het meertje bereikt. Nadat het meer voldoende nauwkeurig was

---

1) Zie Berigt betreffende de reis van dr. F. Junghuhn in de Battaklanden op Sumatra. De Kopiist, 1e j. 1e d. Batavia 1842. 689. en Junghuhn, die Battaländer auf Sumatra, passim.-Tijdschr. v. Ned.-Indië 1867 I. blz. 540.

opgenomen, werd de terugweg naar Tobing over land aanvaard, alwaar hij enige dagen later behouden terugkwam. Ook deze reis heeft veel merkwaardigs geleverd; het verslag daaromtrent bevat o.a. een niet onbelangrijke beschrijving van de wijze waarop de kamfer gewonnen wordt [1]).
Inmiddels was de aandacht van het Nederlands Bijbelgenootschap op de Bataklanden gevestigd.
De student in de rechten te Groningen H. Neubronner van der Tuuk, die zich toen reeds door zijn studie van de Oost-Indische talen onderscheidde, werd door het Genootschap via Batavia naar Barus uitgezonden, om de taal der Bataks te bestuderen, teneinde de Bijbel in die taal over te brengen. Deze taalkundige trof te Batavia den oud-resident Willer, de man, die de Bataklanden zo goed kende, als voor een Europeaan maar mogelijk was. Willer voorspelde, dat Van der Tuuk zich geen al te grote illusies moest maken. De voorspelling kwam uit. De pogingen, die Van der Tuuk aanwendde om met de inlanders aanraking te verkrijgen, mislukten het eerste jaar vanwege de grote mate van wantrouwen de Bataks eigen.

1852

In 1852 had hij echter voldoende vertrouwen gewonnen om een reis naar het binnenland te kunnen ondernemen. Per scheepsgelegenheid ging hij naar Si-bolga en vandaar op gelijke wijze naar Djaga-djaga aan de Lumut. Vervolgens ging hij per sampan de Lumut oproeiend door de beide Angkolas naar Panjabungan. Op de terugreis, die geheel te voet werd afgelegd, vergezelde hij den Controleur Hamers van Padang si-dimpuwan naar Si-pirok, alwaar hij twee dagen vertoefde. Daarna keerde hij via Si-bolga naar Barus terug.

1853

Hij besloot in Februari van het volgend jaar andermaal de wandelstaf op te nemen. Aanleiding daartoe gaf de komst van Mevr. Ida Pfeiffer, die wilde trachten tot het Toba-meer door te dringen. Aanvankelijk zouden zij samen gaan, doch Mevr. Pf. wachtte haar reisgenoot niet af en begaf zich vergezeld van één gids alsmede met de luttele som van drie Spaanse matten in de zak op weg. Verder dan Si-lindung bracht zij het niet. De Bataks zagen in haar een toverheks, zo werd zij gedwongen het gebied te verlaten. Desondanks besloot Van der Tuuk met ijzeren wil om zelf wèl te gaan.
Uit een brief gedateerd Barus 23 Juli 1853 en gericht aan den heer Van Gilse, hoogleraar aan het Luters seminarium te Amsterdam blijkt nu op welke wijze het Van der Tuuk als eerste Europeaan gelukt is, tot het Tobameer door te dringen.

---

1) Ausland 1854 blz. 376, 760.

Via Pasariboe Dolok werd naar het Oosten getrokken langs Suga-Suga, daarna Noordelijk langs Bonan Dolok en Simanullang de vallei van Bakkara bereikt, dan beschrijft Van der Tuuk in zijn brief, hoe hij bij 't meer in de vallei van Bakkara afgedwaald zijnde, om den koning aller Bataks Si Singa Mangaradja op te zoeken, zulk een wantrouwen ontmoette, dat hij zich omringd ziende door duizenden van alle districten aangekomen Bataks, allen met lansen gewapend, het voorwerp werd van hevige debatten en hoe het aan twee geleiders na veel overreding gelukte door bedreiging met een oorlog met het Gouvernement te verhinderen, dat Van der Tuuk werd opgegeten.
Tenslotte bereikte Van der Tuuk, dat de vorst, hoewel hij hem vijandig gestemd bleef, omdat hij de door hem meegebrachte geschenken niet wilde aanvaarden, toch den reiziger ongehinderd liet terugkeren.
Te Bakkara kon hij helaas slechts weinig van het meer zien. Van de vallei uit ziet men de Oostelijke (leze Noordelijke en Zuid-Westelijke) zijde van het daarin gelegen (schier)eiland Samosir, terwijl de overkant (Oostelijke zijde) met zijn hoge bergen, die, naar de opstijgende rook te oordelen, even sterk bevolkt als het gehele Toba na sae schijnt te wezen, zich als in een waas vertoonde. De auteur geeft dan een beschrijving van het omringende landschap: in de vallei twee snelvlietende ondiepe rivieren de Aek Bakkara en de Aek Mangiri, die zich van de rotsen in het meer storten. Aan de N-zijde het landschap Pollung, waar het vinnig koud was.
De terugtocht uit Bakkara was meer een vlucht dan een vertrek. Met spoed werd het grondgebied van zijne heiligheid verlaten. Nogmaals liep Van der Tuuk gevaar opgegeten te worden op de terugtocht in de nabijheid van het landschap Dolok Sanggul, een halve dagreis ten Westen van Bakkara.
Deze brief toont overtuigend aan, dat Van der Tuuk de eerste blanke is geweest, die het Toba-meer heeft aanschouwd.

1853

Omstreeks dezelfde tijd, dat Van der Tuuk aan het meer vertoefde, bezocht Von Rosenberg [1]) het Daïrische. Deze voer op 13 Juni 1853 van Singkil de rivier van die naam op naar Tandjung baru vervolgens naar de ladang Paja-utan en vandaar naar Galagala. De 19de bereikte hij de samenvloeiïng der Simpang Si-nunding en de Simpang Sulampi, daarna moesten verdere pogingen om door te dringen opgegeven worden en werd naar Singkil teruggevaren.
In geographisch opzicht heeft deze reis niet veel bijzonders

---

1) Von Rosenberg. Tijdschr. v. Ind. Taal-, Land- en Volkenk. dl. III, blz. 394.

opgeleverd; alleen de bevestiging van de door Burton en Ward uitgesproken mening, dat de Simpang Dairi niet de uitwatering vormt van het Toba-meer, is van gewicht.
Zeer de aandacht verdienen daarentegen de mededelingen omtrent de Batakse stam der Pakpaks, wijl zij tot dat tijdstip de enige beschrijving vormde van dit volk, die de litteratuur over de Bataks kon aanwijzen.
Onze vestiging in de Zuidelijke landschappen had sedert enige jaren ook haar invloed in de aangrenzende nog onafhankelijke streken doen gevoelen en zo geschiedde het, dat zich in de districten Si-goppulon en Si-lindung de neiging openbaarde om onder Nederlands gezag te komen.

1857-1858.

De meerdere toenadering had tot gevolg, dat in 1857 de meeste hoofden van Si-goppulon en in 1858 ook die van Si-lindung de suprematie onzer regering erkenden en de eed van trouw aflegden, zodat hun gebied sedert wettelijk bij de residentie Tapanuli kon worden ingelijfd [1]. Door een burgeroorlog echter tussen de staatjes was nieuwe tussenkomst in 1858 nodig. De Controleurs Henny en Cleerens kregen last, om te trachten de bestaande grieven uit de weg te ruimen.
Deze reis, die van 8 Maart tot 4 April duurde en van Padang Si-dimpuwan uitging, is in een uitvoerige en belangrijke memorie neergelegd [2].
Hun reis was tevens de laatste grote, die tot aan het jaar 1890 in de landstreken der Westkust ondernomen werd.
Tot zover Pleyte in het Tijdschr. v. h. Kon. Ned. Aardr. Gen. 1895 Tweede serie Dl. XII tot blz. 90.
In de reeks van ontdekkingen in en aanrakingen met de Zuidelijke Bataklanden speelt ongeveer te beginnen met 1860 de zending een belangrijke rol [3]. Onder toestemming van ons bestuur hadden enige zendelingen van het Rijnsche Zendings Genootschap te Barmen zich in Tapanoeli gevestigd [4].

---

1) Let wel: Dit klopt niet met hetgeen Schadee schrijft op pag. 9 en 10 van „De uitbreiding van ons gezag in de Bataklanden". Eerst in 1879 werd Si-lindung bij het rechtstreeks bestuurd Gouvernementsgebied ingelijfd.

2) Henny, Reis naar Si-Goempolon en Si-lindung. Tijdschr. v. Ind. Taal, Land- en Volkenk. dl. XVII, blz. 1 vv.

3) Voor het werk van de Rijnsche Zending en het Ned. Zendelinggenootschap in de Bataklanden raadplege men de betreffende werken. Zie voor de Karo-zending Ds. W. A. Smit: Het gouden jubileum der Deli-zending. D.C. 9 Febr. '40 e.v. (10 en 14 Febr.)

4) W. H. M. Schadee. De uitbreiding van ons gezag in de Bataklanden.

1864

In 1861 kwam hier aan de heer Nommensen, die zich, na eerst te Si Pirok en te Barus werkzaam te zijn geweest, in 1864 in het destijds nog onafhankelijke Si-lindung vestigde. Sedert breidde zich de zending regelmatig uit ook buiten het gebied, dat reeds onder Nederlands-Indisch bestuur was gebracht.
De prediking van het Christendom onder de Bataks had al spoedig succes, doch wekte begrijpelijkerwijze ook reactie onder de Bataks, die sterk aan hun overgeleverde begrippen waren gehecht. Onder dezen was de voornaamste Si Singa Mangaradja, de vorst van Bakkara, aan wie men een goddelijke afkomst en bovennatuurlijke kracht toeschreef.

1878

Hij bedreigde in het einde van 1877 de zendelingen en de door hen gestichte Batakse Christengemeenten in Silindoeng. Op het bericht hiervan werd in het begin van 1878 een troepenmacht van Padang gezonden, die de landschappen Boetar en Loeboe Siregar tuchtigde, Bakkara innam en de kampongs Balige en Lagoe Boti bezocht.
Deze expeditie is door een lange reeks gevolgd, waarbij telkens een nieuw gedeelte van de onafhankelijke Batak-staatjes bij het rechtstreeks bestuurd gebied werd ingelijfd.

1882-1883

In 1882 de landschappen Boetar en Loeboe Siregar, in 1883 een aantal landschappen aan de Zuidelijke oever van het meer, die met andere tot een nieuwe afdeling Toba werden saamgevoegd, in de hoofdplaats waarvan, Lagoe Boti genaamd, een controleur geplaatst en een garnizoen gelegd werd; in 1888 enige landschappen, die gevoegd werden bij de onder-afdelingen Si-Pirok en Toba.

1890

In 1890 werd een afzonderlijke afdeling Toba en Silindong gevormd onder een ass.-res. te Taroetoeng, tevens de onderafdeling Silindung besturend, terwijl de onderafdeling Toba bleef onder den controleur te Lagoe Boti.
Onze bemoeienis breidde zich steeds uit. De topographische en mijnbouwkundige diensten werden ingeschakeld. Toch toonde de Regering zich steeds afkerig van uitbreiding van ons gebied, waar deze niet strikt nodig was.
Het hoofddoel van de expeditie was, om Si Singa Mangaradja tot overgave te dwingen. Steeds wist deze echter onze troepen te ontwijken, tot het in 1907 tot een treffen kwam tussen een marechaussee-detachement onder kapitein H. Christoffel, hetwelk eindigde met de dood van Si Singa Mangaradja, zijn oudste zonen Soetan Negari en Toean Anggi,

benevens vier volgelingen. Nog drie zoons werden tegen het einde van het jaar gevangen genomen.

1908

Nadat tenslotte ook Habinsaran in 1908 bij het Gouvernementsgebied was ingelijfd, was het gehele Batakse gebied formeel onder ons gezag gebracht.

Inmiddels hadden in de Bataklanden ten N. van het Tobameer ook verkenningen tot succes geleid. Sedert de tocht van Anderson was geen poging gedaan om met de Batakse bevolking van dat gedeelte van Sumatra in aanraking te komen [1]. Nadat het Ned. Gouvernement zich in 1857 opnieuw met Siak in betrekking had gesteld en de regering daarvan aanvaard, vloeide daaruit vanzelf de noodzakelijkheid voort om Asahan, dat daaronder ressorteerde, doch ons gezag niet wilde erkennen, door een krachtdadig optreden tot zijn plicht te brengen [2].

1865

(Expeditie van Maj. Heemskerk in 1865). De vorst van Asahan werd verdreven, een rijksbestuurder aangesteld onder toezicht van een controleur te Tandjoeng Balei. Deze, de heer Van der Bor, kreeg tot taak de onrust in de bovenlanden, na de verdrijving van den Jang di Pertoean van Asahan te kalmeren. Hij koos daarvoor de weg langs de Silau, die ook Anderson destijds had gevolgd. Alhoewel hij de Batakse hoofden, die de ziel van het verzet vormden, in Bandar pasir mandagei niet ontmoette, vond hij gelegenheid op de terugweg aantekeningen omtrent het volk, met name de bewoners van Kuta berhu, te maken. Hij vond in die plaats o.a. twee gesneden beelden, die door de kort tevoren overleden dochter van Radja Ambalu, het toenmalige dorpshoofd, waren opgericht. Dit bericht is van belang, daar het oprichten van beelden voor afgestorvenen een gebruik is, dat bij de meer bekende Batakse stammen niet bestaat [3].
Gelijktijdig met zijn ambtgenoot vertoefde de Contr. L. de Scheemaker in de bovenlanden van Batu bahra met hetzelfde doel. Deze vertrok 9 Nov. per sampan van Batu bahra en trok langs Rawa en kampong Radja naar Taluk manio en

---

1) C. M. Pleyte Wzn. De verkenning der Bataklanden T.N.A.G. Tweede serie dl. XII, 1895, blz. 90.

2) Kroesen. Geschiedenis van Asahan. T. v. Ind. Taal-, Land- en Volkenk. dl. XXXI blz. 82 vv.

3) V. d. Bor. Bijdr. t. d. kennis van Sumatra's Noordkust. Tijdschrift v. I. T. L. en V. dl. XVII, blz. 377 vv.

begaf zich, na met verschillende hoofden geconfereerd te hebben naar de grote, aan de linkeroever der Beluru, vlak tegenover Dori panei gelegen markt. Volgens de bij die gelegenheid bekomen inlichtingen bestonden de Batakse stammen voorzoover zij langs de linkeroever der Beluru gevestigd zijn uit Pardembanan, w.o. gerekend worden de bewoners van Silau ma radja, Buntu panei, Ragan mandjawa en zij die te Bandar pulu, Kuta berhu en Pasir mandagei gevestigd zijn. Aan de linkeroever van genoemde rivier, aan deze zijde van het gebergte woonde de stam Si-balungun, die zich tot Bedagei uitstrekte en in de volgende geheel onafhankelijke soekoe's verdeeld was, te weten: suku Tanah Djawa, suku Si-anter, suku Silau, suku Rajah, suku Dolok en suku Bandar [1].

Terwijl onder deze omstandigheden de bovenlanden van Asahan en Batu bakara werden bezocht, had in die van Deli een niet minder belangrijk onderzoek plaats, op eigen initiatief ondernomen, door den Controleur J. A. M. van Cats baron de Raet. Het gelukte hem de binnenlandse Batakse bevolking in Boven-Deli voor afpersing der Maleiers te vrijwaren en daardoor een verzoening tussen de Maleise en Batakse hoofden tot stand te brengen, waardoor hem de weg naar de nog door geen blanke betreden Karolanden geopend werd.

1867

Vergezeld door den heer A. Breker, den Engelsen luitenant Sheppard en de hoofden Suka piring, Duwa puluh kuta, Puluh kuta en den kedjuruan van Senembah ondernam hij in December 1866 en Januari 1867 de reis naar het Tobameer en hij was dan ook de eerste Europeaan, die van het Noorden de oever van het meer bereikte [2]) en het in Z-W richting overstak.

1870

Drie jaren later werd een reis naar de onafhankelijke Bataklanden door de Regering opgedragen aan den Controleur C. de Haan, die ook de gehele Karolanden doorkruiste, vergezeld van den Sultan van Deli en den fotograaf C. Filberg, die er verschillende opnamen maakte [3]).

---

1) Scheemaker, Aanteekeningen gehouden op een reis naar de marktplaats der Lima laras T. v. I. T. L. en V. dl. XVII, blz. 412 vv.

2) Zie voor de uitvoerige bijzonderheden van deze reis C. M. Pleyte Wzn. De verkenning der Bataklanden, blz. 92 en Van Cats Baron de Raet, Reize in de Bataklanden. T. v. I. T. L. en V. dl. XXII, blz. 164—219.

3) De Haan, Verslag van een reis in de Bataklanden, Verh. v. h. Bat. Gen. v. K. en W. dl. XXXVII, 2de stuk.

De heer De Haan werd overal met groote voorkomendheid ontvangen, zodat hij in staat was, zeer veel waar te nemen en op schrift te brengen. Daaraan is het te danken geweest, dat zijn verslag lange tijd het beste geschrift is geweest, dat over de Karo's handelt en ook nu nog omtrent vele punten voor zover het de huishouding van deze stam betreft, met vrucht kan geraadpleegd worden (aldus Pleyte).

Keren wij thans tot de Zuidelijke Bataklanden terug. Alhoewel, sedert Van der Tuuk het Tobameer had aanschouwd, de eerste jaren geen blanke weder aan de Zuid-Westelijke oever van het meer was gezien, hield het met de omringende landstreken tal van weetgierigen in hun ban gevangen.
Alle pogingen, om de kennis van het centrale gedeelte der Bataklanden uit te breiden, leden schipbreuk op het verzet daartegen van de zijde der bevolking [1]).

1868
Niemand minder zelfs dan de heer Arriens, die in 1868 als Gouverneur van Sumatra's Westkust van Si-lindung op reis ging, bepaaldelijk om gegevens aangaande de ligging en de uitgestrektheid van het meer te verzamelen, moest, zonder zelfs zijn doel nabij te zijn gekomen onverrichterzake terugkeren.
De zendelingen wisten uit ervaring, hoevele gevaren aan het overschrijden der hun gestelde grenzen, zowel voor het zendingswerk als voor hun persoon verbonden waren, zodat zij in deze de uiterste omzichtigheid betrachtten. Overreding, beloften, geschenken, enz. kortom verschillende middelen waren reeds beproefd, doch tevergeefs. Het toeval zou echter helpen en hen over alle bezwaren eensklaps doen heenstappen.

De periode van 1873-1893

1873
De 10de Maart 1873 begaf de heer Heine zich van zijn standplaats Si-lindung naar Si-poholon om, vóór zijn a.s. vertrek naar Europa de gemeenten der inlandse Christenen altdaar nog eenmaal te bezoeken. Te Patsur na pitu trof hij zijn ambtgenoot Johanssen aan, die besloot hem te vergezellen; daarna sloegen zij gezamenlijk via Huta Dame de weg naar Si poholon in. Aldaar vonden zij hun collega Mohri, die voorstelde, nadat de bezoekreis volbracht was, een tochtje naar de Dolok Inum te gaan maken, die op ± vier uren afstand in N.O. richting is gelegen. Zijn plan vond te gereder ingang,

1) C. M. Pleyte Wzn., De verkenning enz. T. N. A. G. Tweede Serie Dl. XII 1895 blz. 727.

omdat Radja Pottas, een gekerstend hoofd, zijn geleide had aangeboden, een de zendelingen verknocht man in wiens gezelschap zij zich veilig konden achten.
Omstreeks 10 uur in de morgen van 13 Maart bereikten zij de Oostelijke helling van de berg en genoten van het uitzicht. In het N. wordt het vrije uitzicht belemmerd door de zich scherp tegen de horizon aftekenende rand der hoogvlakte, waarachter het meer zich uitstrekt. Deze laatste wetenschap dankten zij aan Radja Pottas, die hun verder mededeelde, dat de afstand, die hen op dat ogenblik van het meer scheidde, nauwelijks twee uur rijdens bedroeg. Toen zij dit vernamen, ontwaakte de zucht om thans bij verrassing te nemen, hetgeen zij zolang door zachtheid tevergeefs trachtten te verkrijgen.
Spoorslags werd naar het meer gereden. Een bevriende Radja Baligabasi ontried hen in Butar (dat te 11 uur bereikt werd), de gezindheid der oeverbewoners kennende, verder naar het meer te gaan. Zij moesten hem in ieder geval beloven niet de nacht bij het meer door te brengen, doch daartoe van zijn woning gebruik te maken, terwijl hij zijn zoon Oppu pangisi beval, zich bij hen aan te sluiten.
Zonder tegenstand werd via Lumbu ina-ina Naga saribu bereikt. In twee uur tijd kwamen zij te Paranginan, het verste punt waar de paarden hen konden brengen.
Er werd afgestegen en over vele hindernissen naar een zandheuvel gerend, waar zij als genageld aan de grond stonden toen zij plotseling hun blik over het imposante meer konden doen waren.
Zij hadden hoogstens een uur de tijd, om van het schouwspel te genieten, want vóór alles mocht de 2 uur Oostelijk (N.W.-waarts) in Bakkara wonende priesterkoning, onze oude vijand Si Singa Mangaradja, niet vernemen, dat zij het gewaagd hadden, zijn heilig terrein te betreden [1]).
De terugtocht ving om drie uur aan; er werd een andere weg gekozen over Hutạ Soit naar Butar.
Nauwelijks binnengetreden en nadat men de poort achter hen gesloten had, klonk allerwege het helse lawaai van de aanrukkende gewapenden. Zij omsingelden Butar en eisten de uitlevering der zendelingen.
Twee dagen lang werd geparlementeerd, doch Radja Pottas en Baliga basi slaagden er tenslotte in de troep te overtuigen, dat de blanken geen padris (withemden of vijanden) waren, doch met goede bedoelingen de tocht ondernomen hadden.
Voor de wetenschap is dit uitstapje, hoewel het kort duurde, van betrekkelijk groot belang geweest, aangezien de reizigers

1) Jahresbericht der Rheinischen Missionsgesellschaft 1873, blz. 193—207.

een kaartje van het voor hen zichtbare gedeelte van het meer ontwierpen, dat sedert herhaalde malen werd gecopieerd en eerst vele jaren later verbeterd kon worden. Bovendien kon op deze reis de zekerheid verkregen worden, dat de uitwatering van het Toba-meer in het Oosten gelegen is, een punt, waaromtrent het den heer Van Dijk voorbehouden bleef, het bewijs te leveren.
Wederom verliepen vier jaren, voordat andermaal de weg naar het meer werd ingeslagen.

1877

Ditmaal waren het de heeren Nommensen en Simoneit alsook Johannsen, die langs Bakal batu naar Lobu Si-regar trokken, waar een reeds bejaard hoofd Oppu djumahat hun uit eigen beweging aanbood, hen naar het Tobameer te brengen en uit het meer water te laten drinken.
In gezelschap van het hoofd van Si-andjur, Oppu so-lobeon, werd door het landschap Pintu bosi het dorp van laatstgenoemd hoofd bereikt. De 13de Mei bezochten zij het meer en vier dagen later kwamen op hun verzoek Balige'se radja's in persoon de zendelingen afhalen. Zij vertoefden drie dagen in Balige om over Si-regar en Si-lindung terug te keren [1].
Dit was dus de eerste tocht naar het meer, die zonder gevaar voor de ondernemers afliep, alhoewel zij door het land der Anak ni pohan trokken, de stam, die de Padris het hoofd deed stoten en de aftocht blazen.
Toch was de rust, die op dat tijdstip in deze streken heerste, slechts schijnbaar. Reeds is vermeld hoe Si Singa Mangaradja, de erfvijand der zending, in 1877 de zendelingen in Si-lindung bedreigde en hoe het Gouvernement de bescherming der Europeanen op zich nam en de landschappen Boetar en Si-regar deswege tuchtigde en in 1882 inlijfde, nadat Si Singa Mangaradja uit Bakkara was verdreven.
Nadat de zending in Balige vaste voet had verkregen breidde zij haar betrekkingen vandaar met de dorpen langs de oever van het meer uit, om daarna ook naar Samosir over te steken (Nommensen in 1885 [2]), evenals zijn ambtgenoot Schrey).

1881

Inmiddels was ook in het Noorden het spoor van De Raet en De Haan door Meissner, een Duitser, in 1881 gevolgd, wien het zelfs gelukte het Noordelijke schiereiland Si-palangit om te varen.

---

1) Jahresbericht der Rheinischen Missionsgesellschaft 1877, blz. 69—79.

2) Ein deutscher Segler auf dem Tobasee. Mitt. der Geogr. Ges. in Jena Bnd. I, blz. 124 en Jahresbericht der Rheinischen Missionsgesellschaft 1885, blz. 333.

1883

Een andere Duitser, Dr. B. Hagen ontsloot eerst in 1881 het nog onbekende gebied der Timoer Bataks, welk doel hij zonder ongeval bereikte. In 1883 ondernam de heer Hagen een reis naar het Tobameer, waarbij hij tot dichtbij Si-lalahi aan de N.W.-zijde wist voort te schrijden.

1887

In 1883 begaven beide heren zich opnieuw op het pad, de heer Hagen zijn oude weg volgend, de heer Meissner een meer Noordelijke richting kiezend en ditmaal vergezeld van den heer Von Mechel, die in 1887 Von Brenner tot gids zou strekken [1]. Deze tochten, gelijk de eerste, leverden zeer belangrijke resultaten op; het gelukte toch de bereisde streken in kaart te brengen en deze te controleren zodat zij als de beste bronnen van de kennis der oro- en topographie dezer streken te beschouwen zijn.

Dat de ontvangst der bevolking aan het meer ook hier allesbehalve vriendschappelijk was, blijkt uit de moeilijkheden door hen ondervonden in Ambarita en Lotting. Slechts aan het feit, dat zij geen Hollanders waren, hadden zij tenslotte hun leven te danken.

Deze gezindheid was overigens niet te verwonderen. De lieden van Samosir waren destijds beruchte mensenrovers, molesteerden eenzame vissers op het meer en hen, die zich argeloos te ver buiten hun dorp waagden. Si Singa Mangaradja liet ook na zijn verdrijving uit Bakkara nog herhaaldelijk van zich horen en brandschatte het land, zover hij dit vermocht.

1889

Vele expedities zijn tegen hem uitgerust, een der interessantste is die van 1889, welke beschreven is door den Controleur in Silindoeng P. A. L. E. van Dijk [2].

Van dezen auteur zijn een reeks artikelen met betrekking tot de Bataklanden van geographische en ethnographische aard

---

1) Hagen. Eine Reise nach den Toba-See in Zentral Sumatra. Petermann's Mitteilungen 1883, blz. 41—53, 102—105, 142—148, 167—176. Hagen. Rapport über eine in Dezember 1883 unternommene wissenschaftliche Reise an den Toba-See. T. v. I. T. L. en V., dl. XXXI, blz. 328. Meissner. Deli und Bataklaender (1883) 1:200.000.

2) P. A. L. E. van Dijk. De excursie naar de Westelijke onafhankelijke Landschappen in de Tobalanden van het jaar 1889. Tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Gen. 1895 Tweede serie, dl. XII, blz. 464.

verschenen. Talrijke tochten zijn door hem ondernomen o.a. naar Habinsaran, naar de Batu bongbong [1]), de versperring in de Aek Saba tali (Asahan-rivier) en de Si-balungunse landschappen, enz.

1891

Een onmiddellijk gevolg van de nieuwe tuchtiging in 1889 was een grote mate van ontzag voor de blanke, hetgeen zich duidelijk openbaarde, toen de Italiaan Modigliani een gedeelte der streek, die genoemde expeditie doortrok, bezocht.
Hij betrad Bakkara bij het dorp Lumbun radja, aan het N.W.-strand van Tao Bakkara gelegen, bezocht via de Dolok Sabulan het gelijknamige dorpje aan het meer Huta Parparean westelijk van de Pasir di babana. Vandaar door de landschappen Uluan en Tutupan, de richting van de Aek Saba tali (Asahan-rivier) volgend naar Tangga en vervolgens Noordwaarts naar Buttu Meradja, alwaar hij de weg naar Bandar Poelau insloeg. Onderweg had hij een tochtje naar Huta Suana gemaakt om de zich in de nabijheid hiervan bevindende waterval, de Sappuran-Si-arimo op te nemen, vóór hem door geen westerling bezocht.
Van Bandar Poelau ging de tocht naar Bandar Poelau menis en vandaar Zuidwestelijk naar Lagu Boti [2]).

1892-1893

In 1892 en '93 werd door Wing Easton een geologische verkenning van Toba ingesteld, in welk onderzoek ook Samosir werd betrokken [3]).
Na 1890 hadden voorts meermalen reizen plaats naar de toen nog onafhankelijke Karo-Hoogvlakte als door Westenberg, Bücking, Joustra, Volz e.a.; in 1898 werd door Volz ook een deel van het Pakpakland bezocht [4]).
Het is vooral Westenberg, die onze kennis over de streken rond het Tobameer heeft verrijkt [5]).

---

1) P. A. L. E. van Dijk. De uitwatering van het Tobameer en de Batoe Bongbong. Tijdschrift v. I. T. L. en V. Dl. XXXV. blz. 641.
2) Dr. Elio Modigliani. Fra i Battachi indipendenti. Boll. S. G. Ital. Sr. 3, IV, p. 367.
3) M. Joustra. Batakspiegel p. 22.
4) Onderzoekingstocht van Dr. W. Volz naar de Pakpaklanden op Sumatra. I. G. 1905, II 1229—1230.
5) C. J. Westenberg. Toestanden in de Sumatraansche binnenlanden ten Noorden van het Tobameer (Overzicht van een lezing). T. A. G. Sr. 2, XIX (1902) 661—665. I .G. 1902 I. 246.

Over de invloed van het contact

Uit het bovenstaande is gebleken [1]), dat bij de eerste kennismaking met Europeanen het Batakvolk reeds een zekere cultuurhoogte had bereikt, die het voor een niet juist te bepalen deel ook te danken had aan Indische invloed.
Het stond echter ten achter bij enkele verwante volken, hoofdzakelijk naar het schijnt door zijn afsluiting gedurende lange tijd, tengevolge van de ontwikkeling van de omwonende „Maleiers" tot een Mohammedaans handelsvolk, dat de zeekust en daarmede de toegangen tot het land bezette, en door de geographische afgeslotenheid in het algemeen.
Het werd in zijn economische ontwikkeling door een schadelijk regeringsstelsel door onophoudelijke veten, demoraliserende practijken, slechte hartstochten, hygiënische misstanden, bekrompenheid en conservatisme tegengehouden.
Niettegenstaande die ongunstige voorwaarden toont het in veel opzichten van goede aanleg te zijn en vooruit te willen: daarvoor heeft het behoefte aan een sterke leidende hand, die, met tact optredend, geregelde toestanden weet te scheppen en de bevolking hulp biedt. Die leiding en hulp is na de eerste kennismaking in steeds ruimer mate toebedeeld aan de Zending en het Bestuur.
Terwijl voor sommige streken die tijd van eerste aanraking met en betrekkelijk binnen het Nederlands gezag een eeuw in het verleden ligt, kunnen andere op een regeringsbemoeiing en andere westerse inwerking van nauwelijks een dertigtal jaren wijzen.
In de bestrijding van het heidendom, waarin gemeenlijk de zending op zo menslievende wijze voorging, moet in de eerste plaats niet gezien worden een uitroeiing van de heidense gedachtenwereld als zodanig, maar wel van de verschillende uitingen, die zich met opvattingen van menselijkheid enz. niet verdragen als: koppensnellen, kannibalisme, wrede practijken e.d.
Het volk voelt intuïtief, hoe de oude opvattingen een stoot ontvangen, die de consequentie is van het binnendringen van „godsdienstige" opvattingen als in het Mohammedanisme en het Christendom zijn belichaamd.
Het is vooral daar, waar de Zending aan de regeringsbemoeiing voorafging of tegelijk met haar haar intrede deed, dat aan het Christendom een goede kans wordt geboden; overal elders is het zich van de Islam verzekerd, en eenmaal gevestigd is het een feit, dat uitbreiding der bemoeienis van ons

1) M. Joustra, De Bataks, wie zij waren en wat wij van hen mogen verwachten, p. 61.

bestuur onwillekeurig maar zeker bevorderlijk is aan de versterking van Moslimse invloeden. Deze these, door wijlen Snouck Hurgronje geponeerd, wordt in de geschiedenis der Bataklanden bewezen.
De gevolgen van het westers ingrijpen in de Batakse wereld zijn ongetwijfeld voor de mensheid daar tot een weldaad geworden. De cijfers van het onderwijs, de honderden kilometerlange wegen bewijzen dit. De horizon van de Batak werd verbreed, vele Bataks, die leergierig als zij zijn, zich hebben geworpen op de geestelijke voortbrengselen van de westerse beschaving, vinden sinds jaren emplooi in onderwijsinrichtingen en gouvernements- en particuliere betrekkingen over geheel Sumatra.
Het is waar, dat de economische welvaart nog slechts in de kinderschoenen staat, maar zeker is, dat de vooruitgang ook op dit gebied in aanleg bij den Batak aanwezig is. Dit alles vraagt een leiding, die tact, geduld, aansluiting aan het voorhandene, opwekking van belangstelling en ondernemingsgeest met practische middelen demonstreert.
Gaat dan deze leiding gepaard met het scheppen van gunstige uitwendige factoren, dan is een gestadige economische verheffing van het overgrote deel van het Batakse volk verzekerd. Daar de Bataks een bij uitstek landbouwend volk zijn, is het geen wonder, dat gelijk reeds op de Oostkust van Sumatra in het Simeloengoense geschiedt, jaarlijks duizenden arbeiders van Samosir arbeid elders vinden. Misschien opent de aanwezigheid der Europese cultures aldaar in de toekomst nog meer perspectieven.
Is zulks het geval, dan behoeven de Bataks zich nimmer te beklagen, dat hun bergvesting door Nederlandse daadkracht en vasthoudendheid werd genomen.
Welke koloniale mogendheid zou met de betrekkelijk beperkte middelen, waarover het Ned. Indische Gouvernement beschikte, in staat zijn geweest op een dergelijk onherbergzaam terrein en onder zulke ongunstige omstandigheden de planten van sociale welvaart en ethiek tot bloei te brengen?

In het bovenstaande werd hoofdzakelijk behandeld het eerste contact van Europeanen met de Bataklanden. Het werd zoveel mogelijk naar de letter samengesteld uit de eigen geschriften der ontdekkingsreizigers en andere publicisten. Na de eerste aanraking is echter de definitieve vestiging van ons gezag gevolgd. Terloops maakte de lezer ook hiermede kennis. Wil men daar meer van weten zo kieze men als eerste bron W. H. M. Schadee: *De uitbreiding van ons gezag in de Bataklanden,* een werkje, dat als uitgave No. 19 van het Bataksch Instituut in 1920 te Leiden is verschenen bij S. G. van Doesburgh.

Simaloengoen - Bataks dorpsleven

Het administratieve ressort Simaloengoen beslaat een oppervlakte van 441.380 H.A. en is dus groter dan de provincies Utrecht en Drente te samen en iets kleiner dan de provincie Gelderland. Het gebied ligt tussen de Karo-landen, de Sultanaten Serdang, Deli en Assahan, het tot Tapanoelie behorende Oeloean en het Tobameer. Het wordt bewoond door de Timoer-Bataks, wier aantal ongeveer 88.000 bedraagt.

De dorpen in Simaloengoen waren vroeger omgeven door een *pagar*, een omrastering van scherpaangepunte bamboes, waarin gewoonlijk in twee tegenover elkaar liggende zijden de beide uitgangen, die door een soort basculedeuren gesloten konden worden. De dorpen zelf liggen vaak op moeilijk toegankelijke plaatsen op een rots of in het bos. De zware aarden omwalling van het Centrale Batak-land, beplant met dicht bamboegewas „waarvoor de regen terugwijkt" vindt in dit Timoerland echter niet overal toepassing.

Het Simaloengoen-Batakse dorp *(hoeta)* bezit slechts enkele typen van gebouwen, die op de rijstschuur na, dit gemeen hebben, dat zij in de richting van de stroom der rivier liggen. De woningen zijn gebouwd op meestal zware palen en ingedekt met *idjoek*, de vezel van de arènpalm.

De eenvoudigste woningvorm is het éénsgezinshuis *(roemah parsatanggaän)*, dat door het gezin wordt opgericht, met enige hulp van familie en buren. Dan zijn er woningen, die het gemeenschappelijk bezit zijn van vier gezinnen *(parroemahopattanggaän)*, die gebouwd worden door de gemeenschappelijke bewoners. Een gemeenschappelijke trap verleent toegang tot het huis, maar elk gezin bewoont een bepaald deel daarvan. Zelfs tien- en twaalfgezinswoningen *(parroemahsapoeloepattanggaän)* bestaan. In deze grote huizen is de afscheiding der plaatsen, door elk gezin bewoond, aangegeven door een planken wand van ongeveer 0,75 M. hoog en 2 M. lang.

Het hoofd bewoont het grootste, hechtste en mooiste huis *(roemah bolon)* van het dorp. Het staat midden in het dorp terwijl de woningen zijner onderdanen er omheen gegroepeerd zijn.

Ook de balije van het dorp, het vergader-, tevens gasthuis *(balei)*, waarin de jongelingen de nacht doorbrengen, is van een betere afwerking, dan de meeste dorpswoningen.
In elk dorp staan tenslotte nog rijstschuurtjes *(toeanggan)*, waarin men de padivoorraden opbergt.
De woning van het hoofd en het vergader-, tevens logeergebouw wordt door de gezamenlijke dorpsgenoten gebuwd. Men stelt er een zekere eer in, deze huizen zo fraai mogelijk te vervaardigen.
Voor de verblijven van den gewonen man, wordt meestal gemakkelijk te bewerken bouwmateriaal gebezigd, o.a. dat van de arènpalm, welke palmsoort niet overvloedig voorkomt in Simaloengoen, een voor het grootste deel hooggelegen land, waar dus palmen niet goed willen gedijen. Doordat veelal weinig duurzaam materiaal wordt gebezigd, is de levensduur der kleinere huizen kort. Zij maken een armelijke indruk. De Timoer-Batak heet liever lui dan moe te zijn, want men weet wel, wanneer de vermoeienis komt, maar niet, wanneer zij ons lichaam weer zal verlaten. Men treft hem overdag vaak slapende aan. Soms zitten zij op het dorpsplein en staren met afwezige blik naar hun woning, als verlangden zij weer binnen te zijn om te kunnen uitrusten.
Daar diefstal weleens voorkomt is het zaak de woning te bewaken. Wanneer dus iemand genoodzaakt is van huis te gaan, doet hij hiervan mededeling aan het dorpshoofd, of een andere dorpsautoriteit, opdat van overheidswege maatregelen worden getroffen voor de bewaking van zijn huis.
Door het instromen in Simaloengoen van Tobase immigranten, energieke Bataks, die het land openden, de bodem bewerkten en allerwege sawahs aanlegden, werd in de laatste decennia ook de originaire bevolking tot meerdere activiteit geprikkeld. Voorheen bestond voor de gemeenschap geen noodzaak tot bijzondere arbeidsontwikkeling, want er was geen strijd om het bestaan en onder het despotisch bestuur der vorsten was het zelfs raadzaam om niet al te vlijtig te zijn en zich niet al te veel aardse goederen te vergaren. Men bleef het liefst onopgemerkt.
Binnen de woning is de ruimte beknopt. Het is er donker, bedompt, berookt en stoffig. De leden van het gezin occuperen ieder een bepaald plekje; de vrouwen bij de kookplaats *(tataring)*, in het centrum van de woonkamer en de mannen bij de zijwanden *(halang oeloe)* de aangenaamste plaats.
Een gast kent men een minder gunstige plaats toe in het

Een Batakvorst van de oude stempel, Toean Tandjermahei.

Zijn zoon, de Radja van Dolok Silou, Toean Ragaim

Een sopo, plaats van samenkomst en logeergelegenheid van de Heren der schepping. Op het gebouwtje is met gemoetoevezel van de arènpalm uitgebeeld de gestyleerde figuur van een hagedis, die als symbool van de vruchtbaarheid overal in de Bataklanden op de gebouwen wordt aangebracht.

midden van het vertrek, nabij de verdiepte gang *(talaga)* want hij moet beseffen, dat hij niet de eigenaar van het huis is. In het naburige Tapanoeli huldigt de Toba-Batak tegenovergestelde opvattingen ten aanzien van gasten. Een zeer hoffelijk Simaloengoens gastheer, die aan zijn gast een behoorlijke plaats wenst te geven aan de zijwand, zal echter niet verzuimen het zitmatje scheef voor hem neer te leggen, opdat de gast zich vooral niet zal verbeelden, dat hij dezelfde rechten heeft als de heer des huizes. De gast komt nabij de stookplaats te zitten en de gastvrouw biedt hem, dadelijk nadat hij gezeten is, een sirihpruimpje aan *(mardemban)*. Matten worden door den gemenen man slechts gebruikt om op te slapen, zelden om op te zitten. Een gast biedt men echter wel dadelijk een mat aan.
Op de vuurplaat staan de kookpotten op grote keien. Boven de kookplaats worden op een vrijhangend rek *(parapara)* het kookgerei, het brandhout en de etenswaren bewaard. Meestal bevindt zich in het woonvertrek een lomp-brede, lage kast, die dient als bergplaats van alles en nog wat. Deze kast wordt soms benut als slaapplaats van een der jonge dochteren des huizes. Als regel slapen deze echter nabij de ingang van het huis, voor het deurtje, dat daartoe aan de voorkant toegang verleent.
Des nachts is het aarde donker in zulk een woning. Is men genoodzaakt licht te maken, dan ontsteekt men het haardvuur. De slaven, *djabolon* geheten, afgeleid van *radja bolon* (grote koning), een sobriquet, vertoefden 's nachts op de voorgalerij *(soerambih)*, met de bedoeling, dat zij het huis zouden bewaken.
Het dorpsplein is in deze dorpen nimmer uitgestrekt. De mannen verzamelen zich, wanneer zij niets beters te doen hebben, zowel overdag als 's avonds op dit plein, waarop anders dan in de Tobalanden, meestal geen hoge steen of oude boom staat en houden er hun besprekingen en bespiegelingen, o.a. over aangelegenheden van jacht en visvangst. Zijn er zaken van gewicht te behandelen, dan komt men uiteraard bijeen in de *balei*.
Van de jachtbuit en de opbrengst van de visvangst deelt men mede aan de dorpsgenoten. De verwanten krijgen echter een groter aandeel. Voor een spelletje schaak of het z.g. molenspel is de Simaloengoen-Batak steeds te vinden.

Op gezette tijden wordt het dorp gereinigd van boze geesten

en kwade invloeden. Het ganse dorp wordt feestelijk versierd. Op deze twee, vier of zeven heilige feestdagen, die de Simaloengoen-Batak kent, mag geen vreemdeling het dorp betreden *(roboe-taboe)*. De *roboe* kan worden verbroken door het brengen van een offer of het opzeggen van een toverformule. Overdag bewerkt men de akker en de dorpen zijn door de ouderen verlaten. Slechts kleine kinderen zijn daarin achtergebleven. Bij toerbeurt oefenen zij toezicht op elkaar uit. Een niet-dorpsgenoot, die overdag het dorp binnengaat, heeft dezen jeugdigen toezichthouder van zijn tegenwoordigheid in kennis te stellen. Tot hem wendt men zich, wanneer men iets vermist. Gaat een vreemde langs het dorp, dan zal de kleine wachter hem vragen, waarheen hij zijn schreden richt.
Bij het uitbreken van brand in het dorp is iedereen verplicht bij het blussingswerk te assisteren. Sommigen helpen de slachtoffers aan voedsel en kleding. Men zal echter weigeren om de daklozen op te nemen, omdat men bevreesd is, dat het eigen huis zodoende eveneens gevaar loopt een prooi der vlammen te worden. Het dorpshoofd zorgt er voor, dat de dorpelingen dadelijk beginnen met de bouw van een noodwoning.

De vorst *(radja)* was in de extreem-autocratisch geregeerde rijkjes in Simaloengoen de Godheid, dien men kon zien *(Dabata na tarida)*. Men beschouwde hem, als een, die geincarneerd was, nadat hij alle stadia naar de vervolmaking had doorlopen en vreesde hem als zodanig. Hij was een vlees geworden *sombaon*, een dier volmaakte geesten, die in het hoogste aanzien staan en hun verblijf hebben in eeuwenoud geboomte, op ontoegankelijke bergtoppen, diepe ravijnen of op een ruige kaap in het Tobameer. De radja beschikte over leven en dood zijner onderdanen en kon iedereen opdracht geven om iemand te doden. Niemand zou het wagen zulk een bevel te weerstreven, zelfs wanneer het ging om eigen familie, ja om eigen vader en moeder. Bij weigering werd hij, die de last ontving gedood in de plaats van het oorspronkelijke slachtoffer.
Bij een bezoek van de vorst werd een feest aangericht, dat hetzelfde karakter droeg als de offerande aan een grote geest. De vorst deed zich te goed aan spijs en drank en zijn onderhorigen beschouwden het als een bijzonder voorrecht, ja als een genade, om ook maar iets tot zich te mogen nemen van spijs en drank, die hij had overgelaten. De bevolking stond gaarne voor het aanrichten van een dergelijke luister-

rijke maaltijd haar vee af, als zij slechts enig voedsel, bij wijze van zegening, uit de handen van den vorst mocht terug ontvangen.

Tenzij de vorst tot iemand het woord gericht had, waagde niemand het te spreken, ook was het volstrekt niet toegestaan hem de hand te reiken, aangezien door een dergelijke aanraking kracht van den radja zou uitgaan. Een dorpeling, die den vorst op de weg ontmoette, boog zich diep en sloop hem met de grootste ootmoed aan de kant van de weg voorbij. Meestal liep men een straatje om, teneinde de ingewikkelde begroetingsvormen te ontgaan, en daardoor te vermijden dat fouten werden gemaakt.

Iemand, die den vorst iets had te verzoeken, mocht zich niet tooien met enig habijt. Hij behoorde slechts een lendendoek te dragen en zijn hoofdbedekking bestond uit in elkaar gedraaide doeken. Aldus verscheen men voor den vorst en ging dadelijk eerbiedig met gekruiste benen op de grond zitten *(bersila)*, waarbij men zorg had te dragen enigszins naar links over te hellen en de linkervoet achter de rechter te houden. Men plaatste zijn handen op de dijen en neeg diep het hoofd. De vorst mocht men niet aanzien. Men bewoog vervolgens de rechterhand als teken van onderdanigheid enige malen saluerend naar het gebogen hoofd. Nadat de vorst had gesproken, bracht men zijn verzoek zeer onderdanig naar voren. Met hetzelfde betoon van eerbied als bij de ontmoeting van den radja verwijderde de rekestrant zich.

Ook ten aanzien van familieleden van den vorst gedroeg de gewone man zich uiterst nederig. Ontmoette men zulk een grote op de weg, dan vroeg men weleens eerbiedig waarheen de weg leidde.

Men sprak tot of over den vorst slechts in de „fijne" taal en bezigde de meest welgekozen, hoffelijke bewoordingen.

Elk dorp heeft een gemeenschappelijke badplaats *(tapian)*. Deze badplaatsen liggen soms in het bos en tamelijk ver van het dorp af; vaak vindt men de badplaatsen in een smalle dalketel. Wanneer de badplaats zich een eind van het dorp bevindt, wil het gebruik, dat men zich gezamenlijk derwaarts begeeft. Mannen, vrouwen, jongelingen en jonge dochteren baden zich dan in groepen. Ook vergezelt de man zijn vrouw en kinderen naar zulk een badplaats, daar de laatsten bevreesd zijn, dat zij zullen worden aangerand. Soms zijn een aantal gezinnen bijeen nabij de badplaats. De bamboeleiding

is zodanig aangebracht, dat de waterstraal neerstort in de richting van het dorp, zodat de badende met de rug naar het dorp gekeerd staat. Zij, die de badplaats naderen, kijken de badenden op de rug. „Wanneer mensen zich baden behoeven zij geen buurpraatjes met elkander te maken," luidt dan ook een bekende zegswijze. Men legt, wanneer de plaats zich daartoe leent, twee badplaatsen aan; één voor de jongelingen en één voor de meisjes. Nadert iemand de badplaats, dan moet hij reeds van verre roepen: „Is er iemand?" *(Boäh?)*. Is iemand nog bezig zich te baden, dan geeft hij dit te kennen *(Lagi!)* Is men echter reeds gekleed, dan luidt het antwoord „kom maar!" *(Laos!)*.
In de Tobalanden wordt het water voor huiselijk gebruik door de vrouwen in aarden potten, die men op het hoofd balanceert, van de badplaats gehaald, maar in Simaloengoen geschiedt dit in bamboekokers, die zowel thuis als op de akker dienen als bewaarplaats van het drinkwater.
De Simaloengoen-Batak baadt zich geregeld. Het wassen der kleren geschiedt minder dikwijls, „omdat de kleren door het wassen slijten." Scheuren in de kleedij worden gedicht met getah pertja.
Het brengen van offers aan den godheid, aan hogere machten, die enig gevaar deden ontstaan, of het deponeren van een wisselbeeld *(porsilihi)*, waarin men verwacht, dat de ziekte of kwaal van een geliefde patient zal varen, dan wel het oproepen van geesten van overledenen *(pasiarhon)*, die door een medium zich uiten, geschiedt veelal bij de bron.

De markten in Simaloengoen werden als regel minder druk bezocht, dan die in het centrale Batakland. Deze markten eindigen anders dan in de Tobalanden, in de middaguren. De verspreid wonende marktgangers, die vaak over moeilijke paadjes ter markt tijgen, staan bij het krieken van de dag en soms in het donker op, om in alle vroegte in troepjes op weg te gaan naar de markt, teneinde tijdig weer te kunnen vertrekken, opdat men voor het vallen van de duisternis weer thuis is. Bij de moeilijke verkeersomstandigheden van weleer werden vroeger reeds een dag te voren de nodige regelingen getroffen voor het ter markte gaan. Soms was het nog duister als de vrouwen en meisjes zich op weg begaven. Zij nuttigden dan onder weg een hapje. Wanneer bekenden elkander op de markt ontmoetten werd een praatje gemaakt. Men doet zijn inkopen bij voorkeur bij een familielid, maar draagt

de koop aan een onbekende op. Immers, wanneer men zelf bij familie zou inkopen, zou het voor den verkoper niet wel mogelijk zijn een prijs te noemen. De beleefdheid schrijft voor, dat hij aan zijn familielid zou overlaten om de prijs te bepalen al zou deze te weinig bieden, dan zou hem het artikel moeten worden afgestaan, hetgeen den verkoper onaangenaam zou stemmen.
Op de markt speelt zich een groot deel van het maatschappelijk verkeer af. Het is de plaats, waar de schulden betaald worden en de bedragen, die men te goed heeft geïnd worden. Er wordt gekocht en verkocht. Belangrijk is de markt voor de jongelieden. Hier knopen zij betrekkingen met elkander aan, maar zijn er jongemeisjes, die met de jongelingen niets te doen willen hebben, dan bieden ze een betelpruimpje aan de oudere heren aan, die hen als tegenprestatie onder hun hoede nemen. In dat geval dragen de meisjes ook wel in een slendang het kind van een andere vrouw, hetgeen hen vrijwaart van vrijpostigheden van de zijde der jongemannen. Zijn de meisjes de jongelingen echter goedgezind en zijn zij te vinden voor een praatje, dan steken zij ten teken daarvan bloemen in het haar. De verkopers van een drank, gedistilleerd uit palmwijn *(toewak)*, beginnen al heel vroeg zelf met het drinken van hun eigen koopwaar, teneinde andere mannen, verkopers, passargangers en leeglopers te prikkelen tot mededrinken, met het gevolg, dat zij al heel spoedig in een vrolijke toestand verkeren.
Wanneer de markt is afgelopen begeeft men zich weder in troepjes naar de verschillende dorpen.

Mannen op de weg of aan de arbeid dragen als regel een groot, breed mes *(goepak)* bij zich, dat voor verschillende werkjes gebezigd wordt. Bij een ontmoeting begroet men elkander op Tobase wijze, d.w.z. men informeert vanwaar men komt en waarheen de reis gaat. Blijft men een praatje maken, dan biedt men tabak of een sirihpruimpje aan. De Batakse dorpeling is echter uiterst wantrouwend en heeft een ingekankerde vrees voor vergiftiging. Zelfs wanneer men een reeds gedeeltelijk opgerookte sigaret ontvangt, werpt men het eindje schielijk weg, zodra de gever uit het gezicht is verdwenen. Onbekenden spreken elkander op de weg aan met „mijnheer," *(toean)* en men vangt een gesprek aan met te informeren naar 's anderen stand en maatschappelijke positie. Is de aangesprokene van een hogere komaf, dan blijft men hem met

de gegeven titel aanspreken. Blijkt zulks echter niet het geval te zijn, dan wordt hij in het verdere gesprek niet meer „toean" genoemd. Wenst de vreemdeling, dien men ontmoet zijn naam niet op te geven, dan wordt gevraagd naar zijn stam *(marga)* en naar den oom van zijn moeder *(toelang)*, opdat men zich een voorstelling kan vormen van de plaats in de samenleving, die de persoon inneemt, die men ontmoette. Dikwijls passeert men elkander ook zwijgend en ontmoet men iemand, met wie men ongenoegen heeft, dan wijkt men uit naar de berm van de weg en gaat zonder meer voorbij, alsof men „lucht" voor elkander is.
Oudere vrouwen, worden aangesproken met grootmoeder *(ompoeng)*, jongere met moeder *(inang)* en ongehuwde meisjes met zuster *(botou)*.
Wanneer iemand een lange weg af te leggen heeft en onderweg honger voelt opkomen, is het hem te allen tijde vergund uit de aanplantingen langs zijn weg groenten of vruchten te nemen, echter slechts zoveel als nodig is om zijn honger te stillen, waarbij hij er voor zorg te dragen heeft, dat hij niets vernielt. De passant moet hetgeen hij wegneemt op of nabij de aanplanting, als geneesmiddel nuttigen. Verwacht wordt, dat men in het veldhutje voor het genotene een kleine vergoeding deponeert. Noodzakelijk is zulks echter niet. De eigenaar van de aanplanting stelt men meestal in kennis van het wegnemen van het gewas om aan zijn nooddruft te voldoen. Ook de dorstige wandelaar kan zich te goed doen aan palmwijn *(bagod)* bij wijze van medicijn, maar volgens het gebruik is het behoorlijk voor de genoten lafenis wat tabak, sirih of een klein bedrag te deponeren.

Elk dorp bezit zijn gemeenschappelijk rijstblok *(losoeng)* met een aantal gaten naar gelang van het aantal gezinnen van het dorp. Het dorpshoofd en de dorpspriester hebben aparte rijstblokken. Het komt voor, dat bij elk gat van het gemeenschappelijk rijstblok de naam van een gezinshoofd is ingesneden. Zulk een rijstblok is soms een heel gevaarte, waarin treden zijn uitgehakt naar de stampgaten. Het vervaardigen van een nieuw rijstblok is een moeilijk karwei, waarbij men de door de adat geijkte magische handelingen niet mag veronachtzamen. Is men het eens geworden over de vorm en de afmetingen van het blok, dan wordt door middel van wichelarij een gunstige dag bepaald, waarop de daartoe geëigende boom zal worden omgekapt. Daarna wordt een gun-

stig tijdstip bepaald, waarop het rijstblok zal worden vervoerd naar het dorp. Is deze dag aangebroken, dan wordt het met bloemen en bladeren feestelijk-getooide rijstblok door de gehele gemeenschap onder trommelmuziek of het slaan op een kleine gong *(mongming of siappoek)* naar het dorp gesleept. De vrouwen bestrooien het nieuwe rijstblok met rijst en jong en oud halen *horas*-juichend het massieve blok binnen. Een knaap en een meisje, die geen wezen mogen zijn, worden in fraaie feestgewaden gestoken, waaraan iedereen heeft bijgedragen.

De jongen draagt een gordelriem, zwaard, tas, hoofdtooi en ring. Het meisje wordt als een volwassen vrouw opgetuigd. Op het hoofd draagt zij een mand, gevuld met rijst en versierd met bloemen en linten. Het tweetal loopt jubelend voor het nieuwe rijstblok uit en het meisje strooit rijst om zich heen. De dorpsgenoten zingen en jubelen mede. Is het blok eindelijk te bestemder plaatse neergelegd, dan wordt dadelijk de eerste rijst daarin gestampt.

Zeer geliefd is het rijststampen bij volle maan. De dorpelingen verzamelen zich dan om het rijstblok om over koetjes en kalfjes te praten. Jongelingen en meisjes zingen ondeugende liedjes, bijv. van de volgende strekking:

„Is het moeilijk om rijst te stampen?
Bereikt de rijststamper niet de bodem van het stampgat?
Is er niet een lieftallig deerntje in het dorp,
waarvan de radja niets weet?"

Op de maat van dit lied, stoot men met de rijststamper in het blok.

Bij het werk helpt men elkander gaarne, als men daartoe aangezocht wordt. Deze hulp wordt ingeroepen bij het rooien van bomen, bij het wieden van onkruid op de akker of bij het oogsten. In de zaaitijd wedijvert men met elkander in het boren van gaten met plantstokken, waarin men dan de rijst of maiskorrels legt. Vooral de jongelui haasten zich om zo spoedig mogelijk met deze landarbeid gereed te zijn en is dit werk voltooid, dan neemt ieder deel aan de gezamelijke maaltijd, waarbij het vrolijk toegaat. Het is voor de jongemannen een sport de meisjes bij dit werk de loef af te steken, waarna ze dezen nog gaarne bij hun werk behulpzaam zijn.

Wanneer een persoon ziek is, of wanneer hulp verleend moet worden aan verweesde kinderen of aan weduwen, die het

werk niet alleen kunnen verrichten, wordt aan magen en vrienden om hulp verzocht. Het komt wel eens voor, dat men wordt uitgenodigd om in een ander dorp hulp te bieden en het is in dergelijke gevallen goede zede, dat wordt begonnen met het houden van een maaltijd. Behoeft men hulp van vele handen, dan richt men tot den radjah het verzoek, om daartoe zijn onderhorigen op te roepen.
De verdiensten zijn afhankelijk van de gepresteerde arbeid. Helpt men bij het wieden, dan bestaat de beloning slechts uit bataten, rijst of een klein bedrag aan geld. Vooral de weduwen, die meehelpen op de akker, beloont men op deze wijze.
De dorpelingen zijn eigenlijk doorlopend bezig op hun akkers. Wanneer zij niet planten, of de akkers schoon houden, bewaken zij hun aanplantingen tegen vogels, varkens, apen en ander ongedierte, die het gemunt hebben op de malse jonge spruitjes en die veel schade kunnen aanrichten. Voor het uitoefenen van deze bewaking brengt men ook de nacht vaak in akkershutjes door.
Wil de radja een huis bouwen, dan is de bevolking gehouden daartoe haar hulp te verlenen.
Wenst een man een anderen man te bezoeken en is niemand anders thuis dan de vrouw des huizes, dan staat het hem niet vrij de woning te betreden. Een dringende boodschap kan hij aan de echtgenote mededelen, die hij daartoe roept en op de trap daarvan kennis geeft. Het is ten hoogste onvoegzaam en ten enenmale verboden het huis binnen te gaan bij afwezigheid van den heer des huizes. Is deze echter thuis dan zal de gast zich nederzetten aan de linkerhand van den gastheer. Een aangeboden sigaret of sirihpruimpje mag in geen geval worden geweigerd, al is men ook vol achterdocht omtrent de bedoelingen van den gastheer. Er gaan verhalen, dat men in vroeger tijd vele mensen door vergiftiging uit de weg ruimde, maar men heeft zekere risico's te aanvaarden. De gastheer zou onder gelijke omstandigheden niet anders handelen.

De Batak is gesteld op het bezit van kinderen. De geboorte van een kind wordt met blijdschap tegemoet gezien en reeds vóór de heugelijke gebeurtenis plaats heeft, brengt men haar, die moeder moet worden, allerlei kleine geschenken. Zij wordt bezocht door familieleden, die zelfs van zeer ver komen, om haar te raden en hulp aan te bieden, vooral wanneer het een eersteling betreft. Ook de dorpsgenoten en de vroedvrouw

(doekoen) verlenen hulp. Het is o.a. de taak van de vroedvrouw om aan de daarvoor in aanmerking komende onzienlijke machten te offeren, teneinde alle mogelijke onheil af te wenden van moeder en kind en een voorspoedig verloop van de bevalling te verzekeren. Wanneer het kind is geboren stelt de moeder er hoge prijs op zelve de navelstreng met een mesje van bamboe *(sambiloe)* door te snijden. Ongaarne laat zij deze handeling door een ander verrichten. Ook wast de moeder haar pasgeboren kind. Vervolgens windt zij de zuigeling in doeken, kauwt een hapje rijst fijn en geeft dat de pasgeborene te eten. Eerst daarna geeft zij het wicht de borst.

Allen, die bij de bevalling geholpen hebben worden ruim beloond. De placenta wordt in een witte doek gewikkeld in een rijstzakje van pandanusblad *(balbahoel)* gedaan en onder het huis begraven. Op de plek waar het bloed van de moeder gevloeid heeft, legt men een bepaalde doornige plant neer, waarmede men bedoelt de bovenzinnelijke existenties, die moeder en kind leed zouden kunnen berokkenen, af te schrikken. Het is geen gewoonte om dadelijk na de geboorte een feest aan te richten. Men vergenoegt zich met een simpele tractatie, zoals een slok palmwijn *(bagod)*.

In de eerste zeven nachten wordt het kind nauwlettend door de ouders bewaakt „opdat het niet worde platgedrukt". Men mag het vuur in huis volstrekt niet laten uitgaan, ook is het niet geoorloofd om gedurende deze zevendaagse periode vuur uit het huis te brengen. Het huis verkeert in een toestand van uitzonderlijkheid en in een staat van afzondering *(roboe)*.

Moeder en kind worden geregeld met sterk-riekende en smakende specerijen, o.a. een soort ui *(djarango)* enz. ingewreven, tot afweer van schadende, boze invloeden. Familie, vrienden en bekenden, die met de geboorte komen gelukwensen, overhandigen deze specerijen. De zevende dag na de geboorte verzamelen zich de familieleden in het huis der ouders en wordt het kind naar de bron gebracht, waarbij het, indien de voortekenen minder gunstig zijn beurtelings door alle vrouwen wordt gedragen en bij welke gang weer allerlei voorzorgen in acht te nemen zijn. Is uit de wichelboeken *(poestaha's)* gebleken, dat de geboortedag een bijzonder gelukkige was, dan wordt de zuigeling door de trotse moeder zelve gedragen in een bepaald soort schouderdoek *(ragi idoep of ragi pane)*, welke nieuw geweven behoort te zijn. Was de geboortedatum een minder gelukkige, dan offert de moeder de bloeiwijze van

een pisang aan de geesten. Zij doopt de bloeiwijze in het bronwater en zegt daarbij: „Drijf op het water, mijn kind!" De vrouw, die bij deze handeling het kind zolang heeft vastgehouden, antwoordt daarop: „Uw kind is hier niet", waarna het kind aan de moeder wordt overhandigd. Moeder en kind baden zich en allen keren huiswaarts en zetten zich aan de dis, waartoe de verwanten kippen en rijst hebben meegenomen. Kippenvlees toebereid met meel wordt de gasten voorgezet, met de wens: „Dat dit voedsel ons helder, verstandig en rechtvaardig moge maken." Na afloop van de maaltijd heeft de naamgeving plaats, waarbij men kan aannemen, dat de naam een mystieke betekenis heeft. Wanneer de pasgeborene een jongen is, geeft de oudste broer van de moeder hem een naam, wanneer het een meisje is, krijgt zij een naam van de oudste zuster van de moeder. Als het kind een naam heeft ontvangen, doet men het een polsbandje aan van zwart-wit-rood gekleurd garen, welk triwarna-symbool alweer de boze geesten op een afstand dient te houden. Elk kind wordt verondersteld een onzichtbare verzorgster *(parorot)* te hebben, die het bewaakt. Een omlijnde voorstelling heeft men van deze beschermende macht echter niet.

In geval van ziekte komen alle verwanten de patiënt bezoeken. Wanneer de zieke in een ander dorp woont, dat soms veraf gelegen is, wordt de zaak moeilijker. Op de verwanten rust de plicht om de zieke te bezoeken. Daarbij onderscheidt men twee gevallen, t.w. de zieke is nauw verwant, dan wel een verre bloedverwant. In het eerste geval zijn de familieleden vol zorg voor het welzijn van de patiënt en geven daaraan op duidelijke wijze uiting. Men raadt allerlei soorten medicijnen aan, bedenkt de zieke met geld en neemt versnaperingen mee, waarvoor men zelfs schulden zal aangaan. Voor verre bloedverwanten geldt dit in mindere mate en wanneer zij een attentie bewijzen en bijvoorbeeld veldvruchten meenemen voor de zieke, merkt men pro forma op, dat zulks achterwege gelaten had moeten worden. De naam van de goede gevers behoort altijd aan de betrokkene genoemd te worden. Bij het bezoeken van een patiënt heeft men de volgende vormen in acht te nemen: De bezoeker vraagt, of de zieke in kracht is toegenomen. Bij een ingetreden verbetering antwoordt men, dat de zieke zich inderdaad beter gevoelt. Gaat het de patiënt slecht, dan geeft men zulks op de meest onomwonden wijze te kennen. Is de zieke een meisje, dan wordt aan de moeder

van het kind *sirih* gegeven, is de zieke een jongen, dan geeft men den vader enige sigaretten. Men informeert verder naar de geneesmiddelen, welke worden toegediend en naar degene, die de medicijnen heeft voorgeschreven. Wanneer aan den bezoeker een betere *doekoen* bekend is, geeft hij diens adres op en bovendien verschaft hij alle mogelijke en onmogelijke inlichtingen omtrent recepten van middelen, die de genezing z.i. zouden kunnen bevorderen. De *doekoen* die het huis van de patiënt binnentreedt, reikt men dadelijk de sirih, waarbij men de hoop uitspreekt, dat hij een spoedige beterschap zal kunnen bewerken. Deze autoriteit begint met de zakelijke vraag te stellen, wat men daarvoor over heeft, waarop hij ten antwoord krijgt, dat men alles zal geven wat de *doekoen* wenst, als de patient maar spoedig geneest. De geneeskundige begint daarop met de bereiding der medicijnen, welke de zieke zo spoedig mogelijk worden ingegeven.
Wanneer een kind dood ter wereld wordt gebracht, wordt het volgens algemeen gebruik naast het huis begraven op de druiplijn van het dak *(pamis pisan)*. Is de mond van het lijkje geopend dan deponeert men daarin enige munten. De moeder draagt tot de begrafenis het lijkje op de rug, doch wanneer haar dit te zeer aangrijpt, mag men het ook op de rug binden van een onvruchtbare vrouw. Beschikt men in het dorp niet over zulk een vrouw, dan mag men het elke vrouw op de rug binden, mits zij het lijkje omgekeerd draagt. Heeft het kind na de geboorte nog enige tijd geleefd, dan wordt het zo spoedig mogelijk buiten het dorp begraven. Een ondiep grafje wordt gedolven, waarin het lijkje wordt gelegd. Niet de moeder, doch een dorpsgenote draagt het grafwaarts. Vaak wordt het door wilde varkens opgegraven.

Niet veel doden worden in houten kisten begraven. Af en toe komt dit voor bij meer gegoeden, maar regel is, dat men de overledene in twijgen vlecht en aldus ter aarde bestelt. Tegenwoordig maakt men ook gebruik van wit katoen, waarin het lijk wordt gewikkeld. De begrafenis voltrekt men zo snel mogelijk, vaak nog na zonsondergang in de avondschemering. Maar dan begint eerst het ceremonieel, dat ten doel heeft ongunstige invloeden krachteloos te maken. Zij die tot de begrafenisstoet hebben behoord, wassen zich bij hun terugkomst. Hiertoe heeft men potten met koud en warm water gereed gezet. In het algemeen reinigt het water de slechte invloeden die van den dode uitgaan en is derhalve een

maatregel van hygiëne. Water wordt geplaatst tussen de levenden en de dood. Men verklaart dat men met het koude water de onreinheid afwast, die de aanraking met de dood heeft te weeg gebracht. Het warme water symboliseert de gereedheid om weer vreugde te scheppen in het leven. Eerst baden zich de dragers van het lijk en daarna achtereenvolgens allen die het grafwaarts begeleidden. Voor het sterfhuis gekomen, waar men deel zal nemen aan het dodenmaal, wordt aan de bewoner gevraagd of men mag binnentreden. Daarop wordt geantwoord, dat het aan geesten niet toegestaan is naar binnen te gaan, doch dat mensen vrijelijk het huis kunnen betreden. Op de verzekering „Wij zijn mensen" wordt de toegang verleend. Allen betreden het sterfhuis, groeten en strooien rijst op de vloer. Dagenlang houdt de stroom van familie, vrienden en kennissen aan om de treurende nabestaanden te vertroosten. Ieder brengt zijn eenvoudige gaven mede van gekookte rijst, hoenders, eieren, sirih, tabak e.a. De bezoekers geven de raad zich in het onvermijdelijke te schikken en niet langer te treuren. Dorpsgenoten en kennissen condoleren hen ergens op de weg, wanneer men ze daar ontmoet. Dit gaat steeds gepaard met een kleine gave aan sirih of tabak.

Het overlijden van een jongeling of meisje vervult iedereen met angst, want de dood is geen onafwendbaar noodlot en het sterven van levenskrachtige mensen wordt geweten aan demonische machten. Een dergelijk doodsgeval is een belediging van het algemeen rechtsgevoel, die men gaarne zou willen vergelden, ware het niet dat de vrees het wraakgevoel overheerst en de bezorgdheid voor eigen leven zelfs de droefheid terugdringt. Wijsgerig genomen maakt het leven alle waardeverwerkelijking mogelijk en aan het leven als zodanig, aan vitaliteit, aan levenskracht en levensduur komt waarde toe. Duidelijk is dit besef ook voor den primitief, wanneer hij tegenover de waarde van het leven, de onwaarde van de onnatuurlijke dood stelt. Deze is van opvallende zwaarte. De geest van hen, die in de bloei der jaren zijn weggerukt en nog niet alle genietingen van dit ondermaanse hebben gesmaakt, zal bovendien wel met groote bitterheid en afgunst vervuld zijn, oordeelt men. De dode is wraakzuchtig en in tegenstelling met de droefheid, die passief is, prikkelt de vrees tot activiteit. De jongelieden, die van zulk een sterfgeval vernemen, uiten de wens „Het zij verre van

mij" *(palies)* en in hun bezorgdheid dat het hun evenzo vergaan zal, komen zij bijeen en verrichten, onder aanwending van verschillende kruiden die handelingen, waardoor zij menen, dat de boze en vernietigende krachten zich van hun gemeenschap van jongeren zullen afkeren.

Op de begrafenis zijn slechts de allernaaste bloedverwanten aanwezig. Het is ook zeer moeilijk om in het dorp personen te vinden, die zulk een jeugdige dode grafwaarts willen dragen, hoewel het loon van dengene die de dodé bij het hoofdeinde draagt *f* 5.— is en die de dode bij het voeteinde draagt *f* 2.— bedraagt. Voor de begrafenis van een wees heeft de naaste familie zorg te dragen. Men graaft ook geen graf voor een jonggestorven persoon, doch bedekt zijn lijk met aarde.

Op dezelfde wijze wordt een overleden jong persoon begraven, die pas gehuwd was.

Algemeen is de verachting voor een vrouw, die in het kraambed gestorven is en een algemeen misnoegen strekt zich dan uit over alle zwangere vrouwen in het dorp. Deze zullen zich haasten om de ontsmettende afwassing te verrichten met het wijwater, waarin steeds het sap van een bepaalde citroensoort *(oente moengkoer)* is verwerkt. Slechts de allernaaste familie is bij de begrafenis tegenwoordig. Het kind wordt met de moeder begraven. Is het kind dood, dan vult men het de mond met afval van gestampte rijst. Daar er niemand gevonden zal kunnen worden om het lijk van een in het kraambed gestorven vrouw te dragen, zal de weduwnaar het zelve moeten torsen. Ook in dit geval wordt er geen graf gedolven, doch het lijk, waarvan de handen en voeten stevig zijn gebonden om het lopen te verhinderen, daar men ziel en lichaam verbonden acht, wordt met wat aarde bedekt. Het gebruik om overledenen, zowel in het sterfhuis, als op het graf van allerlei voedsel te voorzien, wordt niet toegepast bij een in het kraambed overledene. Men neemt zo spoedig mogelijk afscheid van haar en plaatst voor zulk een dode in het gunstigste geval slechts een maatje rijst en wat garen op het graf.

De weduwnaar, die van de begrafenis thuis komt, wordt ontvangen door een man, die hem bestrooit met rijst, waarmede men de varkens voert, vermengd met zemelen en stof, onder het uiten der woorden: „Dit dient te Uwer reiniging en opdat Uw geest zich betere."

Wanneer de echtgenoot is overleden, voordat een vrouw in het kraambed sterft, dan is dit voor de gemeenschap van een noodlottige betekenis. De begrafenis zal zo snel mogelijk geschieden. Men omgeeft de aan handen en voeten gebonden dode bovendien nog met zeven stukken gespleten bamboe, die men stevig met idjoek-touw omwikkelt. Buiten het dorp gekomen brengt men de dode naar de plaats, waar men haar wil begraven. Wanneer zij een arme vrouw was, legt men haar eenvoudig op het graf van een ander. Men ontdoet het lijk van de bamboes en overdekt het met aarde.
Een enkele maal gebeurt het, dat een moedige vrouw het kindje van een in het kraambed gestorven vrouw tot zich neemt en aldus van een wisse dood redt. Zij heeft dan op dit kind alle rechten van een moeder. De weduwnaar begeeft zich soms met de zuigeling eenige dagen na de dood van zijn vrouw naar het dorp van zijn schoonmoeder, als het ware om de rampzalige toestand waarin hij verkeert, te demonstreren. Wanneer zijn overleden vrouw een nog ongehuwde zuster heeft, kan hij deze, volgens de adat, huwen.
Enig uiterlijk kenteken van rouw draagt de weduwnaar niet. Men moet den radja onverwijld in kennis stellen van het overlijden van zijn vrouw, teneinde het uitstrooien van lasterpraat te voorkomen.
Sterft een oudere vrouw, dan komen velen het sterfhuis bezoeken. De woonplaats harer ouders ligt soms ver af, zodat zij niet tijdig voor de begrafenis van het verscheiden van de dochter verwittigd kunnen worden. De weduwnaar zendt dan op zijn vroegst vijf dagen na de begrafenis officieel bericht van het overlijden aan zijn schoonvader. Als een teken hiervan laat hij aan zijn schoonvader een gedragen kledingsstuk en een wit kleed van de afgestorvene overhandigen. De vader begeeft zich naar het dorp van zijn schoonzoon en wordt op de meest omstandige wijze ingelicht omtrent het overlijden van zijn dochter. Bezit de schoonvader een nog ongehuwde dochter, dan kan hij zijn schoonzoon deze aanbieden.
Gedurende enige dagen na de begrafenis, een soort heilige tijd en een tijd van onthouding, wordt er in het sterfhuis niet gekookt. Eerst daarna wordt het dodenmaal gehouden. De adat wil, dat men vier dagen na de begrafenis een bepaalde citroen, die steeds behoort tot de ingredienten waarmede de reiniging door rituele afwassing pleegt te geschieden, op het graf legt, waarbij men de wens uit, dat de gestorvene zich met deze vrucht moge reinigen. Aan deze handeling

wordt zoveel betekenis gehecht, dat men zelfs door zijn dorpsgenoten kan worden aangeklaagd, wanneer men dit nalaat. Het is den weduwnaar toegestaan vier dagen na het overlijden van zijn vrouw weer in het huwelijk te treden. In het algemeen zijn de vrouwen echter bevreesd om met een weduwnaar een huwelijk aan te gaan.

Een jong gehuwde man, die sterft zonder kinderen na te laten, krijgt zijn bezittingen mede in het graf. Soms draagt de weduwe zolang het lijk boven de aarde staat het hoofd in een doek *(toedoeng)*, die zij na de begrafenis aflegt. Regel is dit niet. Soms draagt de weduwe een gesloten kleed, dat op de rugzijde afhangt, tevens draagt zij een hoofddoek, waarmede zij soms het gelaat bedekt om te wenen.

Het behoort tot de goede zeden, dat een getrouwde vrouw een (rood-gekleurde) hoofddoek draagt. Draagt zij die niet dan veronderstellen de mannen, dat zij niet getrouwd is. De weduwen scheiden zeer ongaarne van hun hoofddoeken. Bij de begrafenis zal zij zich meestal gedragen alsof zij ontroostbaar is. Een handbreed van haar haar wordt afgesneden, ook vaak van dat van de kinderen en men geeft dit den dode mede in de kist. Men legt het haar onder den dode. Verondersteld wordt, dat zijn geest dan geen aanspraak meer op hen zal maken. Ongewijfeld heeft deze handeling een bijzondere betekenis en moet zij worden beschouwd als een reductie van een lichaamsdeel, hetgeen herinnert aan het geven van een mensenleven.

Men brengt het lijk naar de plaats, waar het ter aarde besteld zal worden en delft het graf, waarbij men een houtvuurtje ontsteekt, het z.g. dodenvuur, dat men heen en weer beweegt, langs het graf. Van de warmte en het licht van dit vuur wordt verondersteld, dat de dode gebruik zal maken.

Op de 4e en 8ste dag na de begrafenis, wordt aan allen, die hierbij behulpzaam waren een maaltijd aangeboden. Deze maaltijden worden wel door één maaltijd vervangen. Het gaat hierbij op de bij dergelijke maaltijden gebruikelijke wijze toe. Op de 8ste dag slacht men een kip en brengt deze met wat rijst naar het graf van de overledene.

De weduwe kan soms haar ouders niet tijdig van het overlijden van haar echtgenoot verwittigen, zodat zij niet in de gelegenheid zijn de begrafenis bij te wonen. De weduwe zendt dan een kledingsstuk bijv. de hoofddoek of een sieraad van haar man naar haar ouders. Haar vader laat haar dan dade-

lijk een doek brengen, die aan den oudsten der overlevende ongehuwde broeders van den gestorvene wordt overhandigd. Accepteert deze de doek, dan neemt hij ook de weduwe. Ook kan een zijner broeders deze doek om zijn schouders leggen, waarmede hij te kennen geeft op de weduwe te reflecteren. Wil echter niemand de schouderdoek aannemen, dan wordt deze met de weduwe naar haar vader terug gezonden. De bruidsschat moet gerestitueerd worden aan de broeders van den overledene. De weduwe is daarna geheel vrij en kan andermaal door haar vader uitgehuwelijkt worden. De banden met de familie van haar man worden echter niet dadelijk geslaakt en meestal huwt de weduwe niet spoedig weer. Een weduwe, die geen familie meer heeft, wordt aan de hoede van den radja toevertrouwd, die haar eventueel kan uithuwelijken. De vrouw die na de dood van haar man niet wenst te huwen en zelve haar kinderen wil verzorgen, krijgt de volle beschikking over zijn bezittingen. Zij kan een van de broeders van haar man in huis nemen om haar bij te staan bij haar werk en om als raadgever op te treden. Zij staat daarbij echter onder zijn toezicht en zij is gehouden hem in alles te kennen. Wanneer zij later toch trouwt, ontvangt deze persoon de bruidsschat.

Is er echter uit het eerste huwelijk een zoon geboren, dan moet tezijnertijd de bruidsschat met rente aan dien zoon opworden overgedragen. Hij, die als helper van de weduwe optreedt, blijft haar borg, totdat zij weer getrouwd is. Bij een bedaagde vrouw kan hij blijven wonen om haar in alles bij te staan. Hij wordt onderhouden uit de nalatenschap van den overleden echtgenoot.

Bij het overlijden van een gewoon dorpeling, wordt het dodenfeest zeer eenvoudig gehouden. Een klein dodenfeest, dat twee of drie dagen duurt, wordt aangericht door de kinderen, die in het huis wonen. Zonen of dochters, die in een ander dorp wonen en die zich bij het vernemen van de dood van hun vader of moeder ijlings naar het sterfhuis spoeden, beginnen reeds bij het betreden van het dorp luidkeels te weeklagen. Aan het ouderlijk huis gekomen, werpen zij zich jammerend voor den dode neder. Bij het begraven van den dode in een gesloten kist, boort men een gaatje ter hoogte van zijn mond, opdat zijn adem „vrijelijk" uit en in kan gaan. De toverpriester slacht een kip, laat het bloed in de kist lopen en legt vervolgens de kip daarin. De verwanten stoppen den dode

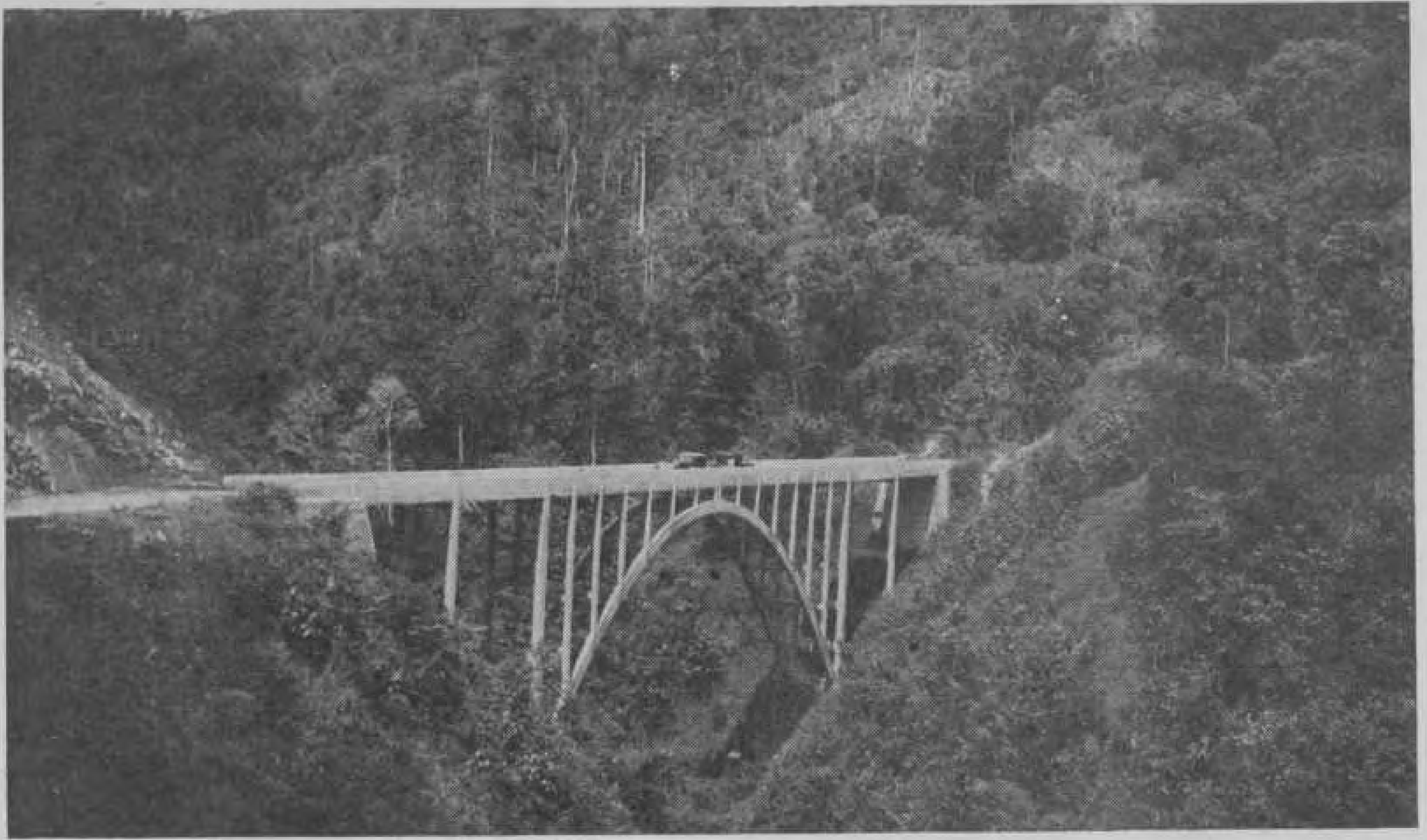

Brug over de Laoe Renoen in de Dairiweg.

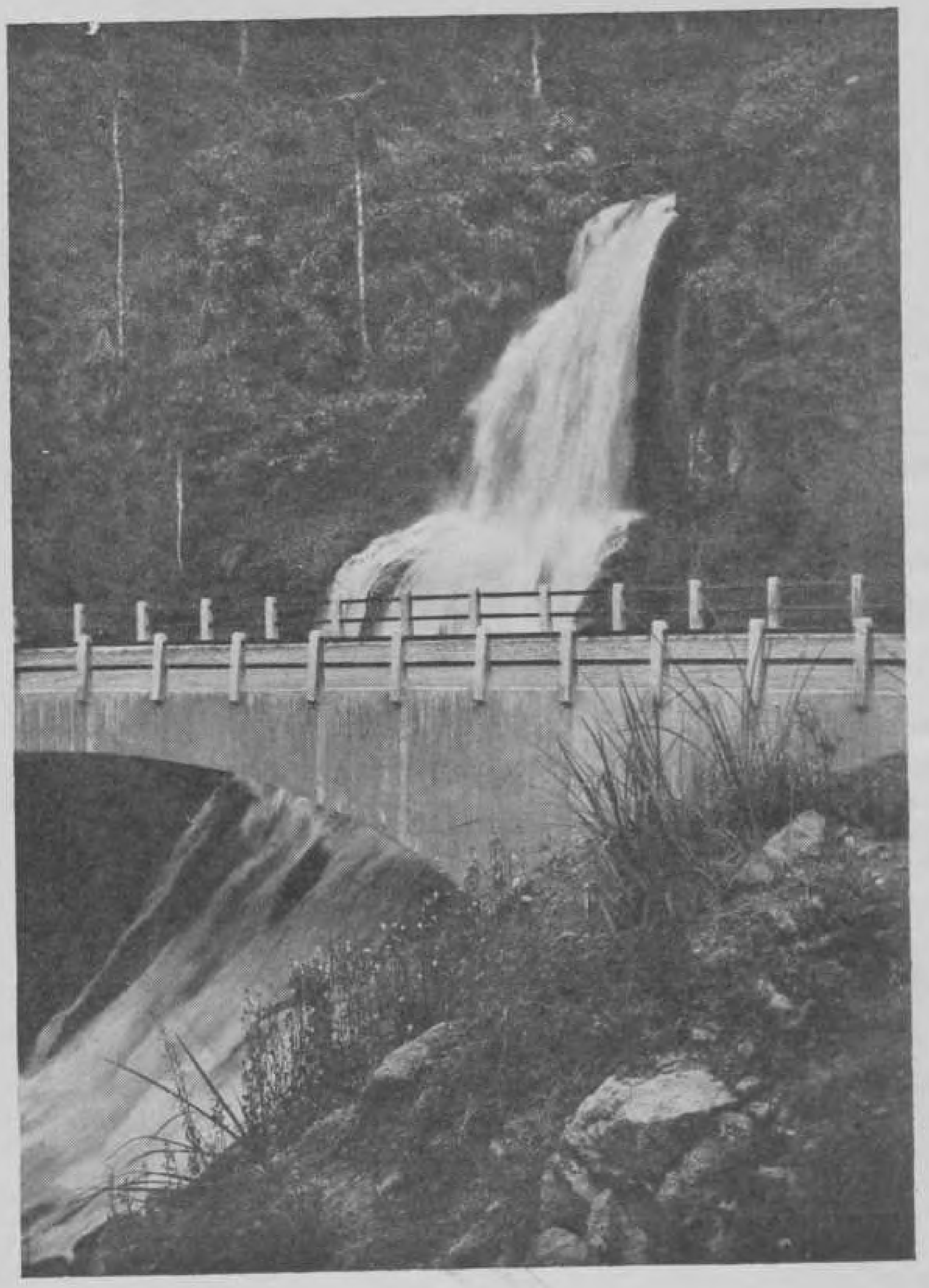

Een waterval in de Dairiweg.

Danseuses in adatdracht.

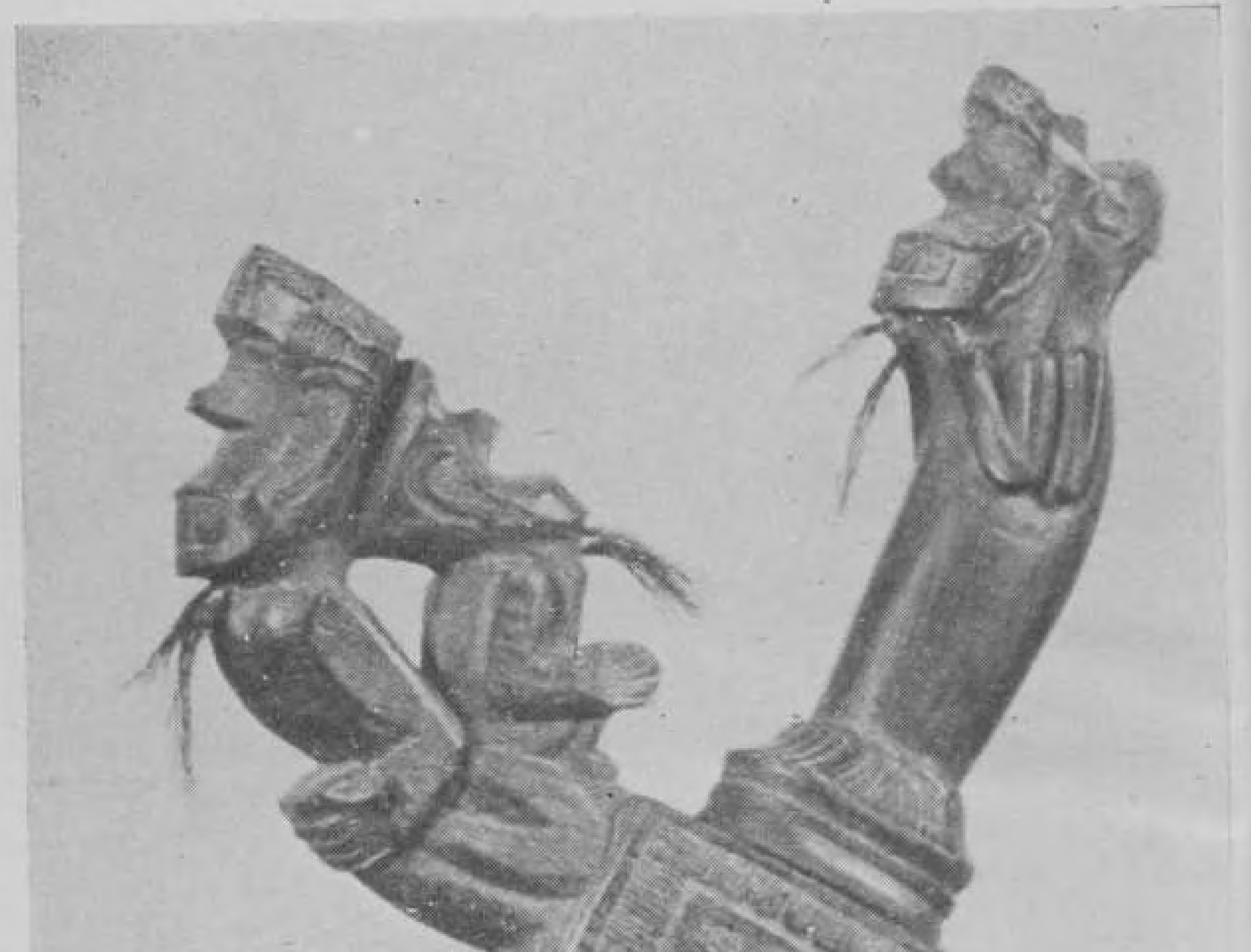

Foto: Bert Buurman

Batakse houtplastiek; handvat en schedeversiering van een zwaard.

sirih in de mond en geven hem die versnapering in de handen. In de lijkkist legt men nog een ruiker bloemen en andere planten, die een magisch afwerend vermogen hebben en daardoor verhinderen, dat kwaadwillige geesten zich in de kist nestelen. Deze wordt fraai versierd.
Alvorens den dode naar zijn laatste rustplaats te brengen, wordt hij, begeleid door alle rouwenden, zeven maal om zijn huis gedragen. Onder het roepen van *„horas"* strooit men rijst. Wanneer de overledene een welgesteld persoon was, bindt men een varken aan de buitenkant van de trap die tot de woning toegang geeft. Bij elke omgang geeft ieder der deelnemers dit varken „dat het geluk in de weg staat" een geduchte schop. De bedoeling is blijkbaar, dat hierdoor verhinderd wordt, dat het geluk, dat de overledene in zijn leven deelachtig was, het dorp verlaat en elders neerstrijkt.
Alle verwanten begeleiden den dode op zijn laatste tocht. Allen hebben een lap wit katoen bij zich, die bij het graf verscheurd wordt als teken van schuldbewustzijn ten aanzien van den dode.
Soms wordt de dode in een doek gewikkeld begraven. Tijdens de begrafenis draaien de mannen een soort windmolentje, zoals men ze wel op de rijstvelden ziet om de vogels van het gewas af te houden, hetgeen zou moeten aangeven, dat de overledene iemand is van vergevorderde leeftijd.
Op de begraafplaats aangekomen, delven enige mannen het graf, terwijl anderen een kip of varken slachten. Dan laat men den dode neer in de grafkuil, die dadelijk wordt dichtgemaakt. Men boort een gat door de aarde, hetwelk moet corresponderen met de opening in het deksel van de doodkist, opdat men de geest van den overledene kan aanroepen om bijstand.
Tenslotte legt men op het graf sirih, rijst en wat vuur en wanneer de overledene een vrouw is, bovendien nog wat garen. Ten behoeve van de gestorven persoon wordt een kip, die men tot dat tijdstip gebonden had, losgelaten.
Na terugkeer van het graf, wordt gegeten. Dit geschiedt niet gezamenlijk maar voor ieder is het tafelgerei apart aangebracht en ieder krijgt afzonderlijk te eten.
Na vier dagen slacht men een varken om het geluk van de overledene vast te houden. Op de maaltijd daarvan aangericht nodigt men allen, die bij de begrafenis tegenwoordig waren.
In de symfonie van het dorpsleven doen deze bij alle gelegen-

heden van vreugde en leed steeds terugkerende smulpartijen humoristisch aan. Het nuttigen van spijzen, die immers ook de tondi verrijken moeten, is nochtans een handeling van het hoogste belang. De maaltijd kan een zegenrijke werking uitoefenen.
De erfenis wordt verdeeld na de begrafenis, of enige dagen later. De oudste mannelijke erfgenaam krijgt daarvan het leeuwendeel.

Bij de dood van een *radja* wordt alle arbeid dadelijk gestaakt. Een aantal onderhorigen begeeft zich naar het woud om een geschikte boom te zoeken en te vellen voor de vervaardiging van de doodkist. Boden worden uitgezonden om overal kond te doen van het overlijden. In het vorstelijk verblijf *(de roemah bolon)* komen de verschillende groten en onderhorigen bijeen en leggen de eed af van eeuwigdurende trouw. Een radja wordt niet dadelijk begraven. De kist laat men in huis staan. Aan de onderkant van de kist bevestigt men een bamboekoker, die door de vloer van het huis gestoken wordt en waardoor het lijkvocht kan wegvloeien onder het huis. 's Radja's schoonzoon houdt de wake bij den dode, terwijl dag en nacht een oorverdovende trommelmuziek wordt ten beste gegeven. Alle onderdanen zijn verplicht de begrafenis bij te wonen, die met veel groter ceremonieel, in grote trekken gelijkt op de vorenbeschreven plechtigheid. 's Vorsten geest blijft echter niet lang onder de aarde.

Verkenning in het Batakrijk Silou

Silou gelegen ten Noorden van het Tobameer, was het machtigste van vier rijken, maar bij het tanen van de macht der Batakvorsten viel Silou door inwendig verval uiteen in Dolok Silou, Poerba en Silima Koeta, terwijl ook Raja brede roeden annexeerde van dit gebied.
Dolok is het Batakse woord voor berg en Dolok Silou draagt zijn naam met ere. Het is een zeer bergachtig gebied. Vooral ten Noorden van Dolok Meroeboi tussen de Karei-rivier en de Westelijke grens is het land doorsneden van diepe ravijnen, waardoor zich de schuimende bergbeken wringen. Zware bossen bedekken het steenachtige woeste land.
Ten Oosten van de Karei-rivier is het land minder diep ingesneden; de bergruggen zijn breed, met zachtglooiende hellingen, overgaande in ruime en vruchtbare vlakten. Een deel van het gebied ligt op de Batakse hoogvlakte, waar de schaarse riviertjes weinig waterrijk zijn en door smalle dalen stromen, die diep zijn ingesneden in het niveau der hoogvlakte. Dichte wouden strekken zich uit aan de voet van het randgebergte, maar meer Zuidelijk, waar de bevolking vele geslachten lang roofdbouw pleegde, zijn gehele streken bedekt met alang-alang.
De plaats, waar het gebeente rust der oude vorsten van Silou bevindt zich te Silou Boentoe, welke naam betekent de stralende heuvel of heuvel des lichts.
Silou Boentoe was een bezoek overwaard.
Dicht bij de markt van Pematang Raja boog zich van de grote weg naar Seriboe Dolok een breed voetpad naar het Noorden. De weg voerde dan eerst langs een sombere diepte van bosterrein, een plaats, die huiveringwekkend aandeed. In dit bos, zo luidt het verhaal, liet de gevreesde roofridder Rondahaim, bijgenaamd de Wrede, zijn gevangen vijanden op gruwelijke wijze doodmartelen. De geesten der doden zouden nog rondspoken in de spelonkachtige groene diepten van het laaggelegen woud.

Spoedig werd het aspect meer open en bereikten wij langs ravijnen, waarin de bevolking kleine sawahs heeft aange-

legd, het gebied van het oude dorp Dolok Kasihin. De donkere adathuizen lagen als logge mastodonten bij elkaar op een groot, groen weiland aan de overkant van een vallei, die vol stond van de sierlijke arènpalmen met hun veerachtige kronen. Wij waren toen 3 km van de grote weg.

Een 7-tal km's verder lag de kampong Silou Boentoe, waarheen een klim van 100 m U bracht. Dit was het gebied van den Heer van Djandjimaoeli.

Het pad was goed onderhouden, en de wandeling zou kunnen worden gemaakt door de dames van elke natuurhistorische vereniging. De kamponglieden begaven zich per fiets ter markt.

De Toean van Djandjimaoeli, de gebieder van deze streek, was een charmante jongeman, die een weinig Hollands sprak. Er werd verteld, dat hij de veritabele afstammeling was van de Radja's van Silou en dat de Radja's van Silou afstamden van het ondergeschoven kind van den *„djagoraha"* of troepenaanvoerder van het rijk. Maar dat is al eeuwen geleden en het is nooit goed om op dergelijke delicate familieaangelegenheden al te diep in te gaan.

Op de grazige weiden gelegen om het rustieke Batakdorp, weiden, die zijn omzoomd met het hoogopgeschoten, ijle bamboegewas, dartelden witte geitjes. Wij stegen dan een vijftigtal meter en bereikten een plaats, die Gadja Poetih heet. Hier zou voorheen een wit gekalkte stenen olifant hebben gestaan, een heilig monument, waarheen Bataks van alle windstreken bedevaarten ondernamen. Uit de Karolanden en uit de verre Tobalanden begaf men zich derwaarts om de witte olifant te zien. Men verklaarde dit thans zo, dat in die tijd de trek van Tobanezen naar Simaloengoen zou begonnen zijn. De taal, die in deze streek gesproken wordt, houdt inderdaad vele Karose en Tobase elementen in. De Batak is wel een der meest gastvrije volken van het gastvrij Indonesië en de Radja gaf aan zijn onderhorigen last om alle gasten behoorlijk te ontvangen en te onthalen. Dit werd op den duur te kostbaar en zelfs de gastvrije Batak groeide het druk bezoek van al die mensen over het hoofd. Het volk begon te murmureren en de Radja besloot ten slotte de witte olifant met aarde te doen overdekken. Zo liep het geval minder in de gaten en dit bleek een probaat middel te zijn, want niemand scheen er meer aan te denken om deze interessante streek te bezoeken. Thans wijst men U

een aardheuveltje aan wanneer ge informeert naar de blanke olifant. Onder de koele aarde rust hij al sinds jaar en dag.

Nog hoger de weg op, lag bij een kleine verhevenheid van de grond de z.g. „*Koeboeran Radja Silou*" (begraafplaats van de Vorsten van Silou).
Het was een halve meter hoog stenen kisje van 60 cm. lang, de *goendaba*. Het deksel van deze bewaarplaats van het gebeente der vorstelijke voorouders stelde voor een ruiter te paard, maar het paard was zo gebrekkig uitgevallen, dat het meer weg had van een dashond. Het is geplaatst onder een afdakje van bamboe en is omgeven door crotonsoorten, die in deze streken en ook elders in de Archipel de grafplanten zijn. Men had het ruitertje een witte doek om het hoofd gebonden en sirih en rookgerei geofferd op een klein roostertje. Overal elders in deze streken bond men de voorouderbeelden een rode doek om het hoofd, wanneer er geofferd wordt.
Voorts gingen wij naar de plaats waar de oorspronkelijke kampong der Radja's van Silou was gelegen. Het was een kleine, met hoogopgeschoten gras bedekt, hooggelegen plein, in het midden waarvan de *roemah bolon*, het vorstelijk paleis stond, waaromheen de andere huizen waren gegroepeerd. Wij bereikten het langs een smal pad. Links en rechts waren overblijfselen van diepe grachten en zware aarden wallen. Niets is er meer over van deze machtige Batakse residentie van een rijk, dat zich uitstrekte tot aan het Tobameer in het Zuid-Westen, tot Padang en Bedagei in het Noord-Oosten en tot aan het rijk Panei in het Oosten.
Nog drie toegangswegen leiden er heen: de Boentoe Pandodingan, de Boentoe Pandjomoeran en de Boentoe Partonoenan, smalle, steile kammen. Silou moet in de oude tijd een onneembare sterkte zijn geweest. Zelfs het beruchte Atjehse Batoe Ilië, de rode rots, waarvoor generaal Karel van der Heyden tot drie maal toe het hoofd stootte, is strategisch minder sterk dan dit bergnest.
Boentoe Pandodingan betekent zangheuvel en op deze Helicon zongen Batakse knapen en meisjes elkander in maannachten hun liefdesliedjes toe. Zij blijven ons bekoren, de romantische verhalen, uit het ver verleden, want de oude poëzie verwarmt in deze tijd van koude techniek toch altijd weer het verradiode hart.
Op de Boentoe Pandjomoeran werd de was gedroogd en op

de Boentoe Partonoenan zaten de vrouwen met hun weefgetouwen en weefden de stemmige Batakse kleden.
Wanneer men geen last van duizeligheid had, kon men zich wagen op het één meter brede begroeide pad van de Boentoe Pandjomoeran, een ijzingwekkend steile heuvelkling, met aan weerszijden honderden meters diepe loodrecht naar beneden vallende wanden. Het paadje mondde uit op een terrasje van enige vierkante meters, vanwaar gij een wijds uitzicht had over het golvend land en de dichte wouden, over honderden kilometers tot aan de verre, lichtblauwe bergen van Baroebei. Een daling van enige tientallen meters voerde naar de z.g. Batoe Gadja, een 3½ m. lang, 3 m. hoog gesteente, waarin men met veel goede wil de vormen van een olifant kon ontwaren.
„De Batoe Gadja is vroeger reeds gekodakt," verklaarde mijn gids mij.
„Ge-wat?" vroeg ik.
„Gekodakt, gefotografeerd, mijnheer", legde hij uit.
De terugtocht ging langs de kampong Silou Tongah, die omgeven was door een wal van het sterkriekende serehgras om het vee buiten het dorp te houden.
De kinderen van het volksschooltje waren aan het zingen en wij vernamen de gedragen klanken van een van Valerius' liederen. De Batak heeft een zekere voorliefde voor de „Gedenckklank", hetgeen van zijn goede muzikale smaak getuigt. In het schooltje hing naast het portret van de Koninklijke Familie, de beeltenis van den groten pionier-zendeling Nommensen. Langs de schoolwand waren de vlaggetjes der leerlingen opgesteld, waarmede gemanoeuvreerd wordt, wanneer er hoog bezoek is.
Deze vlaggetjes droegen veelal de rood-wit-zwarte kleuren, de heilige kleuren der Bataks, welke overal worden opgemerkt, zowel in de Tobalanden en de Padang Lawas, als in Simaloengoen, de Karo- en Pak-Paklanden. Dit zijn n.l. de kleuren der Hindoese triwarna, waarmede alle voorwerpen, die tot de oeradat behoren, gekleurd zijn.

Nabij de lege kampong Silou Bona stond op een grafheuvel een stenen kist. Het monumentje der vorsten van Silou heeft kennelijk tot model gediend. Hier rustte onder stenen paard en ruitertje het gebeente van Toean Kaha-Kaha, d.i. de Oude, die vijf geslachten her, dus ongeveer anderhalve eeuw geleden, regeerde over het land. Het graf werd onlangs

opgeknapt en bijgecementeerd. Ook voor dit graf stond een roostertje met offeranden, ingrediënten voor een sirihpruimpje. Bijen omzwermden de grafheuvel en hadden hun nest blijkbaar in de stenen bergplaats van het gebeente van Toean Kaha-Kaha. Toen de heuvel gekiekt en daartoe wat hoogopgeschoten gras verwijderd moest worden, trad de dorpsgek naar voren en in een lange speech verzocht hij de geesten der afgestorvenen hem te behoeden voor bijensteken.
De omstanders waren sceptisch gestemd en hielden zich op een afstand, doch temidden der zoemende bijen verrichtte de dorpsgek rustig zijn werk en kwam er af zonder ook maar een steek opgelopen te hebben.
Wij aanvaardden de terugtocht en de auto bracht ons weer verder.

De residentie van het eertijds zo machtige rijk Dolok Silou was per as niet te bereiken. Per auto kon men slechts komen tot het gehucht Baroebei, waar het landschapskantoortje stond en de *Radja Moeda* (de jonge vorst, een soort stedehouder van den Radja) de eerste minister en het kantoorpersoneel woonden. De hoofdzetel van de vorst was 10 km. verder. Een jaar of wat geleden had men geprobeerd een aarden baan daarheen aan te leggen, naast de diepe ravijnen, die het land doorsnijden. Er werd een goed tracé gevonden, maar door de losse zanderige structuur van de bodem, is deze wegaanleg mislukt. Op vele plaatsen waren gapingen in de bergwand en stortte zich de aarde over de weg. Boomstronken en takken versperden het pad, dat soms rakelings voerde langs de rand van een diepe afgrond. Daar beneden tussen de groene warreling van struikgewas en geboomte schuimde het bergwater over het rotsgesteente. Na 6 km van deze heirbaan te hebben afgelegd, betrad men een bospad, dat over een afstand van 4 km naar Pematang Dolok Silou leidde. We naderden de bewoonde wereld; dat was te zien aan de ladangs, de droge rijstvelden, die tegen de berghellingen waren aangelegd. Een uitgestrekte vallei strekte zich uit, diep beneden de weg en elk plekje van dit blijkbaar gemakkelijk te bevloeien terrein had de bevolking benut om er sawahs aan te leggen. Deze lagen daar teder-groen in de aanslippende duisternis van de vallende avond. Daar ging het langs een bloeiende koffietuin, waarvan de bloesems in de schemering blanke plekjes waren van een liefelijke reuke; verder door een stenen kalibedding, op

een lage, brede wal en toen waren we te Pematang Dolok Silou. De hoofdplaats des rijks, gelegen aan de Zuidelijke voet van het Baroebei-gebergte, was een ouderwets Batakdorp. De schoongeveegde weggetjes liepen kris kras door de plaats langs de donkerberookte adathuizen en onder de bemoste idjoekdaken, waarvan de varenplanten afhingen. Het vijf dorpen tellende complex werd bewoond door 111 families. Over rustieke treden van grote keien en rolstenen betrad men het pleintje voor de *roemah na bolon* het grote huis en vorstenverblijf. Men kon zich niet vergissen, want ten overvloede stond op de brede, witgeverfde frontbalk van het imposante adatgebouw met zware, purperen letters „*Rumah Radja Dolok Silou*". Batakse vrouwen bestrooiden de „newcomers" met rijstkorrels, die door de op de rijst toevliegende, gelokte zielevogels magisch worden gesterkt.

Iedere vreemdeling in dit gebied was de gast van den Radja, een Bataks vorst van de oude stempel, die de traditie van gastvrijheid hooghield en die het gehele gezelschap betrok in zijn seigneuriale zorgen. Zo kropen we dan, heer en knecht, gezellig om de met figuratief snijwerk en bonte kleurornamenten kunstig versierde hoofdpaal van de ruime *lopo*, de audiëntie-zaal. Die voorzaal was wel vijftien meter breed en vijf en twintig meter diep. Machtige balken van een halve meter dik steunden het dakgestel. Er stond een bed in de zaal; weliswaar nauw en kort, maar een bed en nog wel voorzien van een plooirijke klamboe tegen de muskieten, die er op deze hoogte niet zijn. Helaas, tegen andere jeukverwekkende insecten helpen de dichtste klamboes niet.

De vraag naar water wekte ongeveinsde verwondering. Wablief? scheen men te willen vragen. „Is dat het goedje, dat onder de bruggen bewaard wordt en waar we vroeger doorheen moesten lopen?"

Pijnlijk gevoelde de cultuurmens het ontbreken van sommige geriefelijkheden. Roerend was de hulpvaardigheid der bevolking. Overal werd de gast en blanke broeder gevolgd door een schare met „flash-lights" gewapende belangstellenden, die geen beweging onbespied lieten en die op het vriendelijk verzoek om alleen gelaten te worden met een hartelijk „horas" antwoordden.

Er waren zeven niet al te solide, veel gerepareerde stoelen ter hoofdplaatse en die waren alle gerequireerd voor de bezoekers. Ze stonden geplaatst om de tafel, waarop een over-

vloedige maaltijd stond te dampen van geurige rijst en vele vlees-gerechten.

Wij wilden na het copieus souper ons ter ruste begeven, maar de Radja had voor zijn gasten een avond-voorstelling doen arrangeren van het vorstelijk ballet. De danseurs en danseuses en het orkest van Dolok Silou genoten een grote roep.

De Arabica-koffie uit eigen aanplant werd opgediend op het pleintje voor het paleis, waar de zeven stoelen waren heen gesleept. De vorst en zijn gasten hadden zich in meer en minder opvallende pyama's gehuld en hadden een cigaret opgestoken. Het spel kon beginnen. Een paar varkens onder het huis, die in hun droom knorden, en wat rondsnuffelende gladakkers verhoogden de huiselijkheid.

Het pleintje werd verlicht door een tweetal stormkings en lange fantastische schaduwen bewogen grotesk tegen de hoge wanden van het vorstenverblijf. De bevolking dromde bijeen buiten de lichtkring, mannen, vrouwen met zuigelingen en kleine kinderen. Men zag vele vage gestalten in het duister bewegen.

Toen begon de muziek! Een der prinsen van den bloede bespeelde de klarinet en twee rijksgroten sloegen de trommelen. Twee cimbalen met de dissonantklanken g en a gaven de muziek een helle toon van vreugde, terwijl twee zware gongs, met de twee octaven dieper liggende g- en a-klanken, de donkere, milde ondertoon aangaven. Ieder dansnummer was eigenlijk een eerbetoon. Een danser begon zijn dans door beide handvlakken tezamen gelegd in deemoedige, halfhurkende, gebogen houding naar het voorhoofd te brengen in de richting van den Radja en zijn gasten. Soms zakte hij helemaal door en met gekruiste benen zittend bracht hij zijn onderdanige groet. Dan gleden de handen gracieus vaneen en werden, de bekende lichaamsbewegingen en passen uitgevoerd waarbij de wijsvinger, als het erg mooi is, het rhythme van de trommelmuziek meeslaat. De dans werd met dezelfde groet beëindigd.

De dans der maagden vertoonde weinig actie. Zij hielden de ogen allerzedigst neergeslagen, bewogen zachtkens en rhythmisch handen en vingers, daarbij telkens nauw-merkbaar doorknikkend in de knieën, waarbij de enkels en voeten met de maatbewegingen der handen correspondeerden en de danseuses zich schuivend langzaam zijwaarts verplaatsten.

Deze dans moest op de omstanders een voorname indruk maken.
Als extra-nummer trad een persoon op met een viool; hij ontlokte daaraan ontzettend vervelende, monotone bromwijsjes, waar de inheemse muzikale fijnproevers in vrome aandacht naar luisterden.
Bedtijd...... „but the melody lingers on". In de meest schilderachtige houdingen legde men zich op matten ter ruste om de hoofdpaal en sliep in, moe van de tocht.
De lange achterzaal van het vorstenhuis waar de vrouwen verblijf hielden en waar al het houtwerk zwartberookt was, was van de voorzaal gescheiden door een wand. Tegen die wand stond een zware djatihouten doodkist inhoudende het gebeente van den 13 jaar geleden overleden Radja van Dolok Silou, Toean Tandjarmahei.
Het feest daarbuiten bleef voortduren. Nu werd het juist goed! De *tondi's* (zielen) der gasten waren ver weg; de hemel wist waar en geen geraas kon de ontzielde lichamen, die daar onder bonte dekens in allerlei houdingen neerlagen om de fraai-bewerkte hoofdpaal meer deren. Dus: „toe maar jongens". De ganse nacht door dreunden de trommen, snerpten de fluiten, klonken de helle cimbels op en de eenzame, sonore gongklanken. Boemberdeboemberdeboem; tétertété...... breng-breng. boeng......
Toen de hanen begonnen te kraaien, verflauwde de *„gondang"*. Nog enkele losse gongslagen klonken als nadruppelende muziek.
Het krekelgetsjirp verstomde, de vogels begonnen te fluiten aan de rand van het bos en een glorieuse dag brak aan over de in diepe rust verzonken Batakse residentie.

Van Pematang Siantar (Simaloengoen) naar Sidikalang (Daïrilanden)

Van Pematang Siantar, gelegen op 126 km van de gewestelijke hoofdplaats Medan, gaat een brede asfaltweg naar de vacantieoorden Kaban Djahé en Brastagi. Vroeger snelden vacantiegangers en toeristen daarover voort in luxueuse, ruime auto's om een weekend door te brengen in het koele bergland en in de mondaine sfeer van het berghotel in „frac et lac" een „one million dollar cocktail" te drinken, waarbij men zich zou kunnen wanen ergens in een hotel in het oude Europa. Wij wisten niet, dat wij rakelings bijzondere dingen gepasseerd waren, zoals dat wel eens meer in het leven gebeurt.

Dertig kilometer van Pematang Siantar reden wij voorbij een asyl, waarin stokoude Chinese paupers, gewezen koelies der grote ondernemingen, werden verpleegd. Dat was in Rajaj, het land waar eens de drieste Batakse roofridder Rondahaim heerste, voorheen een echt kannibalenland. Men wees U nog de personen aan die mensenvlees hebben geproefd. Het zou een ware délicatesse zijn, zoet vlees, dat a.h.w. zwelt in de mond. Zó heerlijk werd de smaak gevonden, dat het voor de vorsten van het land taboe was mensenvlees te eten, want zo verklaart men dit verbod, er zou anders van de onderhorigen niets meer overblijven.

Op 56 km van Pematang Siantar ligt het oude Batakdorp Pematang Poerba, dat bijna niemand kent, maar dat toch als een grote bezienswaardigheid was te beschouwen, omdat men daar nog een oer-oude kampong in zijn originele vorm terugvond. Van Pematang Siantar komend, sloeg men bij het landschapskantoor een verborgen, onaanzienlijk weggetje in. Voorzichtig! Hier begon het oud geboomte. De auto hobbelde een hoek om over een idyllisch landweggetje tussen struikgewas; nòg een hoek en ge slaakte een kreet van verrukking. Hier bevond ge U in het waarachtige Batakland! Hier heerste de sfeer van het oer-oude. Op massieve, ongeveer vijf voet hoge palen rustten de meer-gezinswoningen, die aandeden

als een kudde ruige, sombere monsters uit de oertijd. De hoge daken waren met *idjoek* d.i. vezel van de arènpalm, ingedekt en tegen deze donkere dakbedekking kleuren plekken felgroen mos. De dikke balken der huizen waren verlucht met houtsnijwerk, het hagedis-motief overheerst. Een enkel blikkerend zinken dakje détoneerde bij de duistere statigheid der adat-woningen.
Daar stond in het midden het adat-huis van den *Radja de Roemah Na Bolon*, d.i. het Grote Huis, wat verderop de *balei*, die men zou kunnen vergelijken met een clubhuis, waar des daags de mannen verblijf houden. In de oude tijd, nog niet zo heel lang geleden, werden daar de arrestanten aangehouden onder de bewaking der dorpspolitie.

Batakse varkens liepen knorrend rond. Zij vormen de reinigingsdienst van de gemeenten in deze streken en het moet gezegd worden: zij verrichten hun taak naar behoren. Waar varkens gehouden worden is de kampong schoon. Ze treden tevens op als een soort gezondheidsbrigade. Prof. Schüffner merkte reeds op, dat hetgeen besmet het varken ingaat, er gedésinfecteerd weer uit komt.
Vele kinderen klauterden trappen op en af, of scharrelden in en onder de huizen. Voor uitsterving van het Simaloengoen-Batakse ras behoefde voorlopig niet te worden gevreesd.
De oude dorpelingen droegen de bekende, stemmige, Batakse dracht. Het geheel was wel zó pittoresk van oud-Batakleven, dat de toerist niet verzuimen mocht, op weg naar de koele bergoorden, waar hem mondain genoegen wacht, deze kleine „Abstecher" te maken.

Met de auto over de brede asfaltweg rijdend, kwam men op 64 km. van Pematang Siantar, door Seriboe Dolok, een splinternieuwe houten nederzetting, een echt zinken-dakendorp, dat een propere indruk maakte. Het leek alles heel nieuw gebouwd.

Seriboe Dolok ligt 1450 meter hoog, even hoog of iets hoger dus dan Brastagi en het kan er dan ook danig koud zijn. Het is op zichzelve een sensatie om, van Siantar komend en bijna onmerkbaar de hoogte inschietend, binnen een uur in de Europese koude te toeven.

Aan het einde van de marktplaats sloeg men een wegje links in en een idyllisch laantje van *tjemara's*, de Indische bergden, voerde naar de landschapspasangrahan, een door de overheid ingestelde en geëxploiteerde logeergelegenheid, die

in deze koude omgeving beschut ligt tussen een vier meter hoge, wuivende bamboepagger.
De dagen en nachten zijn er stil en koel. Hoe helder ook het zonnetje schijnt, altijd is de lucht er heerlijk koud. Een plaats om te rusten en te werken en veel af te doen!
Des avonds kruipt ge onder drie wollen dekens; onder twee dekens lijdt men er kou. Bij het krieken van de dag begonnen de hanen te kraaien. Overal hoorde men vleugelgeklepper en hanengekraai. Er waren er heel wat, die de ochtendlijke lucht vervulden met hun begroeting van de komende dag. Het leek hier wel een „boerendurp" in het vaderland.
Om zes uur klonk het gelui van kerkklokken en slaapdronken dacht je straks je voeten te steken in een paar warme pantoffels instede van in koude, leren sloffen en je vermoedde aanstonds een vliesje ijs te zullen vinden op het water in de lampetkan.
Een dampende kop koffie smaakte hier éëns zo lekker als „beneden".
Buiten, op het erf van de passangrahan, bloeiden de rozen en de Indische kers en fuchsia's en grote margrieten. Bataks gingen in katoenen baadjes, op zijn mooist met een sarong over het hoofd naar het werk. Hoe hielden ze 't uit, in die kou.
De vrouw van den zendeling, in een dikke mantel gestoken en met een hoed op, de karabies aan de arm, ging naar de markt om inkopen te doen.
De zinken daken, waar ge op neerzag, deden wel heel kil aan. Het scheen of de donkergroene Dolok Singgalang, een oude vulkaan (1865 m.) vlak bij lag, „à deux pas" van de pasangrahan. Daar in de nevelblauwe verten verheft zich de Sinaboeng (2451 m.). Elke ochtend zag je de rook van die vulkaan. Dat leek een verstandige berg in deze koude.
Aan het einde van het pasangrahanlaantje lag het kantoor van de inheemse rechtbank, de z.g. *kerapatan*, en van hier uit had ge een onvergelijkelijk schoon gezicht op de vlakte en op de verre bergen: „De Deleng Oasar, met zijn lage kap, de Piso-Piso, een oude vulkaan (1947 m.) en de Dolok Siboeatan (2450 m.), die op de grens van Tapanoeli ligt.

Op deze plaats heeft nabij de oude kampong Seriboe Dolok, ver van alle beschaving, de bekende Assistent-Resident Westenberg gewoond, in het begin van deze eeuw, Controleur voor Batakse aangeledenheden, een groot kenner van land en volk. Zijn huis is afgebroken en het bestuurskantoor werd enige decennia geleden van Seriboe Dolok naar Pematang Siantar

overgebracht. Westenberg werd later Resident van Tapanoeli. Zijn echtgenote, een Batakse dame uit het Karose vorstengeslacht van Lingga, leefde tot enige jaren voor de twede wereldoorlog, als een bekende figuur in Kaban-Djahé.

Langs het polikliniek-gebouwtje voerde een pad naar kampong Dolok Pariboehan, anderhalve kilometer van de grote weg. Dat was weer zo'n eerwaardig adat-dorp met hoge, begroeide idjoekdaken. Bij de massief gebouwde kolossen van woningen staan de kittige Batakpaardjes.

Hier wordt veel paard gereden en de zelfbestuurder, de Radjah van Si Lima Koeta, liet achter de volksschool een renbaan aanleggen.

De legende van Seriboe Dolok, waarin van het ontstaan van deze plaats wordt verhaald, luidt als volgt:

Jaren en jaren geleden was er een jager uit de Pak-Pak, landen, die een hert achtervolgde, dat hij aangeschoten had. Deze grote jager, Si Girsang geheten, liep met zijn honden in Oostelijke richting en de Nimrod achtervolgde zijn buit tot bij Piso-Piso. Hier raakten jager en honden het spoor bijster. Si Girsang zag in de omgeving evenwel een witte karbouw, waaruit hij de gevolgtrekking maakte, dat hij zich in de buurt van een nederzetting bevond.

Hij beklom de berg Si Piso-Piso om het land te overzien en zijn honden volgden hem. De ganse dag hadden zij niet gegeten en gedronken, zodat zij doodmoe en dorstig waren. Si Girsang strekte zich daarom uit onder een boom en likte de druppels, die van de boombladeren leekten, van zijn lippen, zo kwam hij weer wat bij. De honden, die met de tong uit de bek liepen, wilde hij eveneens helpen en hij plukte daarom rode champignons om hen te laven, doch deze bleken giftig en de honden lagen dra zieltogend ter neer. Toen zocht hij witte champignons en nadat de honden die hadden gegeten, werden zij weer krachtig als tevoren.

Zo ontdekte de Nimrod uit de Pak-Pak-landen, dat de rode champignons giftig waren en dat de witte daarvoor een goed tegengif vormen.

Van de berg af zag hij een grote kampong, waar de stam Sinaga woonde. Dit dorp heette Naga Mariah. Hierheen begaf zich Si Girsang. Men vroeg hem vanwaar hij kwam en wat hij deed, waarop hij antwoordde: „Ik ben Si Girsang van de stam Poerba en ik kom uit Pak-Pak Lehoe (Sidikalang). Ik ben in het bos tijdens de jacht verdwaald."

Nadat men dit vernomen had, nam men hem gastvrij op.

Te dier tijde werd echter Naga Mariah bedreigd door vijanden uit Siantar, die zich bij de Dolok Singgalang hadden nedergezet om daar de nacht door te brengen en te rusten. Zij dronken er uit een grote waterplas aan de voet van de berg, welke plas thans nog de naam draagt van „het moeras van Siantar".
De Heer van Naga Mariah die het grote getal vijanden had gezien verkeerde in grote moeilijkheid en toen Si Girsang dit bemerkte bood hij aan, de aanvallers uit Siantar geheel alleen uit te roeien. „Wanneer gij dat doet en daarin slaagt," antwoordde hem het hoofd van Naga Mariah, „geef ik U een vorstendochter tot vrouw!"
De jager verzocht nu aan het stamhoofd zijn mensen bevel te geven zoveel mogelijk doornen te verzamelen van allerlei gewassen. Si Girsang perste daarop rode champignons in water uit en legde daar de doornen in. De giftige doornen strooide hij vervolgens op de weg, die de vijand moest gaan om bij Naga Mariah te komen, waarna hij het giftige water in het moeras van Siantar uitgoot. De vijand naderde, trapte in de doornen en dronk het water, ten gevolge waarvan allen stierven.
Si Girsang ging hierop naar den Heer van Naga Mariah en zeide: „*Noenga mata marsinggalang sariboe di dolok-i*", hetgeen betekent: „Er zijn duizend vijanden gedood en zij liggen bij hopen bij dien berg."
En daarom wordt van die tijd af de berg de Dolok Singgalang genoemd en hiervan komt ook de naam Seriboe Dolok. Si Girsang trouwde met de vorstendochter, die hem door het stamhoofd van Naga Mariah werd geschonken. En zij leefden nog lang en gelukkig. Si Girsang werd de stamvader van het tegenwoordige vorstengeslacht van Si Lima Koeta.

Op het programma stond een tocht per auto naar Sidikalang, de hoofdplaats van het Dairiland of de Pak-Pak, vroeger een echt rimboeressort. Daar in het hoogland tussen Singkel en het Tobameer woont het woeste ras der Pak-Paks. We reden met open kap, teneinde van het uitzicht te genieten en hadden een dikke plaid meegenomen, ons warm gekleed en een flesje cognac bij ons gestoken.
Zes kilometer verder zag men het ravijn van de Lau Biang (de Wampoe), de enige rivier die met een diep ingesneden dwarsdal door de Boekit Barisan, het centraal gebergte, breekt.

De Wampoe bereikt bij Bahorok de laagvlakte en vloeit vervolgens beneden Tandjong Poera, bewesten Medan, in zee. Links ging een weggetje naar het thans afgebrande kleine berghotel Piso-Piso. De ganse omgeving dominerend, verheft zich hier de berg Si Piso-Piso. Gij volgdet dan het tracé waar de weg zich met een elleboogbocht omboog en trof bij deze bocht een kleine aanplant van Pinus Mercusii (pijnbomen) van de dienst van het boswezen aan. De kampong bij deze driesprong heet „Kampong Merk", omdat daar bij de aanleg van de Daïriweg een of andere baak of merk heeft gestaan.

De kampong ligt 10 km van Seriboe Dolok en is één dier uit de grond gestampte nederzettingen, ontstaan doordat een heirbaan werd aangelegd.

Tot zover konden wij ontwaren hoe een weg niet moet worden gemaakt. Men volgde bij de aanleg eenvoudig de kronkelende, oude bevolkingsweg, een voor den aannemer bij de wegenaanleg favorabele opvatting. De Daïriweg echter gaf te zien hoe het wèl moet. Dit was een van de mooiste tracé's in de Archipel, volgens de moderne beginselen van wegenbouw door zwaar terrein aangelegd. Medio 1929 werd met de aanleg begonnen en medio 1934 was deze ongeveer vijftig kilometer lange weg voltooid.

Licht steeg de weg tot aan de brug over de Aëk Bolon; men had het gezicht op het vlak-afgestreken hoogland van Tapanoeli; de zwaar-beboste Pak-Pak-landen. De brug over de Aëk Bolon was een zogenaamde schoorbrug, een constructie die alleen van toepassing is bij V-vormige ravijnen zoals men die hier overal aantreft. Deze brug lag 7 kilometer van Kampong Merk en de constructie was de bezichtiging overwaard. Zij was 40 meter lang en de rijvloer ligt 60 meter boven de waterspiegel. Heel diep beneden ons murmelde een beekje. Men wist ons te vertellen, dat bij de bouw van deze brug een Chinese arbeider naar beneden was gevallen; hij maakte een val van zestig meter en kwam terecht in een modderige waterplas. Wonder boven wonder had de man geen breuken of ernstige verwondingen opgelopen en nadat hij twee dagen had gerust om van de schrik te bekomen, kon hij weer aan het werk gaan.

Nadat wij de brug gepasseerd hadden, begon de sterke klim tot plus minus 1800 m; dat is dus nog iets hoger dan het bekende bergoord Tosari op Java. De atmosfeer is hier tintelend koud.

Wolken boven het Tobameer. De „Kameel", een landtong bij Tiga Ras.

Steenblokken in een riviertje, bij de bevolking bekend als de „muziekinstrumenten van Si Djonaha."

Een waterval in het gebergte, nabij het Tobameer.

Hier ontvouwen zich magistrale panorama's voor het oog van de toerist. Daar ziet de verrukte reiziger ook het Tobameer beneden zich in al zijn betoverende schoonheid van groene en blauwe schakeringen. Merkwaardig is ook het gezicht op het groene „puddinkjes-landschap"; het golft en bobbelt als was het een achteloos neergesmeten groene deken.
Wij toefden daar geruime tijd om te genieten van de vergezichten, die waarlijk uniek zijn.

Schuin achter ons verhief zich de Piso-Piso met zijn afgeplatte top en verder zagen wij de Sinaboeng-kegel.

Verder ging de tocht; we stegen nog steeds en kwamen spoedig in het oerbos dat ook in de diepste ravijnen de donkere aardgapingen vulde met een warreling van groene massa's. De weg slingerde zich langs een steenachtige bergwand omhoog. Hier waren zeer steile afgravingen nodig. Zo nu en dan passeerde de auto brommend een holle weg. Vervolgens reden wij door het dichte bos met schilderachtige doorkijkjes op het onvergelijkelijk schone Tobameer. De weg steeg steeds sterker met een helling van 1 op 20, totdat wij de hoogte van 1800 m. ongeveer hadden bereikt; wij bevonden ons toen op 12 km. afstand van Kampong Merk.

Hier lag de grens van Tapanoeli en de waterscheiding tussen de Straat van Malakka en de Indische Oceaan. Nabij deze grens, rechts van de weg verheft zich de Dolok Si Barton ongeveer 2000 meter hoog.

Wij begonnen de daling tot ongeveer 1650 meter, op welke hoogte kampong Laë Pondom ligt, voorheen een bekend overslagstation van autotransport op pikolpaarden naar Sidikalang.
De kampong ontwikkelde zich in korte tijd tot een plaats van veel vertier. Hier had de leiding van de weg-aanleg haar hoofdkwartier. Thans was er van dat al weinig overgebleven. Waar vroeger woningen stonden en veel drukte was van den gaanden en komenden man, stonden nu wat wrakke, half ingestorte keten met scheefhangende deuren. Men zag er een enkelen armoedigen, schuwen Batak. Een klein weggetje, deel van het voormalige paardenpad, voerde links af naar Silalahi. Dit weggetje was nog aangelegd door militairen. Een handwijzer gaf te lezen: „Uitzicht op Tobameer". Na ongeveer 800 meter over dit pad te hebben gewandeld, barstte de boswand open en plotseling stonden wij voor het Tobameer.
Dit is een over-schoon en overweldigend uitzicht. Alle adjec-

tieven vallen weg: „Da schweigen alle Flöte!" Ruim 1600 m. bevonden wij ons boven zee en ruim 700 m. boven het Tobameer. Deze plek lag 35 km. van Seriboe Dolok. Men kon gaan zitten in een houten optrekje dat op het Tobameer uitzicht gaf. De kastelein, Karimoeda Roemahsondi, schonk bier en limonade tegen civiel tarief. Diep beneden ons, poppig-klein, lag aan het meer tussen het geboomte, het dorp Silalahi met zijn sawahs. Links van ons zagen we over de onherbergzame vlakte van Poerba en alweer aanschouwden we de Piso-Piso; verder nog de rokende Dolok Singalang, de Marito (1500 m.) en gelegen tussen Siantar en Raja, de Simbolon. Daar ver weg lagen Haranggao, Samosir en Poeloe Tao. Tot in nevelige verten strekte zich de grote plas uit met rimpelingen en glanzende vlakken, samensmeltend in het lichtblauw van het verre, wazige landschap van Tapanoeli. Het leek een subtiele Japanse aquarel van een machtige en toch tedere bekoring. Met moeite rukten wij ons los van deze plaats.

Daar in het dorp Silalahi overleed in December 1934 de radja, oftewel burgemeester, met name Pardjalinan Haloho, waarvan werd verteld, dat hij minstens 160 jaar oud was geworden. Hij was dus een soort Batakse Zaro Agha Khan. Deze merkwaardige persoon, die als dorpshoofd zeer goed bij het bestuur stond aangeschreven, beweerde vijf elkaar opvolgende vorsten van het landschap Poerba te hebben gekend. De vijf regeringsperioden vormen tezamen een tijdperk van 102 jaar. Hij was reeds een man met een heel leven achter zich, toen de eerste vorst van het tegenwoordige zelfbestuursgeslacht van Poerba, Radja Hormaboelan, aan het bewind kwam. Onder diens regering toog hij als volwassen man naar de kust om in de functie van mandoer van Batakse boskappers te helpen bij het openen der onderneming Laboehan Deli. Later was hij het hoofd der Batakse arbeiders op de ondernemingen Raja Mabar, Poeloe Brajan en Medan - Estate. Hij trok vervolgens naar het Tebingse, welke streek hij mee hielp ontginnen en schafte zich daar een hoofdvrouw aan. Het aantal kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen is legio. Gedurende zijn 160 jarig leven heeft hij slechts vier hoofdvrouwen gehad. Gedurende zijn langdurig bestaan, had deze oude heer de palmwijn stevig lief en er is een periode in zijn leven geweest, gedurende welke hij geregeld van opium gebruik maakte. Al zijn ondeugden schijnen hem echter weinig kwaad te hebben gedaan. Indien zulks echter wel het geval was, moet men er

niet aan denken, welk een ontzettende leeftijd deze Batakse Zaro dan wellicht zou hebben kunnen bereiken.

De H.V.A. (Handelsvereniging Amsterdam) had in deze buurt een uitgestrekt erfpacht van omstreeks 20.000 ha, welk erfpacht echter werd teruggegeven.
Van Kampong Laë Pondom daalde men over een afstand van 18 kilometer, 850 meter. De bomen zagen er schraal en verziekt uit. Ze waren begroeid met grote klonters mos. Talrijk waren de orchideeën die van de kale takken hingen. Overigens vond men hier de typische varenvegetatie van het hoogland.

Als diepste punt bereikte men het diepingesneden en schilderachtige dal van de Lau Renoen. Deze beek stroomt naar de Indische Oceaan. De weg was op de gebruikelijke wijze aangelegd, werd langs de helling uitgekapt en kruiste de rivier, om op de andere oever weer naar boven te klimmen. De brug was een sierlijk bouwsel, volgens een in Nederlands-Indië nog niet eerder toegepaste constructie, in gewapend beton ontworpen. Als een bleke, exotische plant welfde hij op uit het woeste ravijn van de Lau Renoen. Het was een betonnen boogbrug met een z.g. „verstijfde rijvloer". De boog was een z.g. „driescharnierenboog", waardoor kleine zettingen als gevolg van aardbevingen konden worden ondervangen. De lengte van deze brug was ongeveer 60 m.; de hoogte boven de over grote rolstenen wild schuimende beek, 50 m.

De canon heeft de bekende V-vorm van alle rivieren hier. De grote onderzoeker V o l z verklaart deze insnijding als ontstaan in een voorhistorische regentijd, de zogenaamde „Pluvial-Zeit". De klim van de weg was vrij zwaar. Steil was de bergwand. We kwamen op 1200 m. hoogte over een brug waarnaast een schuimende waterval donderde. Hier genoten wij van een prachtig vergezicht over de vlakte, met op de achtergrond de Dolok Si Batong (2000 m.) en de Dolok Siboetan (2450 m.).
Langs diepe ravijnen klom de auto omhoog; Toen verliet zij het bos en kwam op de zacht glooiende Daïrivlakte.

Het oude paardenpad was zo vol haarspeldbochten, dat de enkele auto's, die het waagden over deze weg te rijden vooren achteruit rijdend de hoeken moesten nemen.

Op het oog was de vlakte, die wij thans opreden zeer geschikt voor irrigatie. De kampong Lau Somboel welke hier ligt heeft zich ontwikkeld tot een groot dorp met nieuwe, flinke, houten huizen. Deze uitbreiding en ontwikkeling dankt het

aan de aanleg van de Daïriweg. Zolang de brug niet klaar was, was dit een overslagstation van goederentransport van auto's op pikolpaarden, voor vervoer naar Sidikalang.

Hier had zich, ook in verband met de weg-aanleg enige tijd geleden zoiets als het „rosse en losse leven van de Zandstraat" ontwikkeld.

Er waren thans bijenhouders voor de honingwinning, een bedrijf, dat men wellicht nergens in Indië aantreft.

Door dicht bevolkt terrein naderden wij daarna Sidikalang. Links en rechts bevolkingskoffie-aanplantingen, welke geen bijzonder florissante indruk maakten.

En daar waren we dan bij het eindpunt van onze rit, Sidikalang. Het plaatsje ligt 57 km. van Seriboe Dolok en 1000 à 1100 m. boven zee. Het had een grote drukke bevolkingspassar. Er lag een klein garnizoen en behalve de bestuursambtenaar was er een zendeling gevestigd. De voornaamste uitvoerproducten waren koffie (robusta en arabica) en bosproducten, vooral benzoë, dat ook wel door de bevolking werd aangeplant.

De Pak-Pak-Bataks hebben een goorgele huidskleur en zijn extra- onzindelijk van aanleg. Zij zijn klein van bouw en geen mooi slag mensen, wellicht als gevolg van degeneratie door inteelt, wellicht omdat door geringe vermenging, de overblijfselen van een oerras veelvuldiger zijn.

Het was in de ontoegankelijke Daïrilanden, dat op 17 Juni 1907 de laatste der mystieke Godvorsten van de Bataks, Si Singa Mangaradja, de leeuwenkoning der koningen, sneuvelde Deze historisch-legendarische, mythisch-religieuse figuur werd vooral in de Noordelijke Bataklanden, maar ook in Angkola en zelfs in Mendhailing vereerd als de mensgeworden godheid. Zijn land Bakkara was een bede-oord en van de bovenaardse macht der priestervorsten deden de wonderlijkste legenden de ronde in het Batakland. Had zijn moeder de eerste Messias niet zeven jaar onder het hart gedragen en was hij niet geboren onder donder en bliksem en aardbevingen en vreemde natuurverschijnselen, terwijl weertijgers en demonen door het dorp slopen? Was hij niet bij machte om zeven jaar lang, zonder enig voedsel te nuttigen, te blijven slapen, gedurende welke tijd de geesten hem dienden en verzorgden? Wist deze vruchtbaarheids-Godvorst niet de zon, de wolken en de winden te bestieren? De bevolking, ook de Mohammedaanse Bataks, richtte tot hem haar gebeden om de oogst te zegenen

Men bracht hem als huldeblijk zwarte en bonte paarden. Aan zijn hof werden heilige slangen gehouden, die overal rondschuifelden. Van zijn donkeren, behaarden tong was alleen al de aanblik dodelijk en daarom sprak de Leeuw-Grootvorst dan ook met gesloten mond en deed zijn bevelen schriftelijk uitgaan. Tegen de uitbreiding van onze invloed in de Bataklanden verzette zich Si Singa Mangaradja krachtdadig en aan den marechaussee-officier Christoffel werd tenslotte opgedragen den Godvorst dood of levend in handen te krijgen. Het werd een verbitterde achtervolging door het woeste, onbekende land.

Wij tekenden uit de mond van kapitein Christoffel zelve op, hoe zich de laatste episode afspeelde. Door een armschot gewond bevond Si Singa Mangaradja zich met twee zonen, een dochter en enige volgelingen in een ravijn. Uitgeput door bloedverlies zat hij onder het lommer van een eeuwenoude
aan den marechaussee-officier Christoffel werd tenslotte op-
reikte, sommeerde hem zich over te geven en zijn wapens neer te leggen. Si Singa Mangaradja schudde glimlachend de machtige kop, waarna hij, voordat Christoffel zulks kon verhinderen, werd neergeschoten.

Bij die gelegenheid sneuvelden de hem vergezellende twee zonen en een volgeling, terwijl zijn dochter werd gevangen genomen. De lijken van den vorst en zijn zonen werden naar Baligé vervoerd, teneinde door de hoofden herkend en den volke getoond te worden. Wij vroegen Christoffel, welke indruk hij had van dit merkwaardige Batakse hoofd. Het antwoord luidde: „Koninklijk; hij was iemand van vorstelijke statuur, die met hoofd en schouderen uitstak boven zijn omgeving." Men zag het bekende litteken aan de pink van den groten dode; men was diep onder de indruk van het gebeurde en het ontzag voor de Kompenie was groot. De bevolking boog voor het onvermijdelijke...... maar nog heden ten dage gelooft de grote massa der Batakse bevolking niet aan de dood van dezen Koning der Koningen.

Een zijner zonen oefende jarenlang de eerzame betrekking uit van commies op het bestuurskantoor te Taroetoeng (Tapanoeli).

De Daïrilanden kregen enige bekendheid door de plannen om er een kolonisatie van Hollandse boeren te stichten. Het klimaat en de bodemgesteldheid schijnen zich daarvoor wel te lenen, maar de opzet bleek bij insiders minder enthousiasme te ontmoeten. In de eerste plaats werd een oppervlakte van

10 ha, welke iedere kolonist zou krijgen wel wat al te weinig geoordeeld en verder zou de kolonist de grond nimmer erfelijk individueel in bezit kunnen krijgen en dat is niets voor den wel zeer individueel aangelegden Hollandsen boer, die denkt: „Klein, maar mijn". Dit zou de psychologische fout zijn in het overigens niet onaantrekkelijke schema, een miskenning van de aard en het karakter van den Hollander in het algemeen en den Hollandsen boer in het bijzonder.

Si Djonaha, de Batakse Tijl Uilenspiegel

Sedert de vroegste tijden heeft de ondeugd een grote bekoring uitgeoefend op het mensdom. Hij, die de conventiebanden weet te slaken en die achteloos en vooral ongestraft weet te stappen over de begrenzingen, die de maatschappelijke orde aan een iegelijk stelt, wordt zijnsondanks bewonderd door den deugdzamen burger. De deugniet, die allen te slim af is, de machtigen van deze aarde en zelfs de goden, deze deugniet kan rekenen op aller sympathie. Hij is de gevierde en hij wandelt met een buidel vol vrolijke zonden; het hoofd vervuld van glanzende leugens en kleurige listen en een onbezorgde lach op de lippen van het ene einde der blijde wereld naar het andere. Maar zodanig is in 's mensen rechtsbewustzijn ingeroest, dat de deugd beloond, maar in ieder geval het kwaad gestraft zal worden, dat vol spanning wordt gewacht op het noodlottig einde, dat een zucht van verlichting aan de rechtvaardige ontlokt. Immers de vergelding is onafscheidelijk van de handelingen der mensen; zij is in de grond der dingen als een eeuwige, algemene noodzakelijkheid, waardoor verwacht wordt, dat iedere daad in zijn wezen zal worden geopenbaard. Verwacht wordt, dat men de wereld niet kan blijven misleiden. Lang, lang geleden leefde eens een Batak, genaamd Djonaha, zoon van eenvoudige dorpelingen, rechtschapen mensen. Waar hij zijn domicilie gehad heeft, is niet met juistheid na te gaan. Hij moet veel gezworven hebben door alle Batakse dreven, die zozeer het oog verrukken door hun grootse schoonheid. De verhalen van zijn vrolijke en vernuftige daden doen de ronde in alle Bataklanden en in de *balei's*, de jongelingshuizen, korten de jongelieden elkander de lange avonden door het vertellen van de schelmenstreken van Djonaha. Hij was een meester in het bedriegen en zijn geslepenheid was zo groot, dat hij vele lieden er tussen nam, maar zelve steeds vrij uit wist te gaan, totdat het dramatische einde kwam. Deze loze vergluit was een hopeloos hasardeur, die een hartstochtelijk vertrouwen had op zijn goed gesternte en die hart en ziel had verpand aan de dobbelstenen. Maar de Batak verheerlijkt Djo-

naha als een soort volksheld. Hij is de „toffe jongen", de bandeloze, die al zijn verplichtingen weet te ontlopen. Alle der meestal zeer scherpzinnige Batakse puzzles van rotan, van hout en van snoeren worden toegeschreven aan den mythischen Djonaha. Resten van wegen, wallen en uitgravingen in het woud, waar de bevolking geen verklaring voor heeft, zijn haar een aanwijzing, dat Djonaha daar zijn woonplaats had en dat er eens zijn labyrinthen aanlegde. De zonderlinge en onbegrijpelijke, symmetrische ontgravingen om de top van kleine heuvels in het Batakse land, zij zijn Djonaha's werk. Is iemand de weg bijster geworden in het woud, Djonaha stoofde hem die kool. Al wat raadselachtig en onbegrepen is, heeft Djonaha op zijn geweten.
Het is bekend, dat hij in een zekere kampong Parbatoe verblijf hield en nog heden ten dage noemt men de naam van het dorp, ofschoon het verdwenen is en thans het oerwoud de plaats heeft ingenomen, waar eens vele mensen leefden. Dit bos heet Taloen Parbatoe en het ligt nabij de kampong Pandoeman in het gebied van Raja Kahean. Maar overal elders op ver uit elkaar gelegen plaatsen, tot op de top van de Si Mardjaroendjoeng, heeft Djonaha zijn verblijf gehad.
Vreemd gevormde stenen aan de oever van de Bah Kisat, een riviertje in het landschap Tanah-Djawa, noemt de bevolking *Gonrang Si Djonaha*. Zij beschouwt ze als de versteende muziekinstrumenten van den grappenmaker.
Djonaha's verrichtingen zijn eentoniger, armer, platter en aanmerkelijk kleiner van allure, zijn optreden is veel minder romantisch, dan de heldhaftige, vrolijke en roemrijke daden van Tijl Uilenspiegel en Lamme Goedzak in Vlaanderenland, maar zij behoren toch tot hetzelfde amusante genre.
Toen Djonaha vijftien jaar oud was overleed zijn eerlijke vader en hij bleef alleen over met zijn oude moeder en dubieus lijkt voor Westerlingen de rol dier moeder, Nan Djonaha. Zij neemt echter in de Batakse samenleving de plaats in van en handelt geheel als een typische Batakse vrouw. Djonaha's fascinerende persoonlijkheid overheerst tenslotte het deugdzame vrouwtje volkomen en zij wordt de gewillige handlangster bij het volvoeren zijner baratterieën.
Deze Djonaha is geen luiaard, integendeel hij is in zijn soort een dynamisch type, dat des nachts zware arbeid verricht, als anderen rusten. Helaas, zijn energie maakt hij ondergeschikt aan zijn a-moraal.
De meeste dezer verhalen zijn samengesteld volgens een be-

paald recept en verkrijgen daardoor dat schabloonachtige, hetwelk een luie fantasie bij den verteller verraadt. Hij kan zeker zijn van zijn succes, wanneer hij maar volgens hetzelfde procédé met enige goedkope variatie der omstandigheden zijn vertelling opdist. Het mixtum, dat de blijkbaar spoedig-bevredigden, goedlachsen toehoorder wordt voorgezet, bestaat uit de volgende bestanddelen: de speelschuld, die moet worden ingelost, de onnozele hals van een schuldeiser, wiens begeerte wordt opgewekt voor dier of voorwerp met wonderdadige en voordeelbrengende eigenschappen, een geveinsd verzet van den bedrieger tegen getoonde kooplust, waarna schoorvoetend afstand wordt gedaan van het fel-begeerde dier of voorwerp, met uitdrukkelijke waarschuwing tegen een bestaand taboe. Als het bedrog uitkomt, beroept Djonaha zich op het taboe, dat verbroken zou zijn, waardoor hij volgens Batakse begrippen „in zijn recht is". In ieder geval heeft hij steeds de lachers op zijn hand.
Een aantal verhalen van Djonaha's bedriegerijen, ditzelfde thema behandelend, zijn van algemene bekendheid van Noord tot Zuid in het Batakland.
Djonaha begaf zich meestal 's middags na het verrichten van zijn dagelijkse veldarbeid met zijn vele vrienden naar een ander dorp om te dobbelen. Djonaha was fenomenaal ongelukkig in het spel, maar hij liet zich nimmer ontmoedigen en trachtte de fortuin te dwingen. Hij verloor grote bedragen, leende links en rechts en kwam diep in de schuld te zitten. Ja, zijn schulden hoopten zich op, ontelbaar als de rijstkorrels van het rijstgewas op onafzienbare velden in een gezegend oogstjaar. Maar niets kon zijn goed humeur bederven en zijn vertrouwen in zijn gelukkig gesternte was onbegrensd.

Op zekere dag ging Djonaha in een kampong dobbelen, verloor oudergewoonte, nam geld op om zijn ereschuld te voldoen en beloofde, dat hij het geleende bedrag de volgende dag zou restitueren. 's Anderen daags vervoegde zich de schuldeiser bij Djonaha om het geld te vorderen. Toen de man binnenstapte, was Djonaha juist aan de maaltijd. Na de verwelkoming, nodigde hij zijn crediteur uit aan de maaltijd deel te nemen en deze nam de invitatie aan. Veinzend zich te bezinnen, zeide Djonaha toen: „Broeder, ik heb voor een behoorlijke maaltijd eigenlijk geen spijzen". De moeder sprak toen tot haar zoon: „Maar ga dan toch even je mes slijpen op de slijpsteen, die vadertje heeft nagelaten". Djonaha deed zulks en het geluid

van het slijpen klonk als: „djoehoet, djoehoet" (d.i. „vlees, vlees"). „Stellig ligt er weer 'n stuk vlees onder de slijpsteen," voorspelde Djonaha, „waarom zou anders de steen mij waarschuwen?". Djonaha tilde de slijpsteen op en ziet een stukje vlees lag er onder. Hij liet het vlees door zijn moeder braden, het smaakte voortreffelijk en schuldeiser zowel als schuldenaar deden er zich te goed aan. Langs zijn neus weg zeide Djonaha tot zijn schuldeiser: „Dat doe ik nu elke keer, wanneer er niets te eten is. Wanneer ik na mijn mes te hebben geslepen onder de slijpsteen kijk, ligt er 'n stukje vlees onder."
„Wanneer die slijpsteen een wonderslijpsteen is, geef hem dan aan mij," verzocht de schuldeiser. „Ik zal dan je schuld als vereffend beschouwen." Djonaha was daar aanvankelijk niet voor te vinden. Hij verklaarde de slijpsteen niet te kunnen afgeven, omdat deze steen het enige was, dat zijn vader hem had nagelaten. De schuldeiser drong echter aan om hem toch de wonderslijpsteen af te staan. Tenslotte gaf Djonaha met een vertoon van grote tegenzin toe, zeggend: „Wees op je hoede met deze slijpsteen, want hij is taboe en het is heel moeilijk om niet tegen het verbod te zondigen."
De nieuwe bezitter keerde verheugd huiswaarts met de slijpsteen. Enige tijd later, toen de pot geen vlees schafte, ging hij blijgemoed een mes op de slijpsteen slijpen. Hij vernam het geluid van *„djoehoet, djoehoet"*. „Aha! daar ontstaat het vlees al", dacht de man, doch toen hij de slijpsteen opbeurde, bevond zich daaronder geen vlees. Hierdoor verontrust begaf hij zich naar Djonaha, teneinde opheldering te verkrijgen, maar de snuiter, rad van tong, legde hem uit, dat hij op enigerlei wijze het taboe moest hebben verbroken, zodat de toverkracht wel voorgoed zou zijn verdwenen. Hij was gewaarschuwd om zeer voorzichtig te zijn. Zwaar van hart keerde de man huiswaarts, in het besef bij de neus genomen te zijn.

Het was de tijd, dat de bevolking, nadat het bos gekapt was, de ladangs ging schoonbranden en zijn kamponggenoten waarschuwden Djonaha, dat hij de grenzen van zijn bouwveld moest schoonmaken, zodat deze grenzen duidelijk uitkwamen.
Maar Djonaha wees er op, dat op zijn terrein vele bamboestruiken voorkwamen, terwijl bamboe ontbrak op de andere ladangs.
Daar waar men de brandende bamboes hoorde knallen bevond zich dus de grens van Djonaha's land. „Dat is zo", gaven de

kampongbewoners toe. Die avond sloop Djonaha naar het opengekapte terrein en verspreidde in wijde omtrek bamboestokken op diverse ladangs van anderen. Toen de volgende ochtend de brand gestoken werd in het hout en het overal knetterde en knapte, hoorden de verbaasde landbouwers de bamboe duidelijk knallen, tot ver buiten de plaatsen, waar men zich de grens van Djonaha's ladang had gedacht. Djonaha stond er met een onverschillig gezicht bij en gaf de grens van zijn ladang aan, afgaande op het knallen der bamboes, want dat was de afspraak. De anderen nu gevoelden zich kennelijk bedrogen en namen geen genoegen met Djonaha's aanwijzing van zijn grenzen. „Ik wil er niet over twisten", zei Djonaha. „De Godheid moet morgen in deze kwestie maar uitspraak doen. Ik wacht de beslissing der hogere machten met een gerust geweten af." Daarmee konden allen zich verenigen. De volgende ochtend, bij het krieken van de dag, verstopte Djonaha zijn moeder in de opening van een oude ruige arênpalm, nabij de plaats in geschil. Daar kwamen allen die dag bijeen om het goddelijk oordeel te vernemen. Toen de dorpelingen bijeen waren, trad Djonaha naar voren en riep luidkeels: „O Godheid, laat ons vernemen, of de gisteren door mij aangewezen grenzen van mijn ladang de juiste zijn." Toen vernam men een stem, die uit de hemel scheen te komen, zeggende: „Het is de waarheid!" Djonaha wendde zich glimlachend tot zijn dorpsgenoten met de woorden: „De Godheid heeft beslist in deze zaak en mij, zoals te begrijpen was, in het gelijk gesteld."
Men verwijderde zich zwijgend met een wrang gevoel „en bloc" er tussen te zijn genomen.
Zo kwam dan Djonaha aan een uitgestrekte ladang.

Nadat dit veld beplant was, bracht Djonaha zijn dagen al dobbelende door. Maar Djonaha bleef verliezen en al spoedig stak hij weer tot over de oren in de speelschulden.
Op zekere dag kwam een zijner grootste schuldeisers Djonaha manen. Hij trof hem aan in zijn veldhutje, lustig zijn tokkelinstrument *(hatjapi)* bespelend. Na de begroeting sprak de gast: „Het verwondert mij, dat je ladang zo goed onderhouden is, terwijl je iedere dag met dobbelen doorbrengt". Djonaha knikte en legde uit: „Als ik op dit instrument tokkel, hoort men: *„hoedoeroe ho pojon! hoedoeroe ho pojon!"* (weg onkruid! weg onkruid!). Je hebt het zelve kunnen vernemen. Het onkruid verdwijnt dan van zelve. Vraag maar aan de kam-

pongmensen, of zij mij ooit zien wieden." De schuldeiser had te voren al geïnformeerd, of Djonaha wel ooit op het veld werkte en van iedereen kreeg hij te horen, dat Djonaha een aartsluiaard was, die, wanneer hij niet dobbelde, op de ladang de „hatjapi" bespeelde. Toch zag zijn ladang er beter verzorgd uit dan die van de andere kampongbewoners. In werkelijkheid werd door Djonaha des avonds, wanneer niemand hem kon bespieden, naarstig gearbeid. De begeerte om het tokkelinstrument te bezitten bekroop den schuldeiser en hij stelde Djonaha voor het hem af te staan, waarmede zijn schuld zou worden beschouwd als te zijn vereffend.

Maar Djonaha weigerde van het muziekinstrument afstand te doen, voorgevende, dat het hem te veel diensten bewees, door te zorgen voor het schoonhouden van zijn gehele, uitgestrekte ladang, dan dat hij het voor een bagatel zou afgeven.

De man drong echter aan en eindelijk gaf Djonaha schoorvoetend toe om zijn schuld te betalen met de hatjapi. Djonaha waarschuwde daarbij echter met de meeste nadruk om voorzichtig te zijn, want de hatjapi was taboe en de nodige voorzorgen moesten dus worden in acht genomen.

Verheugd keerde toen de schuldeiser naar huis terug, denkend nimmer meer op zijn ladang te behoeven te ploeteren. Op de dromerige klanken van het speeltuig zou alle onkruid verdwijnen.

Toen hij deze toverij echter aanwendde op zijn ladang verdween het onkruid niet. Het schoot welig op, net als te voren. Verstoord begaf de nieuwe bezitter van de hatjapi zich naar Djonaha en verzocht hem om opheldering.

Djonaha schudde droevig het hoofd en constateerde, dat zeker op enigerlei wijze de verbodsbepalingen waren overtreden.

Een zijner vele schuldeisers kondigde eens zijn bezoek aan bij Djonaha. In de buurt van zijn veldhuisje legde Djonaha toen smakelijke maiskoekjes neer onder een arènpalm. Zodra hij zijn gast in de verte zag aankomen, ging Djonaha hem tegemoet en vroeg hem of hij een slok palmwijn met hem zou willen drinken. „Een slok palmwijn zal mij zeker goed doen," was het bescheid, waarop Djonaha voorstelde zelve naar de palmboom te gaan, waar hij bezig was het kostelijke vocht te tijferen.

„Kijk, wij hebben geluk", constateerde Djonaha, „mijn hond heeft onder deze arènpalm zijn behoefte gedaan en zijn uit-

werpselen zijn zeer smakelijk en een niet te versmaden hapje bij een teug palmwijn."
Djonaha verorberde vol smaak enige maiskoekjes en toen de schuldeiser dit zag, vroeg hij om dit wonderlijke gerecht ook eens te mogen proeven. Djonaha gaf hem enige koekjes en de schuldeiser moest toegeven, dat zij inderdaad zeer smakelijk waren.
„Geef mij de hond en de schuld zal daarmede zijn afgedaan", sloeg de man voor, maar Djonaha was niet te vinden voor deze oplossing.
Daar de schuldeiser bleef aandringen, gaf Djonaha tenslotte toe, zij het ook schoorvoetend en ernstig waarschuwend voor eerbiediging van het taboevoorschrift, dat ten aanzien van het begeerde dier in acht genomen moest worden.
Gekomen ten huize van zijn nieuwe baas, deed de hond zijn behoefte. Zijn heer wilde de uitwerpselen nuttigen, maar het bleek alras, dat deze oneetbaar waren.
Hevig vertoornd, dat hij op deze wijze was beetgenomen, begaf hij zich wederom naar het huis van Djonaha en uitte allerlei vervloekingen en bedreigingen. Djonaha echter antwoordde laconiek, dat hij voor deze gewijzigde toestand geen andere verklaring had, dan dat het taboe-gebod was overtreden. Dit had de schuldeiser dus aan zich zelf te wijten en hij, Djonaha, was er niet voor aansprakelijk.

Het werd Djonaha al spoedig te warm in de streek, waar hij toen woonde, maar geen nood, hij verhuisde dan maar daarheen, waar men hem niet kende. Deze heerlijke wereld was wijd genoeg.
Op een dag ging hij weer eens naar een kampong om te dobbelen en het duurde niet lang of hij verloor en nam geld op van een ander. Wanneer hij geld kon lenen verdobbelde hij het dadelijk en zo kwam hij bij een zekere persoon diep in de schulden te zitten. Zijn geldschieter verzocht hij toen om het geld te komen innen. Op de afgesproken ochtend begaf Djonaha zich met een zijner twee beo's naar zijn ladang, na tot zijn oude moeder gezegd te hebben: „Moedertje, straks moet Ge behalve mijn middagmaal de beo, die ik thuis laat naar de ladang brengen". Djonaha had nl. in het nieuwe gebied, waarheen hij verhuisd was, ook reeds een ladang aangelegd.
Niet lang bevond hij zich op zijn ladang of zijn schuldeiser kwam aanwandelen. Nadat Djonaha een poosje over koetjes

en kalfjes gekeuveld had, sprak hij tegen noentijd tot zijn beo. „Ga naar de kampong en laat moeder spoedig komen met mijn middagmaal, want ik heb honger".
Bij het uiten dezer woorden streek hij de beo over de kop en liet hem daarna vliegen.
Niet lang daarna kwam Djonaha's moeder met zijn eten en bracht ook een beo mede. Djonaha liep zijn moeder tegemoet, nam de beo over en streelde de vogel over de kop zeggende: „Je hebt de boodschap goed overgebracht, vogeltje". Dit alles meemakende, verwonderde de schuldeiser zich uitermate. Hij prees de knappe beo en informeerde of de vogel aan ieder willekeurig persoon boodschappen kon overbrengen. Djonaha antwoordde bevestigend, maar vertelde tevens, dat met het taboe rekening moest worden gehouden bij het geven van opdrachten. De begeerte van den schuldeiser was nu opgewekt en hij verzocht Djonaha hem de beo te geven. De schuld zou dan als vereffend beschouwd worden. Djonaha weigerde echter pertinent om de vogel af te staan. Toen de schuldeiser, die steeds begeriger werd om de beo te bezitten, bleef aandringen en dreigde en smeekte, gaf Djonaha toe, een grote tegenzin veizend. Hij waarschuwde nog eens uitdrukkelijk, om voorzichtig te zijn in het gebruik van de vogel, in verband met het taboevoorschrift en nam daarop afscheid van de beo, waarbij hij grote ontroering voorwendde.
De schuldeiser ging opgewekt met zijn intelligente vogel huiswaarts. Al dadelijk liet hij de beo vliegen, met de boodschap zijn vrouw van de ladang naar huis te ontbieden. Hij streelde het diertje over de kop en liet hem daarop los, nadat hij hem de boodschap had ingefluisterd.
De man wachtte en wachtte, maar zijn vrouw keerde eerst tegen de avond van de ladang terug en de beo had zij niet bij zich.
Nu begreep hij, dat hij door Djonaha bedrogen was en met een hart vol gramschap liep hij naar Djonaha en eiste op hoge toon uitleg. Djonaha schudde meewarig het hoofd en beriep zich op het taboe. „Gij hebt", zo zeide de gannef, „zij het wellicht onbewust het taboevoorschrift geschonden. Dit is niet mijn wil geweest, noch is het mijn schuld. Gij had voorzichtiger moeten zijn."

Djonaha trok er niet meer op uit, om in de kampong te dobbelen, want hij cribleerde van de schulden en was overal gesignaleerd.

Vaak ging hij in deze tijd met zijn blaasroer op jacht om vogels te schieten. Op zekere dag zou hij aan een zijner schuldeisers zijn geldschuld voldoen. Hij verzocht zijn grijze moeder om malse kuikens te braden voor de middagmaaltijd. Toen de crediteur zich meldde, zei Djonaha: „Over het geld spreken wij wel na het eten, nu moet ik eerst met mijn blaasroer enige vogels schieten voor de middagpot." De schuldeiser vergezelde Djonaha naar de rand van het bos. Daar wiekte een vogel op uit de struiken. Djonaha richtte het blaasroer op de wegvliegende vogel, blies een pijl af en riep: „Begeef je naar mijn ladanghutje om door mijn moeder te worden gebraden."

Het tweetal liep verder, zag weer een vogel opvliegen en het toneeltje herhaalde zich. Dit gebeurde tot vijfmaal toe en Djonaha verzocht zijn schuldeiser, die alles in stomme verwondering gevolgd had, een hapje met hem te komen eten. Djonaha werd door zijn kennis, die er niets van begreep, met vragen overstelpt. Lachend antwoordde Djonaha: „Mijn wonderblaasroer raakt de vogels op welke afstand zij zich ook bevinden en bovendien zorgt de toverkracht van dit instrument, dat de vogels naar mijn ladanghutje vliegen, waar zij mijn moeder in handen vallen, die dan voor de rest zorgt. Je zult je straks van de waarheid mijner woorden zelve kunnen overtuigen, mijn vriend."

Bij aankomst aan het verblijf van Djonaha, zag de schuldeiser, hoe het oude vrouwtje bezig was met het braden van vijf vogels.

„Waarachtig je blaasroer is een machtig instrument," verklaarde de schuldeiser. „Geef hem mij en je schuld is gedelgd." Djonaha schudde mistroostig het hoofd en legde uit geen afstand van zijn wonder-blaasroer te kunnen doen, waarop zijn crediteur beloofde hem bovendien nog een aantal Spaanse matten te zullen toe geven. Op die voorwaarde accepteerde Djonaha het aanbod, jammerend over het verlies, dat hij leed. Hij overhandigde het blaasroer met de woorden: „Je hebt me laatst geholpen, toen ik in geldverlegenheid zat, vadertje. Je bent me zeer sympathiek en ik beschouw je als een familielid en daarom sta ik je dit kostbare stuk af. Denk echter aan het taboe, dat in acht genomen moet worden."

Verheugd ging de man naar huis en niet lang daarna toog hij met zijn wonderblaasroer naar de rand van het woud om vogels te schieten. Telkens wanneer hij een vogel zag blies hij er naar en riep: „Begeef je naar mijn vrouw om te worden

gebraden!" Toen hij vol verwachting zijn woning betrad, zag hij geen vogels en hij begreep toen, dat Djonaha hem op schandelijke wijze had bedrogen.

Zó dikwijls herhaalde Djonaha zijn schelmenstreken in dezelfde streek, dat iedereen hem wantrouwde en meed en dan verhuisde hij maar weer naar een andere plaats op deze uitgestrekte, wonderschone wereld.
Kwam hij in een nieuw land dan was het eerste wat Djonaha deed, uitzien naar een dobbelgelegenheid, want hij was een geboren hasardeur. Zijn déveine grensde echter aan het ongelooflijke. Wanneer hij verloor, leende hij waar hij maar kon en dan moest hij allerlei listen verzinnen om zijn schuldeisers tevreden te stellen.
Een der personen, van wien Djonaha een aanzienlijk bedrag geleend had, kondigde hem zijn bezoek aan op de volgende dag. Djonaha liet zijn kat die ochtend 12 centen inslikken en wachtte bezorgd zijn schuldeiser af. Deze verscheen en viel met de deur in huis.
„Ik kwam om mijn schuld te innen," aldus de man. Djonaha antwoordde: „Eerst zullen wij gaan eten, amice, en daarna over zaken praten." Onder de maaltijd, gaf Djonaha enig eten aan zijn kat, doch deze kon de brokken niet door de keel krijgen, omdat de koperen geldstukken daarin waren blijven steken.
Kuchend stootte de kat de munten uit en Djonaha ving ze op in zijn hand. „Wanneer ik in geldverlegenheid zit, helpt mijn kat mij vaak op deze wijze," legde Djonaha uit aan zijn gast. De hebzucht van den geldschieter was nu opgewekt en hij deed Djonaha het voorstel hem de kat met de wonderdadige eigenschappen te schenken in ruil waarvoor de schuld als vereffend zou worden beschouwd.
Djonaha verwierp deze propositie en wilde niets weten van een afstand doen van de kat, doch hij bezweek tenslotte voor het aanbod, toen de man hem daarenboven een aanzienlijke som gelds voor het wonderdier aanbood. Kermend over het verlies, dat hij leed, stond Djonaha de kat af, maar hij waarschuwde uitdrukkelijk voor het taboe, dat op de kat rustte. Verheugd begaf de schuldeiser zich met zijn kostbare dier huiswaarts en niet lang daarna toen hij geen kleingeld in huis had probeerde hij de kat tot het overgeven van kopergeld te brengen, na hem te eten te hebben gegeven. Door al zijn manipulaties in 's katten bek en keel, moest het arme dier ein-

delijk vomeren, maar het waren geen muntstukken die te voorschijn kwamen.
De man begreep nu, dat hij was bedrogen, maar toen hij Djonaha om uitleg vroeg, beriep deze zich op het taboe. Het wonderdier zou door het verbreken daarvan voorgoed zijn toverkracht verloren hebben. Er was bij de handeling om het dier kopergeld te doen overgeven, niet met de nodige bedachtzaamheid te werk gegaan.

Soms wordt door den verteller der Djonaha-geschiedenissen op een ander stramien geborduurd en dan zijn de verhalen dadelijk kleuriger en zinrijker:
Djonaha had het eindelijk zo bont gemaakt in het gebied waar hij woonde, dat iedereen hem ontweek. De eenvoudige dorpelingen hadden meer dan genoeg van zijn practijken. Niemand wilde hem zelfs groenten meer verstrekken.
Op zekere keer had Djonaha grote trek in een bepaalde groente, die geteeld werd op de ladang van een zijner kamponggenoten en hij besloot deze groenten van het veld te kapen. Hij vreesde echter, dat hem een dergelijke diefstal door de op hem verbitterde kamponglieden zeer euvel geduid zou worden, zodat men alles zou aanwenden om hem de overtreding geducht in te peperen. Hij verzon nu een list om toch zijn doel te bereiken. Hij begaf zich met zijn moeder naar de ladang, waar de begeerde groente groeide op een tijd, dat de ladangeigenaar afwezig was. Nu bond hij zijn moeder op zijn rug met de benen naar boven en het hoofd omlaag en liep aldus door de groente-aanplant. Zijn moeder plukte naar hartelust van de smakelijke groente. Toen de ladangeigenaar terugkwam en de groente-diefstal bemerkte, verdacht hij daarvan dadelijk Djonaha en toen hij op onderzoek uitging, zag hij, hoe Djonaha smakelijk zijn groente verorberde. De man begaf zich naar den radja en rapporteerde het tegen hem gepleegde ernstige adatvergrijp.
Djonaha en zijn moeder werden voor de rechtbank gedaagd en de beklaagden verschenen op de vastgestelde rechtsdag met grote onbevangenheid voor hun rechters. Iedereen dacht, dat thans het uur der wrake was geslagen en vele dorpelingen hadden zich verzameld om te genieten van Djonaha's nederlaag. Deze echter vertoonde geen spoor van verslagenheid en keek glimlachend en onbeschroomd rond. Daar geen getuigen tegenwoordig waren geweest bij de diefstal moest aan Djonaha en zijn moeder de zuiveringseed worden opgelegd. De beklaag-

den verklaarden zich hiertoe bereid en terwijl een indrukwekkende stilte heerste, sprak Djonaha plechtig de woorden uit, waarbij hij de vloek der goden, een afgrijselijke dood op staande voet en het eeuwige verderf over zich zelf inriep, „wanneer hij de groente had geplukt."
Dezelfde vervloeking werd door zijn moeder over zich zelve ingeroepen, „wanneer zij de ladang betreden had."
De mensen wachtten enige tijd in spanning, doch er geschiedde niets. Het scheen, dat Djonaha en zijn moeder volkomen gerust waren over hun lot. Eindelijk lieten de rechters de verdachten gaan, immers hun onschuld was glashelder gebleken. Triomfantelijk verliet Djonaha de plaats van het gericht, maar de dorpelingen gevoelden zich zeer gefopt.

Djonaha's vele schuldeisers waren er tenslotte zodanig van doordrongen, dat zij met een sluwen bedrieger te maken hadden, dat zij tot geen onderhandelingen meer te bewegen waren en slechts geld eisten. Ze dreven Djonaha in het nauw en deze begon met groten vreze te vrezen, dat hij nog eens als pandeling zijn leven zou eindigen.
Hij begreep, dat hij thans wat bijzonders had te verrichten. Te dien einde maakte hij zijn opwachting bij den radja en vertelde, dat de Godheid hem had doen weten, dat hij de bevolking zou roepen, om te beraadslagen wat hem te doen stond. In de nacht voor de ochtend, dat dit grote palaver zou plaats vinden, verborg Djonaha zijn moeder in een holle arènboom en hij wachtte de loop der gebeurtenissen verder rustig af. 's Anderen daags geleidde hij de saamgestroomde onderhorigen van den radja naar een plaats dichtbij de arènboom, waarin zijn moeder zich schuil hield. Hier riep Djonaha luidkeels de Godheid aan, zeggende: „Wil ons een teken geven, Barmhartige God, dat Gij door mij gewaarschuwd hebt voor een inval der vijanden in dit land." Een stem als een fluistering, die uit de hemel scheen neder te dalen, sprak: „Het is de waarheid." Iedereen keek omhoog en de radja vroeg: „Hoe kunnen wij het onheil van ons afwenden, O Grote God." „Wendt U tot Djonaha," was het bescheid. In grote angst verzocht men thans Djonaha om raad. Deze trad nu met zelfbewustheid als redder in de nood op en wees de mensen hoe zij het dorp door een doolhof van gangen en paden moesten omgeven. Het labyrinth door Djonaha bedacht was zo ingenieus, dat zelfs zij die het hadden aangelegd daarin aanvankelijk de weg niet meer konden vinden. Toen dit nu was geschied en de plaats

van Djonaha's woning practisch niet bereikbaar was voor de oningewijde, nodigde hij al zijn crediteuren uit om schulden te komen innen. Djonaha zou alles ineens voldoen. De schuldeisers kwamen, doorliepen de paden, die om het dorp kronkelden en verdwaalden. Wanneer men Djonaha toeriep, vernam men zijn stem vrolijk uitnodigend van dichtbij, maar liep men door, dan klonk de stem weer veraf. Zo doolden de schuldeisers wanhopig rond en gingen tenslotte in arrenmoede naar huis terug. Djonaha verzuchtte wanneer hij later één schuldeiser tegenkwam: „Ja, als je je niet eens de moeite wilt geven om hetgeen ik schuldig ben te komen halen, dan kan ik er verder ook niets aan doen. Ik heb je de kans gegeven en je hebt er geen gebruik van gemaakt. Toen ik je onlangs riep beschikte ik over de contanten om aan al mijn verplichtingen te voldoen. Thans heb ik alles weer verdobbeld."

Tenslotte leerden ook zij, die niet in het dorp woonachtig waren, de weg in het doolhof van Djonaha en het werd hem benauwd te moede.
Een zijner grootste schuldeisers kondigde op zekere dag zijn bezoek aan en Djonaha spitste zich op een nieuwe list; een list die nog niet was toegepast. Hij zou uit dit leven verdwijnen, zodat geen schuldeisers hem meer zouden kunnen kwellen. Djonaha groef zich een graf en sprak met zijn moeder af, dat wanneer de schuldeiser zou komen, zij hem zou mededelen, dat Djonaha was overleden. Zij zou den man dan zelfs zijn graf kunnen aanwijzen. Op de bepaalde dag ging Djonaha in de grafkuil liggen en liet daarover door zijn moeder een bamboerooster en enige matten leggen, waarboven een heuveltje werd aangebracht, zodat het geheel bedriegelijk op een vers graf geleek. De schuldeiser, die op de jacht was geweest, verscheen gewapend met een speer en informeerde bij Djonaha's moeder naar haar zoon. De oude vrouw barstte uit in luide jammerklachten en vertelde snikkend, dat haar zoon Djonaha kortgeleden het tijdelijke had gezegend. De brave jongen, haar steun en toeverlaat, was haar ontvallen. Onder luid misbaar wees de vrouw waar Djonaha begraven was.
De schuldeiser wendde zich beschaamd af van de moeder, die zulk een groot verlies geleden had en wier verse wonde hij verder had opengereten. Hij begaf zich huiswaarts en het graf van Djonaha passerend, uitte hij de woorden: „Het is jammer dat je bent overleden Djonaha, want daardoor is mijn vordering te niet gegaan." Met deze woorden stak hij zijn speer

spelenderwijs in de grafheuvel. Maar ziet, diep drong de speer in de kuil door en trof Djonaha in de hals. Deze uitte een luide schreeuw en toen men haastig het graf opende, ontdekte men Djonaha hevig bloedend en ontzield, met een laatste glimlach van leedvermaak om de bleke lippen. De speersteek had hem gedood. Zó was het einde van Djonaha, aan wien alweer bewaarheid werd, dat boontje om zijn loontje komt. Hij was groot in de kunst van bedriegen.

Zijn schalkse geest zwerft nog altijd over de bergen en door de dalen, over de vlakten en in de wouden van het Batakse land en bakt de argeloze Bataks zijn poetsen.